

ΕΙΣ ΚΙΝΕΖΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΣΤΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ ΑΙΩΝΑ

Ἰπὸ C. de VARIGNY

Καθ' ἣν στιγμήν πάντες τὸ βλέμμα ἔχοντες προσηλωμένον εἰς τὰ ἐν Ῥωσίᾳ, ἀκολουθοῦσι μετ' ἀνησυχου περιεργείας τὰς προόδους τοῦ μηδενιστικοῦ κινήματος, ἐφάνη ἡμῖν ἐνδιαφέρον νὰ καταστήσωμεν γνωστὰ ἐν ὁμοίῳ κίνημα, θεωρίας, κανόνες, καὶ γεγονότα ἀνάλογα, ἐκ τῆς ὀλίγον γνωστῆς ἱστορικής ἀσιατικοῦ κράτους, ὅπερ μόνον ἀποτελεῖ τὸ τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Ὅπως νῦν ἐν Ῥωσίᾳ οὕτω πρὸ ὀκτώ αἰώνων ἐν Κίνα, ἀφῆσάν τις μυστηριώδης κατ' ἀρχάς, ἐξέδιδε διαταγὰς καὶ ἐξετέλει αὐτὰς ἐν τῷ σκοτεινῷ οἱ σκοτεινοὶ τῆς χῆρσιμοὶ προέλεγον τὴν συστηματικὴν καταστροφὴν τοῦ σύμπαντος, τὸ χάος καὶ τὸ μηδὲν, ὡς τελικὸν σκοπὸν εἰς ὃν ἔτεινον αἱ προσπάθειαι αὐτῆς· εἶτα ἡ ἀνίσχυρος καὶ ἄγονος ἄρνησις κατέληγεν εἰς δοκίμιον κοινωτισμοῦ, πρὸς ὃ αἱ ἐν Εὐρώπῃ γενόμεναι προσπάθειαι ὁμοίως φύσεως φαίνονται παιδιὰ. Πρὸ τῶν Ῥώσων λοιπὸν μηδενιστῶν καὶ τῶν Γερμανῶν κοινωτιστῶν ὑπῆρξαν ἄλλοι πρόδρομοι αὐτῶν καὶ διδάσκαλοι. Ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Σὺγκ διεκηρύχθησαν ἐν Κίνα μηδενιστικὰ ἀξιώματα, πολὺ τὰ τῶν Ῥώσων τῆς σήμερον ὑπερτεροῦντα κατὰ τὸ παρόβολον, μεγάλη δ' ὑπάρχει ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν κοινωτιστικῶν ἰδεῶν τοῦ Οὐάγγ-Νγκάκ Χέ, τοῦ μεγάλου μεταρρυθμιστοῦ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν φρονημάτων τῶν ἰσοπεδωτῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος· ἀλλ' ὁ Κινέζος μεταρρυθμιστὴς ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ προτέρημα, ὅτι εἶναι καθαρώτερος εἰς τὰς ἰδέας του καὶ λογικώτερος, καὶ ὅτι ἠδυνήθη διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ, καὶ διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματός του νὰ μεταβῇ ἐκ τοῦ πεδίου τῆς θεωρίας εἰς τὸ τῆς ἐφαρμογῆς.

Οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ δὲν θέλουσι βεβαίως τὸν ὑπερβῆ, οὐδὲ θέλουσι φθάσει εἰς μᾶλλον εὐάρεστον ἀποτέλεσμα, διότι τὰ αὐτὰ αἴτια δὲν δύνανται, ἢ τὰ αὐτὰ νὰ παραγάγωσιν ἀποτελέσματα· ἢ παρέλευσις αἰῶνων τινῶν, τὸ διάφορον τῆς χώρας, καταγωγῆ, ἥθη καὶ ἔθιμα ἀντίθετα δύνανται νὰ τροποποιήσωσι τὸ ἐξωτερικὸν ἐνὸς μέρους τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν ἰσχύουσι νὰ μεταλλάξωσι καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς. Ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ἐν Εὐρώπῃ ὅτι ἦτο καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ὑποκειμένη δηλονότι εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀρχεγόνους νόμους, δούλη τῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἀναγκῶν, κινουμένη ὑπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν. Καὶ νῦν καθὼς καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος χρῆζει σωματικῆς καὶ πνευματικῆς

τικῆς τροφῆς, ἔχει χρεῖαν νὰ παραγάγῃ διὰ νὰ καταναλώσῃ, ὑπάρχουσι πλούσιοι καὶ πένητες, ἰσχυροὶ καὶ ἀδύνατοι, εὐχαὶ ἀποτυχοῦσαι, ἀνήσυχαι φιλοδοξίαι, ἀρετὴ καὶ κακία, καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες, μὴ λαβόντες ἢ ἡμῖσι πρόγευμα καὶ μὴ ἐλπίζοντες ἢ ἡμῖσι δεῖπνον, φθονοῦσι τοὺς εὐτυχεστέρους κατὰ ταῦτα γείτονάς των. Ταῦτα ὑπάρχουσιν, οὐδεὶς τὸ ἀρνεῖται, λέγουσιν οἱ κοινωμισταί, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡμεῖς ἀρξώμεν δὲν θέλουσιν ὑπάρχει πλέον. Τὴν αὐτὴν ἔδιδε διαβεβαίωσιν καὶ Ὁυάγγκ-Νγκάν-Χε καὶ διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς ἀνθρωπότητος εἰς οὐδὲν ὠπισθοδρόμησεν. Εἶχε δὲ τὰ πάντα ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τὴν ἐξουσίαν δηλονότι ἀπολύτου μονάρχου εἰς τὴν διάθεσιν ἀδαμῆστου βουλήσεως, καὶ οὐδέποτε ἀπόπειρα ἐγένετο ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὄρους, οὐδ' ἐχαιρετήθη μετὰ πλειοτέρως ἐπευφημίας. Δύνανται νὰ ἐπαναρχίσωσιν αὐτὴν, ἀλλὰ δὲν θὰ πράξωσι καλλίτερόν τι, καὶ τὸ ἀποτελεσμα τῆς πρώτης δὲν εἶναι ἐνθαρρυντικόν.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸ στάδιον τοῦ τολμηροῦ τούτου μεταρρυθμιστοῦ. Ἦτο μεγαλοφυῆς, ἀν καὶ Κινέζος, ἀλλ' ἐπιχείρησε τὸ ἀδύνατον, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, νὰ ὑποκαταστήσῃ ἀφρηρημένας θεωρίας εἰς τὰ πάθη καὶ νὰ διαταράξῃ τὴν εὐτυχίαν ἐνὸς λαοῦ, θέτων τὴν ὑπογραφὴν του κάτωθι ἐνὸς διατάγματος. Κατεσκευάσεν ἐξ ὑπαρχῆς σοφὴν μηχανὴν, θαυμασίως ἡρμοσμένην, ἀλλ' ἤτις ἐν εἶχεν ἐλάττωμα, δὲν ἐκινεῖτο· ὁ ἐπινοητὴς ἠμέλησε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς νόμους τῆς ἐκ τῆς προστριβῆς ἀντιδράσεως.

Ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἔζη, ἀπέτρεπε πᾶσαν τόλμην. Οἱ τότε μηδενισταὶ εἶχον προετοιμάσει τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσοπεδωμένου κοινωνικοῦ ἐδάφους ἐσκέπτοντο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἰδρῦσῃ νέαν τάξιν. Πολὺς πολλάκις ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἀκινήσιος τοῦ Κινεζικοῦ Κράτους· ἡ ἐκτεταμένη αὕτη αυτοκρατορία παρεστάθη, ὡς ἐχθρὰ παντὸς νεωτερισμοῦ, ἀποκρούουσα πᾶσαν μεταβολὴν, ζῶσα κατ' ἀμεταβλήτους παραδόσεις, καὶ παρέχουσα εἰς τὸν κόσμον τὸ θέαμα τοῦ τρίτου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους βηματίζοντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἐν τῇ πεδίῳ τῶν ἰδεῶν, χωρὶς νὰ τολμᾷ μῆτε νὰ προχωρήσῃ, μῆτε νὰ ὠπισθοδρομήσῃ. Οὐδὲν τούτου ψευδέστερον. Ἄν παραδάλωμεν μίαν τινὰ περίοδον τῆς ἱστορίας πρὸς ἑτέραν τοῦ Οὐρανίου Κράτους, βλέπομεν τὰ ἐξῆς: ἀπὸ τοῦ 420, ἐποχῆς τῆς εἰσόδου τῶν Φράγκων εἰς τὴν Γαλλίαν, μέχρι τοῦ 1648, χρονολογίας τῆς συνθήκης τῆς Οὐεστφαλίας, ἀπαντῶμεν ἐν Κίνα δέκα πέντε δυναστικὰς μεταβολάς, δέκα πέντε φοικώδεις ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὴν σφαγὴν ὄλων τῶν μελῶν δώδεκα δυναστειῶν, ἕκαστον δὲ τῶν κινήματων τούτων ἀνεστάτωσεν ἐκ βάρων ὅλον τὸ κράτος, ὑπῆρξεν ἢ αἰτία τῆς χύσεως ἀπείρου αἱματος, καὶ τῆς καθιδρύσεως νέων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας εὐθὺς διεδέχθησαν νεώτεροι. Οὕτω λοιπὸν εἰς διάστημα χιλίων διακοσίων ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἐγένοντο ἐν Κίνα δέκα πέντε μεγάλαι ἐπαναστάσεις, ἤτοι πλέον τῆς μιᾶς ἀνὰ ἕκαστον αἰῶνα· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἀξιώματα, τὰς κοινω-

νικὰς θεσμοθεσίας καὶ τοὺς πολιτικοὺς συνδυασμοὺς τὰ πάντα ἐδοκιμάσθησαν ἐν Κίνα, ἢ δὲ Εὐρώπῃ ἀντιγράφει ἀπλῶς ἐκείνους, οὓς μυκτηρίζει.

Κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἡ Κίνα εὕρισκετο ἐν πλήρει κρίσει. Ἡ δυναστεία τῶν Χέου-Τσέου εἶχεν ἀνατραπῆ πρὸ μικροῦ, ἀφοῦ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, ἀνεπληροῦτο δὲ ὑπὸ τῆς τῶν Σόγγκ, ἧτις εἶχεν ἀνατραπῆ κατὰ τὸ 479, καὶ ἐπανήρχετο μετὰ ἐξ αἰῶνας. Ὁ δέκατος αἰὼν ὑπῆρξε γόνιμος εἰς καταστροφάς, ἐξ δυναστείας εἶχον διαδοχικῶς ἀνατραπῆ κατ' αὐτὸν, πανταχοῦ τοῦ κράτους ὑπῆρχον ἐρείπια, τὰ δὲ πνεύματα ἦσαν ἐν ἀταξίᾳ, οἱ Τάρταροι ἦσαν ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς σκεπτικισμὸς εὕρισκετο εἰς τὸ ἀπόγειον σημείον του. Ἡ Κίνα διηρημένη εἰς πλείονα ἐχθρικά στρατόπεδα ἦτο ἕρμαιον ἐμφυλίων σπαραγμῶν, τὰ πάντα δὲ ἐτίθεντο εἰς ἀμφισβήτησιν ἐντὸς σατυρῶν, λιβέλλων καὶ προκηρύξεων, ἐν αἷς ἐκηρύσσετο καὶ ἐδιδάσκετο ἡ κοινωνιστικὴ ἀναρχία καὶ ὁ μηδενισμὸς ἐν ὅλῃ του τῇ γυμνότητι.

Οἱ μηδενισταὶ τῆς Εὐρώπης οὐδέποτε θέλουσιν ὑπερτερῆσαι τοὺς Σίνας τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, καθ' ὅσον οἱ Ἀσιανοὶ οὗτοι εἶπον πᾶν ὅτι, δυνατὸν νὰ λεχθῆ ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ νὰ τοὺς ἀντιγράψωσιν ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν ἰδεῶν καὶ ὅχι ἐξ ὀλοκλήρου. Προέβησαν μέχρι τοῦ νὰ προκηρύξωσιν, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει, οὔτε πνεῦμα, οὔτε ὕλη, ὅτι ἡ ὑπαρξίς οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ πλάνη τῆς φαντασίας, μῦθος τοῦ μηδενός, ὄνειρον ἀνευ ἀντικειμένου καὶ ἀνευ ἀφυπνήσεως, ἐσφαλμένως δὲ πιστεύεται ὅτι ζῆτις, ἀγαπᾷ καὶ πάσχει. Καὶ οὐ μόνον ἐβεβαίουν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ μυριάδες ἀνδρῶν ἐπίστευσαν εἰς αὐτὰ, καὶ αἱ ἀγέλαι αὐταὶ τῶν ἀνθρώπων ἐξώρμησαν πρὸς ὄλας τὰς διευθύνσεις καταδιώκουσαι τὸ ἐπικαλούμενον ὑπ' αὐτῶν ὄνειρον, ἐν μέσῳ ἐρειπίων, δι' ὧν κατεκάλυψαν τὸ ἔδαφος.

Τί ἦτο τὸ ὑπ' αὐτῶν ζητούμενον; ἢ μᾶλλον τί οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐζήτησαν; Τὴν καταστροφὴν παντὸς τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος, ἐπιφυλασσομένης εἰς τὸ κατόπιν τῆς περὶ τοῦ μέλλοντος φροντίδος, τὴν κατεδάφισιν τοῦ παρόντος, ἐπιφυλασσομένοι νὰ ἀνεγείρωσιν ἐν νέον κοινωνικὸν οἰκοδόμημα, καὶ ν' ἀλληλοσφαγῶσι περὶ τοῦ τίς θ' ἀναλάβῃ τὴν ἀνέγερσίν του, καὶ τίνας θὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸ ἀναλογίας, πρὸ πάντων ὁμῶς τὴν ἰσοπέδωσιν. Ἐὰν δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ πένητες νὰ γείνωσι πλούσιοι, ἦτο ὁμῶς δυνατὸν οἱ πλούσιοι νὰ γείνωσι πένητες, τὸ δὲ παράλογον ὄνειρον τῆς ἀκατορθώτου ἰσότητος ἐβασάνισε πάντοτε τοὺς ἀδύνατους νόας πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ φύλων, καὶ ἐχορήγησεν εἰς τοὺς ἀνευ συνειδήσεως φιλοδόξους μοχλὸν πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ὄχλου.

Οἱ στασιασταὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀδύνατον ἐπάνοδον μιᾶς χιμαρικῆς φυσικῆς καταστάσεως, δὲν ἐπεδίωκον δὲ τὴν κοινωνικὴν ἐκκαθάρισιν, ἀλλὰ τὴν παντελῆ, τὴν ἀπόλυτον ἐξαφάνισιν πάσης κοινωνικῆς τάξεως. Καὶ διεγείροντες τὰς ζωώδεις ὁρμὰς τοῦ ὄχλου, καὶ δίδοντες αὐτῶ ὡς ὁρμητήριον καὶ

ὡς δικαιολογίαν, φιλοσοφικὴν θεωρίαν, ἥτις ὑποκαθίστα τὸ ὄνειρον εἰς τὴν πραγματικότητα, συνησθάνοντο, ὅτι ἡ πραγματικότης ἤθελεν ἀνακτῆσαι τὰ δικαιώματα αὐτῆς, ἀλλ' ἤλιπιζον ὅτι μέχρις ἐκείνου ὁ σκοπὸς τῶν ἠθελεν ἐπιτευχθῆ, καὶ δὲν ἤθελε μείνει ἴχνος τῶν πρώην θεσμῶν, τῶν νόμων, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος. Ἡ βιαία καὶ ζωώδης αὕτη ἀντίδρασις προήρχετο ἐκ κοινωνικῆς ἀποσυνθέσεως τοιαύτης, ὥστε πᾶν ὅ,τι δὲν ὑπῆρχεν ἐφαίνετο προτιμότερον τοῦ ὑπάρχοντος. «Ἡ κοινωνία ἔλεγον βασιζεται ἐπὶ τοῦ νόμου, ἀλλ' ὁ νόμος εἶναι ἀδικία καὶ στρεψοδικία — ἐπὶ τῆς ιδιοκτησίας, ἀλλ' ἡ ιδιοκτησία εἶναι ἀδικία καὶ ἀρπαγή—ἐπὶ τῆς θρησκείας, ἀλλ' ἡ θρησκεία εἶναι ψεῦδος—ἐπὶ τῆς ἰσχύος, ἀλλ' ἡ ἰσχὺς εἶναι ἡ τυραννία».

Διατάραξις τοιαύτη ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ καταλήξῃ εἰς ἀνοπολόγητον καταστροφὴν, ἂν δὲν ἐπήρχετο τροποποίησις τις εἰς αὐτὴν· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνθρωπότης δὲν βαίνει πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅσαιδήποτε ἂν ὦσιν αἱ ἀνάπαυλαι, ἄς ποιεῖται ἐν τῇ πορείᾳ της, καὶ οἰαδήποτε τὰ ἐμπόδια, εἰς ἃ προσκρούει, τὸ μηδενιστικὸν κίνημα ἐτροποποιήθῃ· ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιμένει ποτὲ ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἀρνήσει, διέρχεται δι' αὐτῆς, ἀλλ' ὅπως φθάσῃ εἰς βεβαίωσίν τινα, ἡ φύσις τοῦ τὸν ἐπαναφέρει ἀναγκαίως εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ τὸ μὲν σῶμά του δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τροφῆς, τὸ δὲ πνευμά του νὰ λειτουργήσῃ ἐπὶ τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας τοῦ μηδενός. Διατύπωσις κοινωνικὴ ἔμελλε νὰ ᾖναι, καὶ ὑπῆρξε τὸ τέρμα τῆς παραδόξου ἐκείνης συνταράξεως.

Τὰ ἀσύνδετα στοιχεῖα, ἅτινα συνεταράσσοντο ἔνθεν ἀκαίθην, περιέμενον τὸν ἄνθρωπον, ὅστις νὰ τὰ προσωποποίησῃ, καὶ εἰς ὃν νὰ δώσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς τυφλῆς ἰσχύος τῶν. Ὁ Οὐάγγκ-Νγκὰν Χέ ὑπῆρξεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος.

Γεννηθεὶς τὸ 1027 ἔλαβεν ἐξαιρετὸν ἀγωγὴν, καὶ ἀφιερῶθη ἐνωρὶς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας. Τὸ εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνοιγόμενον πεδίου ἦτο εὐρὺ, ἡ ἱστορικὴ περίοδος ἦν εἶχε νὰ ἐξετάσῃ ἀνήρχετο μέχρι τῆς δυναστείας τῶν Χιά, δύο χιλιάδες διακόσια ἑπτὰ ἔτη πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Αἱ ἱστορικαὶ τοῦ λοιποῦ μελέται καὶ παρατηρήσεις ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ περιόδου τριάκοντα δύο αἰώνων, καθ' ὅσον πέραν αὐτῶν ἤρχετο ἡ μυθολογικὴ ἐποχὴ. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς του, οἱ τε ἀντίθετοι καὶ οἱ πανηγυρισταὶ αὐτοῦ, ὁμοφώνως ἐπαινοῦσι τὴν πολυμαθειάν του, τὴν ἔκτακτον νοημοσύνην του καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστον ῥητορικὴν του δεινότητα. Κατεῖχεν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τὸ δῶρον τῆς πειθοῦς, ἀργότερον δὲ συνήνωσεν εἰς ταῦτο καὶ τὸ τοῦ ἐπιτηδείως καταναγκάζειν· εἶχεν ἦθη ἀνεπίληπτα, βούλησιν ἀκαταδάμαστον, καὶ ἡ ἐργατικότης του ἦτο καταπληκτικὴ. Ἐν παράδειγμα δύναται νὰ δώσῃ περὶ ταύτης σαφῆ ἰδέαν. Καθ' ἣν ἐποχὴν, νέος ἔτι, συνημολόγει τὸ νέον κοινωνικὸν σύστημά του προσέκρουεν εἰς δυσχέρειάν τινα. Συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἀποδείξῃ εἰς ὁμοφώνικον πρὸς τὰς θεωρίας του τὰ γραφόμενα ἐν τοῖς πέντε

ἱεροῖς βιβλίοις καὶ ἐν τοῖς τέσσαρσι κλασικοῖς, ἐφ' ὧν ἐρείδοντο οἱ κοινωνικοὶ θεσμοί, οὓς ἤθελε ν' ἀνατρέψῃ διὰ ν' ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων φυσικῶς ὄλως ἀντιθέτων, ἔλαβε δὲ πρὸς τοῦτο τὴν ὑπομονὴν νὰ ὑπομνηματίσῃ, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, τὰ ὀγκώδη ταῦτα συγγράμματα, καὶ νὰ προσαρμόσῃ εἰς ἕκαστον κείμενον ὅπερ τὸν παρηνόχλει ἐν εἰδικὸν σχόλιον, καὶ τούτου μὴ ἀρκούντος, συνέταξε λεξικὸν γενικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ μεταβάλλων τὴν ἔννοιαν τῶν ἀπειθῶν εἰς τὰς ἰδέας τοῦ χαρακτῆρων τῆς Σινικῆς γλώσσης, τοῖς ἀπέδιδεν ἄλλην προσαρμοζομένην εἰς τὰς θεωρίας του, καὶ ἥτις τῷ ἐπέτρεπε νὰ ἐρμηνεύσῃ τοὺς συγγραφεῖς κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐπιθυμιῶν του.

Ἐποδειχθεὶς εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ διὰ τῶν λαμπρῶν φιλολογικῶν ἐξετάσεων ἃς ὑπέστη, καὶ ἃς ἡ Σινικὴ παρὰδοσις ἀπαιτεῖ πολλὰς καὶ ἐπαινελημμένας διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὰς πολιτικὰς θέσεις, ἦτο ἤδη περίφημος καὶ ὡς πρόδρομος νέου συστήματος καὶ ὡς ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῶν μηδενιστικῶν θεωριῶν. Τὸ ὄνομά του δὲν ἔμεινεν ἄγνωστον, οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ, τινὲς μάλιστα τῶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἔκρινον, ὅτι ἤθελεν εἶναι ὠφέλιμον νὰ προσεταιρισθῶσι τὸν νέον τοῦτον λόγιον ἄνδρα, οὗτινος ἡ ἐπίρροη ἐπὶ τὰ πλήθη ἐμεγαλύνετο καθ' ἑκάστην, καὶ τὸν ὁποῖον πολυπληθεῖς καὶ ἐνθουσιώδεις ὁπαδοὶ προσεκήρυσσαν τὸν μόνον κατ'ἐλλήλον νὰ λύσῃ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα.

Παρουσιασθεὶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα Χέν-Τσοῦγγκ, κατῶρθωσεν, ἀφοῦ ἐπετράπη αὐτῷ νὰ ἐκθέσῃ τὰς θεωρίας του, νὰ θέλξῃ χωρὶς νὰ τρομάξῃ, διότι δεινὸς ῥήτωρ, καὶ ἐκ πεποιθήσεως μεταρρυθμιστῆς ὑπάρχων, ἐξέθεσεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους λίαν ἐπιτηδείως καὶ πειστικῶς, ποῖα δόξα τὸν ἐπερίμενεν, ἂν ἡ ἀνθρωπότης τῷ ᾤρειε τὴν εὐτυχίαν της· ὅτι ἡ προσπάθεια ἦτο εὐκολοῦς, καθ' ὅσον αἱ παραδόσεις εἶχον καταπέσει, καὶ νέα ἐποχὴ ἤρχετο, ἔδει δὲ νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν αἱ παλαιαὶ πλάναι, νὰ δοθῇ διεύθυνσις εἰς τὸ ρεῦμα, ὅπερ ἠπειλεῖ νὰ συμπαρασύρῃ τὰ πάντα, καὶ νὰ οἰκοδομηθῇ νέα κοινωνικὴ τάξις καὶ τέλος ὅτι ἡ ἄρσις τῆς ὑπαρχούσης ἀθλιότητος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἂν εἶχεν οὗτος τὴν τόλμην τῆς βουλήσεως, ἤθελεν ἐκείνη παύσει νὰ ὑπάρχῃ.

Ἡ πρώτη συνέντευξις προξένησεν εὐάρεστον ἐντύπωσιν τῷ Χέν-Τσοῦγγκ, μετ' αὐτὴν δ' ἠκολούθησαν πλείονες ἄλλαι, καθ' ἃς ὁ Οὐάγγκ-Νγκὰν Χέ ἀνέπτυξε λίαν ἐντέχνως τὰ σχέδιά του, ὑπερηθῶν τὰ προσκόμματα, ὧν ἠγνοεῖ πράγματι τὴν δύναμιν· ὑπῆρξε δὲ τοσοῦτον μάλλον ἐπικίνδυνος καθ' ὅσον ἦτο εἰλικρινής, καὶ ὑπεστήριξε μίαν πεπλανημένην, ἀλλὰ δελεαστικὴν ἀρχὴν, διὰ τῆς ζήσεως βραθείας πεποιθήσεως. Ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα, εἶς μόνος ἀνίστατο, ἀλλ' ἦτο δεινὸς ἀνταγωνιστής.

Ὁ Σέ-Μά-Κουάγγκ, ἰδιαιτέρος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος καίπερ πρωθυπουργὸς αὐτοῦ, εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν αὐθεντείαν τῆς ἡλικίας, τῆς πείρας, τῶν χορηγηθεισῶν ἤδη ὑπηρεσιῶν καὶ τὴν δικαίαν φήμην σοφοῦ. Δια-

κεκριμένος λόγιος ὁ πολιτικός οὗτος ἀνὴρ, εἶχεν ἀφήσει βαθέα ἔχνη εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς φιλολογίας ἐν Κίνα. Συνέγραψεν ἐξαιρετικὸν μικρὸν ποιημάτιον, ἐπιγραφόμενον «Ὁ Κῆπος μου», ἐν ᾧ περιγράφει τὸ θερινόν του παλάτιον, τοὺς σκολιούς δρομίσκους του, τὰς γραφικὰς δένδροστοιχίας του καὶ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκείνην διακανόνισιν τοῦ ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντος, εἰς ἣν ἐδόθη ἀδίκως τὸ ὄνομα «Ἀγγλικὸς κῆπος», ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ καλῆται «Σινικὸς κῆπος». Τεμάχιά τινὰ θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ τὴν δεινὴν μετὰ τοῦ μεταρρυθμιστοῦ πάλην. Μετὰ ποιητικὴν περιγραφὴν ἡμέρας διελευσῆς ἐν περιπλανήσει εἰς τὸ δάσος του καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Αἱ λοχαὶ ἀκτίνες τοῦ ὀνόματος ἡλίου μὲ καταλαμβάνουσι καθήμενον ἐπὶ κορμοῦ δένδρου καὶ κατασκοπεύοντα ἐν σιωπῇ τὴν ἀνησυχίαν χελιδόνος, πτερυγίζουσας περὶ τὴν φωλεάν της, ἢ τὰς πανουργίας ἰκτινίου εἰς τὸ νὰ συλλάβῃ τὸ θυμά του, ἢ νύψωθεῖσα ἤδη Σελήνη μ' εὐρίσκει ἔτι ἐν ἐσωτερικῇ μελέτῃ, ὁ μυρμιρισμὸς τῶν ὑδάτων, ὁ ψιθυρισμὸς τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου σειομένων φύλλων, πτὸ κάλλος τοῦ διαυγοῦς οὐρανοῦ, μὲ βυθίζουσιν εἰς γλυκὺν βρεθασμὸν, ἡ φύσις σύμπασα λαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἀποπλανῶμαι ἀκούων αὐτήν, ἢ δὲ νύξ μ' ἐπαναφέρει εἰς τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας μου».

«Οἱ φίλοι μου, ἐρχόμενοι νὰ διακρίψωσιν ἐνίοτε τὴν μοναξίαν μου, μοὶ ἀναγινώσκουσιν ἐνίοτε τὰς συγγραφὰς των, ἢ ἀκούουσι τὰς ἰδικὰς μου. Ὁ οἶνος εὐφραίνει τὰ λιτὰ δεῖπνά μας, ἅπερ ἐπακολουθοῦνται ὑπὸ σπουδαίων ψυχοδιαλέξεων, καὶ ἐν ᾧ ἐν τῇ Αὐλῇ, ἣν φεύγω, ἀρέσκονται εἰς τὴν ἐκνευρίζουσαν ἡδυπάθειαν, δίδουσι προσοχὴν εἰς τὴν συκοφαντίαν, παρασκευάζουσι δεσμὰ καὶ τείνουσι παγίδας, ἡμεῖς ἐδῶ ἐπικαλούμεθα πρὸς διαφωτισμὸν μας τὴν σοφίαν, καὶ τῇ προσφέρομεν τὰς καρδίας μας. Διὰ τί αἱ ἀκτίνες αὐτῆς νὰ μὴ μὲ διαφωτίζωσιν ἢ δι' ἀτρωδῶν σκιῶν; Ἄν ἔλαμπον ἐπ' ἐμοῦ καθαροὶ καὶ ἀσκίαστοι, ποῦ ἀλλαχοῦ ἤθελον εὔρει ἀναχωρητήριον, νὰν καταλληλότερον πρὸς τὰς εὐχὰς μου; Ἐδῶ ἤθελον ζῆσαι εὐτυχήεις. . . Ἄλλὰ τί λέγω; Εἰμὶ πατὴρ, σύζυγος, πολίτης, ἀπειρα δὲ καθήκοντα μὲ καλοῦσιν ἀλλαχοῦ. Ὅχι, ζωὴ μου. . . δὲν μοὶ ἀνήκει. Ὑγιάνει ἀγαπητὴ μου κῆπε, ὑγιάνει γλυκὺ ἄστυλον, αἱ φροντίδες τοῦ κράτους, πτὸ ἀγαθὸν τῆς πατρίδος μὲ ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν πόλιν. Φύλαξόν, ἐμοῦ ἀπόντος, ὅλα σου τὰ θέλητρα, θέλω ἐπανεῖθαι νὰ σοὶ ζητήσω καὶ πάλιν πτὴν ἀνακούφισιν τῶν θλίψεων, αἵτινες μὲ περιμένουσι, καὶ τὴν θεραπείαν πτῶν παθημάτων, εἰς ἃ μέλλω νὰ ἐκτεθῶ»¹.

Δὲν νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει συγγραφὴν τῆς ἀρχαιότητος, ἢ εὐχὴν Σοφοῦ; Ἦτο τῶντι τοιοῦτος, καὶ ὀλόκληρος ὁ βίος του ἦτο ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τὰ κυριώτερα δὲ ἐπεσόδια τῆς πάλης του μετὰ τοῦ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ θέλουσι μᾶς καταδείξει ἀκριβέστερον τὸ ἔκτακτον τοῦτο πρόσωπον ἐνὸς συντηρητικοῦ

¹ Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Κίνας τόμ. Β'. σελ. 645.

ὑπουργοῦ, εἰλικρινοῦς πατριώτου, ποιητοῦ ἐν ὧραις σχολῆς, θαρραλέου ἐν ἀνάγκῃ, καὶ φιλοσόφου πάντοτε.

Τὰ ἐκθαμβούοντα σοφίσματα τοῦ μεταρρυθμιστοῦ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ τὸν γοητεύσωσιν, εἶχε δὲ πολὺ μεγάλην πείραν τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ὥστε νὰ μὴ πεισθῇ ὑπὸ σχεδίων, ὧν μόνος τότε κατεμέτρει τὴν σπουδαιότητα· ἔχων ἡλικίαν πενήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν, εἶχε διέλθει δυσκόλους καιροὺς καὶ παλαίσει μετ' ἐνεργητικότητος, ἐναντίον τῶν μηδενιστικῶν δοξασιῶν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς νέας βασιλείας, διὰ τῶν σοφῶν δὲ συμβουλῶν του ἀποσοβήσει ἐπανειλημένως φρικώδη ἀναστάτωσιν. Ὁ κ. Ἄβελ Remusat ἐδημοσίευσεν περὶ τοῦ ἀνδρός τούτου βιογραφικὰς σημειώσεις, ἐξ ὧν ἐραυρίζομεθα τὸν ἀκόλουθον παραλληλισμὸν μεταξὺ τῶν δύο ἀνταγωνιστῶν.

«Ὁ Χέν-Τσοῦγγκ ἠθέλησεν ἀνερχόμενος τὸν θρόνον νὰ περιστοιχισθῇ ὑπὸ πάντων τῶν πεφωτισμένων ἀνδρῶν τοῦ κράτους, μεταξὺ δὲ τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ παρίδῃ καὶ τὸν Σέ-Μά-Κουάγγκ. Ἡ νέα αὕτη περίοδος τοῦ πολιτικοῦ του βίου δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον τρικυμιώδης τῆς πρώτης. Εὐρεθεῖς νὲν ἀντιθέσει πρὸς ἐν τῶν τολμηρῶν ἐκείνων πνευμάτων, ἅτινα ἐν τοῖς προοδευτικοῖς αὐτῶν σχεδίοις δὲν ὀπισθοχωροῦσιν ἀπέναντι οὐδενὸς προσκόμματος, δὲν ἀναχαιτίζονται ὑπὸ οὐδενὸς σεβασμοῦ πρὸς τὰ πάλαι κείμενα, καὶ Σέ-Μά-Κουάγγκ ἐδείχθη, οἷος ὑπῆρξε πάντοτε ἀκριβῆς τηρητῆς τῶν ἀρχαίων ἐθίμων, καὶ ἔτοιμος ν' ἀψηφίσῃ τὰ πάντα, ὅπως τὰ συντηρήσει».

«Ὁ μεταρρυθμιστής, ὃν ἡ τύχη ἀντέταξε πρὸς τὸν Σέ-Μά-Κουάγγκ, ἠὼσεὶ καλοῦσα εἰς ἴσον ἀγῶνα τὸ συντηρητικὸν πνεῦμα, ὅπερ διακινεῖ τὴν διὰρκίαν τῶν Κρατῶν, πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ, ὅπερ τὰ διασκαλεῖ, ἦτο ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ. Κινούμενοι ἐξ ἀντιθέτων ἀρχῶν οἱ δύο ἀνταγωνισταὶ εἶχον ἰσάξια προτερήματα· ὁ εἰς μετςχειρίζετο τὸ ἐφευρετικὸν εἰς τῆς φαντασίας του, τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ πνεύματός του, τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτήρος του, ὅπως τὸ πᾶν μεταβάλλῃ, τὸ πᾶν ἀνακαινίσῃ· ὁ δ' ἕτερος διὰ ν' ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ χειμάρρου, ἐκάλει εἰς βοήθειάν του τὰς ἀνκμνήσεις τοῦ παρελθόντος, τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τὰ μαθήματα τῆς ἱστορίας, εἰς ἧς τὴν μελέτην εἶχε δοθῆ, καθ' ὅλον του τὸν βίον».

Ἡ φορὰ τοῦ χειμάρρου ὑπερνήκησεν· ὁ νεωτεριστῆς εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν γοητείαν, ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ κυριαρχοῦ του. Οἱ αὐλικοὶ ἐγένοντο ἠχώ τῶν ἔξωθεν ἐπεσημιῶν, οἱ δὲ φιλόδοξοι ἐχαίρετον τὸ νέον τοῦτο πρόσωπον, ὡς ἀνατέλλοντα ἥλιον, καὶ ἡ κατάπτωσις τῶν πνευμάτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε πολλὰ σπουδαῖα πρόσωπα συνησπίζοντο περὶ τὸν φανατικὸν τοῦτον, ὅστις ἀπέναντι οὐδενὸς ἐδίσταζε καὶ ἐφαίνετο κατέχων τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος. Ὁ Χέν-Τσοῦγγκ δὲν ἐβράδυνε νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ Σέ-Μά-Κουάγγκ, ἠττηθεὶς ἐδέησε ν' ἀποχωρήσῃ αὐτῆς, ἀλλὰ διετήρησε τὴν λειτουργίαν τοῦ συμβούλου τῆς αυτοκρα-

τορίας, αποφασισμένοι να περιμείνῃ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὸν ἀντίζηλον αὐτοῦ.

Τὸν μεταρρυθμιστὴν ἠκολούθει φάλαγξ ὀλόκληρος ὀπαδῶν, νέων ἀνδρῶν, λογίων, οἵτινες ἦσαν ἔμπλεοι τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκάλου, σφόδρα ὠρέγοντο τολμηροῦς νεωτερισμοῦς, καὶ εἶχον ἀπεριόριστον πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν. Εἰς τούτους ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς διοικήσεως, τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνώτερα λειτουργήματα, τοῖς ἐνεπιστεύθη τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὸν στρατὸν, καὶ ἤρχισε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του.

Ἄν ἡδύνατο ὡς ἐβεβαίωτο ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Κίνα τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ἦτο καιρὸς νὰ πράξῃ. Τὸ ἔτος χίλια ἐζήκοντα ἐννέα προεμνηστέα ἀλέθριον' ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι, σεισμοὶ, φρικώδης ξηρασία καὶ λιμὸς κατεμάστιζον τὰς μάλλον πολυπληθεῖς ἐπαρχίας, ἡ ἀθλιότης ἦτο εἰς τὸ ἔπακρον. Ἄντι νὰ ἐλαττώσασιν, ἐκ τοῦναντίου πάντα ταῦτα τὰ δυστυχήματα ἠύξανον τὴν γοητείαν του, αὐτὸς δὲ πλήρης πεποιοήσεως εἰς ἑαυτὸν ἀνήγγελλε τὴν προσεχῆ αὐτῶν θεραπείαν.

Ὁ Σὲ-Μὰ-Κουάγγκ κατέβηκε νέαν τινὰ προσπάθειαν. Κατὰ προτροπὴν του οἱ Τιμηταί, ἀφορμὴν λαβόντες τὰ κοινὰ δυστυχήματα, προσεκάλεσαν, κατὰ εἰθισμένα ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι, τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐξετάσῃ, μὴ εἰς τὴν διαγωγὴν του ὑπῆρχέ τι τὸ ἐπιλήψιμον, ἢ μὴ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του ὑπῆρχον καταχρήσεις εἰς διόρθωσιν, ἅπερ προσεκάλεσαν τὴν ὄργην τοῦ θείου. Ὁ Χέν-Τσουγγκ συμμορφούμενος πρὸς τὰς παραδόσεις, ἐνόμισε καθῆκόν του, εἰς ἔνδειξιν τῆς θλίψεώς του, νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ Παλάτιόν του καὶ ν' ἀπαγορεύσῃ τὰς πανηγύρεις, ἀλλ' ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ δὲν εἶχε συμβουλευθῇ, ἐφρόνει ἄλλως. Τὰ ζήτημα ἦτο καθαρῶς θρησκευτικόν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ συνεμορφοῦτο πρὸς τὰ θρησκευτικὰ παραγγέλματα, ἀλλ' ὁ νέος ὑπουργὸς δὲν ἐνόει, ὅτι μέτρον τι ἡδύνατο νὰ ληφθῇ ἄνευ τῆς συναίνεσώς του, μαντεύων δὲ πόθεν προήρχετο ἡ ἐπίθεσις, καὶ ζηλότυπος τῆς ἐξουσίας του, καὶ ἀποφασισμένος, ὅπως τὴν ἐνισχύσῃ, ν' ἀντιστῇ ὅλας δυνάμεισι πρὸς τὰς παραδόσεις, αἵτινες ἡδύνατο ἐν δεδομένη στιγμή νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν προσώπων, ἅτινα τῷ ἦσαν ἐχθρὰ, προσεκάλεσε τὸ συμβούλιον τοῦ Κράτους. Ἐν τούτῳ παρίστατο καὶ ὁ Σὲ Μὰ-Κουάγγκ, προηδρεύετο δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ παρατόλμου ἀγορεύσεως ὁ ὑπουργὸς προσεκάλεσε τὸν Χέν-Τσουγγκ ν' ἀνακαλέσῃ τὰς ἀποφάσεις του: «Τὰ δυστυχήματα, ἅτινα μὰς μαστίζουσιν, εἶπεν, ἔχουσιν αἷτια σταθερὰ καὶ ἀναλλοίωτα, οἱ δὲ σεισμοὶ, οἱ καταποντισμοὶ, ἡ ξηρασία καὶ ὁ λιμὸς δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὰς κακὰς ἢ ἀγαθὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Ἐλπίζετε νὰ μεταβάλητε τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων; Ἐλπίζετε ὅτι ἡ φύσις θέλει μεταβάλλῃ τοὺς νόμους τῆς χάριν ὑμῶν; — Ἄξιοι οἴκτου, ἀνταπήνησεν ὁ Σὲ Μὰ-Κουάγγκ, εἶναι οἱ κυρίαρχοι, οἵτινες ἔχουσι παρ' ἑαυ-

ἡτοῦ συμβούλους, τολμῶντας νὰ καθιερώσῃσι τοιαῦτα ἀξιώματα, καὶ νὰ νεξάλειψωσιν ἀπ' αὐτῶν τὸν φόβον τῆς θείας δίκης. Ποῖος χαλινὸς θέλει κρατήσῃ αὐτοὺς τότε εἰς τὰς παρεκτροπὰς των; Κύριοι ἀπόλυτοι τοῦ κόσμου ἡποῖαν χρῆσιν θέλουσι ποιήσῃ τῆς ἐξουσίας των τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν σκεπθῶσιν, ὅτι δύνανται νὰ πράξωσι τὰ πάντα ἀτιμωρητὶ; Θέλουσι παραδοθῇ, ἢ χωρὶς τύφιν συνειδότητος, εἰς πᾶσαν κατάρχησιν, καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτῶν εἰ μάλλον ἀφοσιωμένοι δὲν θέλουσιν ἔχει οὐδὲν μέσον, ὅπως τοὺς ἐπαναφέρωσιν εἰς ἑαυτοὺς».

Μ' ὅλα ταῦτα ὁ νεωτεριστὴς ὑπερίσχυσε, ὁ δὲ Χέν-Τσουγγκ ἀνεκάλεσε τὰς ἀποφάσεις του, καὶ ἐνδίδων εἰς τὰς θελήσεις τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ ἐξώρισε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ θρησκευτικοῦ κόμματος. Ὁ Σὲ-Μὰ-Κουάγγκ εἶδε θραυόμενον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸ ὄπλον, ἐφ' ᾧ πλείοτερον ἠλπισεν, ἐγκαταλιπὼν δὲ τότε τὴν αὐλὴν ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἐαρινόν του παλάτιον, ἀφίνων τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς τὸν ἀνταγωνιστὴν του.

Πανίσχυρος τοῦ λοιποῦ ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ πρόεβη εἰς τὸ ἔργον του. Διακηρύξας τὴν κυβέρνησιν μόνον ἰδιοκτήτην τῆς γῆς καὶ γενικὸν καλλιεργητὴν, καθίδρυσεν δικαστήρια ἀγρονομίας, ἐν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ἐπιφορτισμένα τὴν ἐτησίαν διανομὴν μεταξὺ τῶν γεωργῶν τῶν καλλιεργησίων γαιῶν, τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀπόφασιν περὶ τῆς ἀρμοζούσης καλλιεργείας, καὶ δικονομὴν τῆς ἀναγκαίας πρὸς τὴν καλλιέργειαν ταύτην σποράς. Ἡ παραγωγὴ ἀνήκεν εἰς τὸ κράτος καὶ ἐμελλε νὰ διανέμηται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων. Διὰ νὰ προμηθευθῇ δὲ τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια, ὅπως θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιον τοῦτο, καὶ διὰ νὰ ἐξάλειψῃ βαθμηδὸν τὴν ἀνισότητά τῶν περιουσιῶν καὶ τῶν τάξεων, διέταξεν ὅπως τὰ δικαστήρια ἐπιβάλλωσιν ἕνα εἰδικὸν ἐπὶ τῶν πλουσίων φόρον, τοῦ ὁποῦ οἱ πέννητες ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, ἀφῆκε δὲ ταῦτα ἀρμόδιζ ν' ἀποφανθῶσι τίς ὁ πλοῦσιος καὶ τίς ὁ πέννης ἀνεκκλήτως. Τὸ κράτος μόνον εἶχε τὴν ἀρμοδιότητα ν' ἀποφαίνεται καθ' ἑκάστην περὶ τῆς τιμῆς τῶν τροφίμων. Ἐν περιπτώσει λιμοῦ ἢ κακῆς ἀπλῶς ἐσοδείας, ἐν τινι σημείῳ τῆς αὐτοκρατορίας, τὸ ἐν Πεκίνῳ ἔδρευον ἀνώτατον τῆς ἀγρονομίας δικαστήριον, ἐξ οὗ ἐξηρτῶντο πάντα τὰ λοιπὰ, περιεβάλλετο μὲ τὴν ἀναγκαίαν ἐξουσίαν, ὅπως διατάξῃ τὴν μεταγωγὴν εἰς τὰς πασχούσας τοῦ πλεονάζοντος τῶν καρπῶν ἐκ τῶν εὐτυχεστέων ἐπαρχιῶν, τὰ δὲ ἀγρονομικὰ δικαστήρια τῶν ἐπαρχιῶν ὄφειλον νὰ πέμπωσιν ἐκθέσεις εἰς τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο δικαστήριον, ὅπερ ἐν γνώσει οὕτω τῶν ἀναγκῶν ἐκάστης ἐπαρχίας ὑπάρχον, ὄφειλε νὰ προνοῇ περὶ αὐτῶν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ἔλεγε τὸ διάταγμα, δὲν ὑπάρχει πλέον φόβος λιμοῦ, καὶ τὰ εἰς τὸν βίον ἀναγκαιοῦντα θέλουσι διατηρηθῆ εἰς μετρίας τιμὰς. Κατὰ τὰ εὐτυχεῖ ἔτη θέλει ἀποταμειωθῆ εἰς παμμεγέθεις ἀποθήκας, διανεμομένας καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ κράτους μέρος τῆς ἐσοδείας, ὅπως ἀναπληρωθῇ τὸ ἔλλειμμα ἔτους γενικῶς δυστυχούς. Οὕτω δὲ ἡ ἀθλιότης θέλει

παύσει, και δὲν θέλουσι ὑπάρχει πένητες μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ στερεῶνται τῆς τροφῆς των, διότι αὕτη θέλει εἶναι ἠσφαλισμένη. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κράτος, προέκυπτεν ἐκ στατιστικῶν ἐκθέσεων, ὅτι ἤθελε πραγματοποιηθεῖ σπουδαῖα κέρδη, ἅτινα προώριζεν εἰς δημόσια ἔργα κοινῆς ὠφελείας.

Ἀφοῦ ἐκανόνισε τὸ πρῶτιστον τοῦτο δι' αὐτοκρατορίαν τριακοσίων ἐκατομμυρίων κατοίκων ζήτημα, ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ διεκήρυξεν, ὅτι «τὸ οὐσιωδέστερον τῶν καθηκόντων πάσης κυβερνήσεως εἶνε ἡ ἀγάπη τῶν κυβερνωμένων, καὶ τὸ νὰ τοῖς προημεύη τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, ἦτοι τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν χαρὰν. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἔρκει νὰ ἐμπνεύσῃ νεῖς ὅλους τοὺς ἀναλλοιώτους κανόνες τῆς χρηστότητος, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ παρ' ὅλων ἀκριβῆς τήρησις τῶν κανόνων τούτων, τὸ κράτος ὤφειλε διὰ νόμων σοφῶν καὶ αὐστηρῶν νὰ κανονίσῃ τὰ περὶ τῆς τήρησέως των»¹. Κατ' αὐτὸν ὁ ἔρως τοῦ κέρδους, ἡ πολυτέλεια καὶ αἱ ὕλικαι ἀπολαύσεις εἶναι τὰ κύρια προσκόμματα εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἀναλλοιώτων κανόνων τῆς χρηστότητος. Ἐὰν ἤθελέ τις καταστρέψῃ τὴν αἰτίαν, ἤθελεν ἐκλίπει τὸ ἀποτέλεσμα, αἰτία δὲ εἶναι ὁ πλοῦτος, καθ' οὗ ἤθελεν μὲν φέρεи τὸ καίριον τραῦμα οἱ νέοι φόροι, ἀλλὰ δὲν ἔρκει νὰ ἐκλίπωσιν ἐφ' ἅπαξ οἱ ἡδὴ πλούσιοι, ἔπρεπε νὰ ληφθῆ φροντίς νὰ μὴ ἀντικατασταθῶσι νέοι τοιοῦτοι· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐμπόριον, αἱ τράπεζαι, ἡ βιομηχανία, ὁ τοκισμὸς δημιουργοῦσι τὸν πλοῦτον, ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ κατήγγησε τὸν τοκισμὸν, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τραπεζὰς καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐπεφυλάξατο εἰς τὸ Κράτος τὸ μονοπώλιον πάντων τούτων, ὅπερ ἐξ αὐτοῦ ἤθελε μόνον ὠφελῆθῃ ὅλα τὰ κέρδη τὰ εἰς μυριάδας ἀτόμων διανεμόμενα. Τοῦ κράτους ἀντιπροσωποῦντο; πάντας, πάντες ἤθελον ἔχει τὸ μέρος των εἰς τὴν κοινὴν εὐπραγίαν· καὶ οὐδεὶς μὲν ἤθελεν εἶναι πλούσιος, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς πένης, τῶν πάντων δ' ὄντων ἔτων, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος καὶ τὰ κακὰ πάθη ἤθελον ὡς διὰ μαγείας ἐκλείψει, καὶ οἱ ἀναλλοιώτοι κανόνες τῆς χρηστότητος ἤθελον ἐπιβληθῆ χωρὶς δυσκολίας εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν αὐτοκρατορίαν.

Τίς ἠδύνατο νὰ παραπονεθῆ; Τίς ἤθελε πάθει ἐκ τῶν μέτρων τούτων; Οἱ τοκογλύφοι καὶ οἱ ἐξασκούντες μονοπώλια, ἐκεῖνοι δηλονότι οἵτινες πλουτοῦσιν ἐκ τῆς δυστυχίας τοῦ κοινοῦ, οἱ ἀπορροφῶντες τοὺς ἰδρώτας τοῦ ἐργάτου. Καὶ δὲν ἦτο ἄρα καιρὸς νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὰς κακουργίας των; Ἐὰν αἱ κεντρικαὶ ἐπαρχίαι ἔπασχον ἐκ λιμοῦ, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τίς τούτου ἡ αἰτία; Εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας ἡ ἐσοδεία ὑπῆρξεν ἀφθονος, οἱ κεφαλαιοῦχοι ὁμῶς συνήνωσαν εἰς ἰδιαιτέρας ἀποθήκας τοὺς καρπούς καὶ ὕψωσαν τὰς τιμὰς αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι προσέβαλλον τὸ δύσκολον τῆς μεταφορᾶς καὶ κινδύνους οὗς διέτρεχον κατὰ τὴν δίοδον μεταξὺ πληθυσμῶν λιμωττόντων, οἵτινες διήρπαζον αὐτούς, ἀλλ' ἂν ἡ διαμετακομιδὴ ἦτο βραδέεια καὶ δυσχερής, τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν ὁδῶν

¹ Ημερ. Σινικὸν κράτος τόμος Β' σελ. 74.

καὶ διωρύγων, ὁ δὲ φόρος, ὁ τοῖς πλουσίοις ἐπιβαλλόμενος, ἤθελεν ἐπιτρέψει τὴν διόρθωσιν αὐτῶν ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς βιαιότητες τοῦ θνήσκοντος ἐκ πείνης ὄχλου, περὶ ὧν παρεπονοῦντο, αὐταὶ ἤθελον παύσει, εὐθὺς ὅτε οἱ ἀναλλοιώτοι κανόνες τῆς χρηστότητος ἤθελον κατανοηθῆ καὶ τηρηθῆ.

Οὕτω τὸ κυρίαρχον κράτος ἔμνε μοναδικὸς κεφαλαιοῦχος, καλλιεργητής, βιομηχανος, ἔμπορος, ἀποφασίζον περὶ τῆς χρησιμότητος ἐκάστου, καὶ ὠφελιμοποιοῦν καὶ καταμερίζον αὐτήν· ὑπῆρχε δὲ πλήρης ἰσότης ἐν τῇ μετριότητι, καὶ ἔλλειψις πλουσιῶν καὶ πενήτων, ὡς τελικὸν δ' ἀποτέλεσμα νέος καθιερούτο ἠθικὸς νόμος, καὶ ὡς κύρωσις αὐτοῦ ἡ παντοδυναμία τοῦ Κράτους, ἐξαλείφουσα πᾶσαν ἀτομικότητα.

Καὶ ταῦτα πάντα δὲν ὑπῆρξαν ἀπλαῖ θεωρίαι ἐν τῇ κεφαλῇ ἰδεολόγου τινὸς ἀναπτυχθεῖσαι, ἀλλ' ἐγένοντο πραγματικότητες ἀμέσως ἐφαρμοσθεῖσαι, καὶ διατηρηθεῖσαι μετ' ἀκατανικήτου πεισμονῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐγένετο θερμὸς ὀπαδὸς τῶν ἰδεῶν τούτων, καὶ ἀπεξεδύθη πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν του χάριν τοῦ Οὐάγγκ Νγκάν-Χέ, τῆς οὗτος ἐποιεῖτο χρῆσιν μεθ' ὅλης τῆς παρατολίμιας ἐνὸς πεπεισμένου αἰρεσιώτου. Ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς Σινικῆς εἰς τὸ ἕτερον ἐξηγέρθησαν οἱ ἔπαινοι καὶ ὁ θαυμασμὸς, οἱ δὲ πλούσιοι ἐσιώπων, ὡς ὄντες ἐν μειοψηφίᾳ, καὶ δὲν εἶχον ἄλλην φροντίδα, ἢ νὰ κρυβῶσιν ἀπὸ τοῦ πλήθους, καὶ νὰ λησμονηθῶσιν, εἰ δυνατόν, διότι ὁ φόρος, ὅστις ἐπεδύλατο αὐτοῖς εἶχεν οὕτως ὑπολογισθῆ, ὥστε εἰς ὀλιγώτερον τῶν πέντε ἐτῶν οὐδὲν νὰ τοῖς ἀπομείνῃ.

Ἐν τῇ γενικῇ σιγῇ τῶν βλαβέντων συμφερόντων, καὶ τῶν ἀπειλουμένων τάξεων, μία μόνον φωνὴ ἠκούσθη, ἦτο δ' αὕτη ἡ τοῦ Σέ-Μά-Κουάγγκ. Ἀπηύθυνε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐκ τοῦ ἀναχωρητηρίου του ἀναφορὰν θαυμασίαν, ἐν ᾗ διερχόμενος ἐν ἐπιθεωρήσει τ' ἀποφασισθέντα καὶ ἐφαρμοζόμενα μέτρα, ἐξέθετε μετὰ σπανίας μετριότητος καὶ ἀληθοῦς θάρρους τ' ἀποτελέσματα, εἰς ἃ ἔμελλον νὰ καταλήξωσιν. Ἀφοῦ ἐξήταξε καὶ κατεδίκασεν εὐθαρσῶς ἐν ὀνόματι τοῦ κοινοῦ νοδὸς τὸ ἔργον τοῦ Κράτους ὡς μόνου καλλιεργητοῦ, ἐπέκρινεν, ἐν ὀνόματι τῆς πείρας, ὡς ἐξῆς, τὰ ἀγροτικὰ μέτρα· «Δανεῖζεται τῷ λαῷ ἡ σπορὰ, ἣν ὀφείλει νὰ ἐμπιστευθῆ τῇ γῆ, καὶ οὐ λαὸς δέχεται αὐτήν μετ' ἀπληστίας, συμφωνῶ, ἀλλὰ ποιεῖται πάντοτε αὐτοῦς χρῆσιν πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν δίδεται εἰς αὐτὸν αὕτη; Πρέπει νὰ πῆλῃ ἐλαχίστην πείραν διὰ νὰ τὸ πιστεύσῃ, νὰ γνωρίζῃ κακῶς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ τοὺς κρίνῃ οὕτω· τὸ παρὸν συμφέρον τοὺς θίγει πρωτίστως καὶ οὐδὲν λαμβάνουσι κατὰ γενικὸν κανόνα φροντίδα, ἢ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἡμέρας, ὀλίγοι δὲ λαμβάνουσι τὸν κόπον νὰ μεριμνήσωσι καὶ περὶ τοῦ μελλόντος».

Εἰσερχόμενος κατόπιν εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν πραγμάτων, ἀπεδείκνυεν ἄνευ δυσχερείας, ὅτι οἱ γεωργοὶ προαφῆρουν ἐκ τῶν παραδιδουμένων αὐτοῖς καρπῶν, ὅσον μέρος ἦτον ἀναγκαῖον πρὸς διατροφήν ἑαυτῶν καὶ τῆς οἰογε-

νείας των, πράγμα άλλως φυσικόν δι' ἄνδρας θνήσκοντας τῆς πείνης, μετὰ τοῦτο ἐπώλουν ἢ ἀντήλλασσον ἐν ἑτερον μέρος, ὅπως προμηθευῶσι τὰ ἐλλείποντα αὐτοῖς ἀντικείμενα, καὶ τὸ ὑπόλοιπον μόνον, μικρὸν πρᾶγμα, ὡς ἀπεδείκνυον αἱ τελευταῖαι ἐσοδεῖται, ἐνεπιστεύοντο εἰς τὴν γῆν. Τὸ σύστημα τοῦτο, ἔλεγεν, ὅπερ προοιωνίσθησαν τοσοῦτον ἰσχυρὸν, δὲν εἶναι νέον, καὶ δύναται τις νὰ σπουδάσῃ εὐχερῶς τ' ἀποτελέσματα, ἅπερ παρήγαγεν ἐκεῖ ὅπου ἐδοκιμάσθη. «Κατάγομαι ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Χενσι, ἔλεγε καταλήγων, ἐκεῖ διήλθον τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός μου, καὶ ἐγνώρισα ἐκ τοῦ πλησίον τὰς δυστυχίας τοῦ λαοῦ, τολμῶ δὲ νὰ διαβεβαιώσω ὅτι τὰ εἰς δέκατα τῶν κακῶν, ἅπερ πάσχει πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ σύστημα, ὅπερ ἔζητοῦσι νὰ ἐπεκτείνωσιν ἐφ' ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας. "Ας ἐξετάσωσιν, ἄς ἠγίη ἐιλικρινῆς ἔρευνα, καὶ θέλει γνωσθῆ ἡ ἀληθῆς κατάστασις τῶν πραγμάτων»¹.

Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Σέ-Μά-Κουάγγκ, οἱ δειλοὶ ἀνέλαβον θάρρος, καὶ τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λέγουσιν, ὅτι τὰ μᾶλλον διακεκριμένα, διὰ τὴν πείραν, τὰ προτερήματα καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, πρόσωπα τῆς αὐτοκρατορίας, ὤρθησαν παρουσιαζόμενα ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν πάλιν, παρακαλοῦντα καὶ καθικετεύοντα τὸν αὐτοκράτορα, εἶτα δ' ἀλλάσσοντα τόνον καὶ γιγόμενα κατήγορα, καὶ αἰτοῦντα τὴν καταδίκην ἐκείνου, ὃν ἀπεκάλουν διαταράκτιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας.

Ἐκ τούτων βλέπει τις, ὅτι ὁ Σέ-Μά-Κουάγγκ εἶχεν ἰσχυρὸν τὸ φρόνημα, τοιοῦτου δὲ ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ὅπως δοθῆ τὸ σημεῖον προσβολῆς ἐναντίον πανισχύρου ἀντιπάλου, καθ' ὅσον τὰ χρονικὰ τῆς Σινικῆς αὐτοκρατορίας βριθοῦσι τραγικῶν διηγήσεων δεικνυουσῶν, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀπολλύμενοι τὴν ἐξουσίαν, ἐστεροῦντο καὶ τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι ὁ κύριος τῆς ἡμέρας δὲν ἐφείδετο τῆς ὑπάρξεως τοῦ τῆς προτεραιίας. Ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν Χέ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τὰς ἀναφορὰς τῶν ἀγτιθέτων του, ἅμα δὲ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἀδιασείτου πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης του. Παρεδίδοτο οὕτως ἡ ζωὴ ἐκείνων εἰς χεῖρας του, καὶ τὸ κοινὸν ἀνέμενε φρικώδεις ἀντεκδικήσεις, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐπηκολούθησεν, ὁ δὲ ὑπουργὸς ἠρέσθη νὰ ὑπομεδιάσῃ διὰ τὸ ἀνίσχυρον τῶν γενομένων προσπαθειῶν, καὶ ἦσυχος καὶ ἀδιάσειστος ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του, θραύων τὰς ἀντιστάσεις καὶ παύων τῆς θέσεως των ἐκείνους, οἵτινες δὲν τῷ ἐχορήγησαν τυφλὴν συνδρομὴν, ἀλλ' ἀπέχων συστηματικῶς ἀπὸ πάσης σκληρότητος. Ἡ ἀνεκτικότης αὕτη ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐχθροὺς του, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Αὐλῇ ἠκούσθησαν πικράπονα, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, πρὸς στιγμὴν κλονισθεὶς, συνεκάλεσε τὸ συμβούλιον τοῦ Κράτους. «Πρὸς τί σπεύδετε τοσοῦτον, εἶπεν αὐτῷ ψυχρῶς ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν Χέ, περιμείνατε νὰ σᾶς διδάξῃ ἡ πείρα περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ἀποτελέσματος τῶν διαταχθέντων πρὸς τὴν μεγαλειτέ-

¹ Ἄβελ Remusat ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Κίνας τόμ. Γ', σελ. 48.

πραγ ὠφέλειαν τοῦ Κράτους καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων Σας. Παντὸς ἔργου ἡ ἀρχὴ εἶναι δυσχερῆς οὐδὲ ἀπολαύει τις τοὺς καρπούς τοῦ ἔργου αὐτοῦ, εὐθὺς ἅμα ὑπερνικήσῃ τὰς πρῶτας δυσχερείας του. Ἐστὲ σταθερὸς καὶ τὸ πᾶν θέλει καλῶς προβῆ. Οὐδόλω μ' ἐκπλήσσει, ὅτι οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Κράτους καὶ οἱ Μανδαρῖνοὶ Σας ἐξηγέρθησαν κατ' ἐμοῦ, δυσχεραίνουσι νὰ ἐξέλθωσι τῆς τετριμμένης ὁδοῦ, καὶ νὰ σχηματισθῶσι πρὸς τὰ νέα ἤθη, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον θέλουσι συνειθίσαι, καὶ καθ' ὅσον ἐθίζονται, ἡ ἀποστροφή, ἣν φυσικῶς ἔχουσι, πρὸς πάντα νεωτερισμὸν θέλει ἀφ' ἐαυτῆς ἐξαλειφθῆ, καὶ θέλουσι καταλήξαι ἐπαινοῦντες ὅτι σήμερον φέγουσιν»¹.

Ἄντι νὰ ἐλαττώσῃ ἡ περιφρονητικὴ καὶ φιλοσοφικὴ αὕτη ἀνοχή, ἠῶξεσε μᾶλλον τὴν αὐθεντείαν του. Ἐκάστη δὲ νέα προσπάθεια τῶν ἀντιπάλων του ἐμεγάλυνεν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόμματος του, ὅπερ τὸν προέτρεπε ν' ἀπαλλαγῇ τῶν συνωμοτούντων κατὰ τῆς ἀρχῆς του. «Καταμετροῦσι τὸ ὕψος τῶν πύργων ἐκ τοῦ μήκους τῆς σκιᾶς των, καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀνδρας ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φθονούντων αὐτοῦς» τοῖς ἀπεκρίνετο. Εἷς τινα δὲ τῶν ἐμπεισιτεμεμένων του, ὅστις τῷ παρετήρει, ὅτι ἡ πτώσις του ἤθελε παρασύρει τὸ Κράτος εἰς καταστροφὴν, καὶ αἱ ἰδέαι του ἤθελον συναπολεσθῆ μετ' αὐτοῦ, ἔλεγε «Πᾶσαι αἱ γηραιαὶ πλάναι εἶναι καταδικασμέναι εἰς ἐξαφάνισιν, ἐν ᾧ μετὰ μυριάδας δυσχερειῶν, ὑπεκφυγῶν, σοφισμάτων καὶ ψευδολογιῶν κατ' αὐτῆς, ἡ ἐλαχίστη ἀλήθεια ἀπομένει ἔτι ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἦτο».

Ὁ ἀγρονομικὸς καὶ βιομηχανικὸς ὀργανισμὸς τοῦ Οὐάγγκ-Νγκάν Χέ ἀπέληξεν εἰς πολὺ μέτρια ἀποτελέσματα, αἱ δὲ προρρήσεις τοῦ Σέ-Μά Κουάγγκ ἐπραγματοποιοῦντο, καὶ ἡ κοινὴ δυστυχία διεβουκόλει πάσας τὰς προσπάθειας τοῦ τολμηροῦ νεωτεριστοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τούτοις τῷ ἔμεινε πιστὸς, ἀναμεινῶν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὴν ἔλευσιν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, σταθερῶς προλεγομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ του καὶ σταθερῶς ἀναβαλλομένου ὑπὸ τῶν συμβεβηκότων. Τὰ πλήθη, καίτοι ἐκπεπτωκότα εἰς τὰς προσδοκίας των, δὲν ἀπεθαρρύνοντο καὶ διετήρουν τὴν πίστιν των εἰς τὸν ἀληθῶς ἔκτακτον αὐτὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀδιάσειστος πεποίθησις ἐπέβαλλεν εἰς τὸν κυρίαρχον αὐτοῦ, καὶ ὅστις μετέδιδε τὸν ἀκλόνητον φανατισμὸν του εἰς ὀλόκληρον λιμώττοντα λαόν.

Ἡδυνήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ ἐπιδιώξῃ ἐν τῷ περιέργῳ καὶ παραδόξῳ ἐκείνῳ κράτει τὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως ἔργον του, νὰ τροποποιήσῃ καὶ μεταβάλλῃ τὸ πᾶν, νὰ λύσῃ κατ' ἀρέσκειαν τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα τὴν ὑπαρξίν ἐκάστου προβλήματα, καὶ ν' ἀναστατώσῃ ὀλόκληρον ὕλικὴν, κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀκόμη τάξιν· ἀλλὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐτόλμησε νὰ θίξῃ παρατόλμως τὸ σωματεῖον τῶν λογίων, ἡ θύελλα ἐξερράγη μετὰ βίας καὶ ὀλιγοῦ δεῖν τὸν παρέσυρε. Φαίνεται ἔως μικρὸν τι τὸ νὰ τροποποιήσῃ τὰς ἐξε-

¹ Huc Σινικὸν κράτος τόμ. Β', σελ. 79.

τάσεις τῆς φιλολογίας, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἐξήγησιν τῶν κλασικῶν βιβλίων σχολία καὶ λεξικόν, ὧν ἦτο συγγραφεὺς, ἦτο ἐντούτοις τὸ τολμηρότερον τῶν ὄσων ἐπεχείρησεν. Αἱ φιλολογικαὶ ἐξετάσεις ἀνοίγουσιν ἐν Κίνα τὸ στάδιον διὰ τὰ δημόσια λειτουργήματα, πολλοὶ δὲ διέρχονται τὸν πρῶτον βαθμὸν ἀλλ' ὀλίγοι ἀνέρχονται εἰς τ' ἀνώτερα ἀξιώματα, καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν λογίων ἀριθμὸς διέρχεται τὸν καιρὸν τοῦ ἀναμένειν θέσιν μηδέποτε ἀποκτηθησομένην. Αἱ χειρωνακτικαὶ ἐργασίαι τοῖς ἐμποιοῦσιν ἀποστροφὴν, χρησιμοποιοῦσι δ' ὡς δύνανται τὴν ἡμιμάθειν των· δημόσιοι γραφεῖς, δημοδιδάσκαλοι, ἐρμηνευταὶ τῶν νόμων, διοργανωταὶ δικῶν καὶ ἐχθροὶ ἄσπονδοι τῶν Μανδαρίνων, ὧν ἐπιτηροῦσι τὰς ἐνεργείας καὶ καταγίνονται ν' ἀνακαλύψωσι τὰ σφάλματα, διὰ νὰ τοῖς πωλήσωσι τὴν σιωπὴν των, σχηματίζουσι ἰδίαν τινὰ τάξιν καὶ διάγουσι μὴ καθοριζομένην τινὰ ὑπαρξίν. Ἀλλὰ, καίτοι οὕτως ἀθλιῶς διάγοντες τὸν βίον, θεωροῦσιν ἑαυτοὺς τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ φύλακας τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως, τὸ νὰ θίξῃ δὲ τις τὰ τέσσαρα κλασικὰ βιβλία καὶ τὰ πέντε ἱερά, καὶ νὰ τροποποιήσῃ τὴν ἐρμηνείαν τῶν κειμένων, τὴν ἔνοιαν τῶν διακοσίων δέκα τεσσαρῶν ἀρχικῶν χαρακτήρων, ἦτο ἐκ πάντων τῶν νεωτερισμῶν ὁ μᾶλλον ἀσύγγνωστος.

Ὁ Οὐάγγκ Νγκάν-Χέ ἐπέμεινε καὶ ἐπέβαλεν ἄπαξ ἔτι τὴν βούλησίν του, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Χέν-Γσουγκ τὸν κατέλαβε κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ τελευταίου τούτου καὶ δυσχεροῦς θριάμβου. Ἡ ἀντιβασιλεύουσα αὐτοκράτειρα, ταραχθεῖσα ἐκ τῶν κατακραυγῶν τῶν ἐχθρῶν του, ἀποθάρρυνθεῖσα ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῶν σχεδίων του, τὸν ἐγκατέλειπε καὶ ἀνεκάλεσε τὸν Σέ-Μά-Κουάγγκ, ὃν ὠνόμασε διαδοχικῶς παιδαγωγὸν τοῦ νέου πρίγκηπος καὶ πρωθυπουργόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καθ' ἣν ἄφηνε τὸ ἀναχωρητήριόν του ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν αὐλὴν, ἔγραψεν ὁ Σέ Μά-Κουάγγκ τὸν ἀποχαιρετισμὸν του εἰς τὸν Κῆπὸν του. Κληθεὶς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδείχθη ἐπίσης γενναῖος πρὸς τὸν ἀντίπαλόν του, οἷος καὶ οὗτος εἶχε πρὸς αὐτὸν δειχθῆ, ἀλλ' ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν Χέ ὀλίγον ἐπέζησε μετὰ τὴν δυσμένειάν του. Τὸ σύστημά του κατέβρευσε καθ' ὅλα του τὰ μέρη, ὁ δὲ διάδοχός του ἔσπευσε νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὰ τελευταῖά του ἔχνη, διότι ἡ ἡλικία του δὲν τῷ ἄφηνε πολὺν καιρὸν διαθέσιμον εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου σου. Δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐάγγκ Νγκάν-Χέ, ὁ Σέ Μά Κουάγγκ ἀπέθνησκε πλήρης δόξης, καὶ καταλείπων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὴν φήμην σοφοῦ, ἀνδρὸς, ἀγαθοῦ καὶ ἐμπείρου ὑπουργοῦ.

Ὡς ἐν Κίνα οὕτω καὶ πανταχοῦ ἄλλοι αἱ βίβλικαι μεταρρυθμίσεις καὶ ἡ βιαία ἀντίδρασις πρὸς τὰ κείμενα δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ χρόνου. Ἐκ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Οὐάγγκ-Νγκάν-Χέ οὐδὲν ἀπέμεινεν. Τὰ ἀξιώματα δὲ περὶ τοῦ κυριάρχου κράτους, ὡς μόνου καλλιεργητοῦ, καὶ μόνου κεφαλαίουχοῦ καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἐκεῖναι θεωρίαι, αἱ ἐν τοῖς κατόπιν χρόνοις ἐξύψωσαν εἰς θαυμάσιον ἀποτέλεσμα τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύμα-

τος, ἐδοκιμάσθησαν ἐν Κίνα ὑπὸ τοὺς εὐνοϊκωτέρους αὐταῖς ὄρους ὑπ' ἀνδρὸς πεποητότος εἰς αὐτάς, ἱκανοῦ, παντοδυνάμου, καὶ διαθέτοντος κατ' ἀρέσκειαν τὰς πηγὰς τῆς εὐρυτάτης καὶ πολυπληθεστάτης αὐτοκρατορίας τοῦ κόσμου, εἰς ὃν δὲν ἔλειψε οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε ἡ τόλμη, οὔτε ἡ ἰσχὺς, οὔτε ἡ ἐνεργητικότης, καὶ ὅστις ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὀλόκληρον ἐπεδίωξε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του. Τίς κατακτητῆς, τίς ἀρχηγὸς σχολῆς δύναται νὰ ὀνειρευθῆ παρομοίαν συνδρομὴν περιστάσεων, ὅτι ἤθελεν ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του τόσον εὐρὸν θέατρον, ὅτι ἤθελε δυνηθῆ νὰ διαθέτῃ, ὡς κύριος, τὰς τύχας τριακοσίων ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων ὄντων; Μόνον, ὅτι ἀληθὲς καὶ πρακτικὸν ἐκ τῶν ἰδεῶν του ἐπέζησεν, ἡ οὐσία ὅμως αὐτῆ τοῦ ἔργου, ἡ γοητευτικὴ οὐτοπία, τὸ ὄνειρον, ἡ χίμαιρα γενναίου ἀλλὰ πεπλανημένου νοῦς ἐξηφανίσθησαν, καὶ οὕτω θαυμασταὶ προσπάθειαι, οὕτω μεγάλαί ἀναστατώσεις καὶ ἐλπίδες κατέληξαν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν μιᾶς ἢ δύο ἰδεῶν, ἐκ τῶν καθέκαστα ἐν σπέρματι ὑπαρχουσῶν, ὧν ὁ χρόνος ἐπέφερε τὴν πραγματοποίησιν. Ὁ Οὐάγγκ-Νγκάν Χέ εἶπε μίαν ἀλήθειαν: «Πᾶσαι αἱ πλάναι διαρκουοῦσιν ἐπὶ μικρὸν χρόνον, ἐν ᾧ μετὰ μυριάδας δυσχερειῶν, ὑπεκφυγῶν, σφισμάτων καὶ ψευδολογιῶν κατ' αὐτῆς, ἡ ἐλαχίστη ἀλήθεια ἀπομένει ἔτι ὅ,τι ἀπ' ἀρχῆς ἦτο».

μετάφρασις Α. Π.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ὑπὸ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ.

§ 12 *

Ἐπιβουλεύομαι ἀντὶ τοῦ ἐπιβουλεύω καὶ ἐπιβουλεύω τινά ἀντὶ τοῦ ἐπιβουλεύω τινὲ εἶνε τοῦ παρηκμακῶτος ἑλληνισμοῦ ἴδια.

Οὐδέποτε ἐποίησαντο οἱ Ἕλληνες χρῆσιν τοῦ ἐπιβουλεύομαι πρὸς δήλωσιν ἐνεργητικῆς διαθέσεως ἀλλὰ λέγοντες ἐπ' ἐνεργείας ἐπιβουλεύω τινὲ ἐνέφανον διὰ τῆς παθητικῆς φωνῆς ἐπιβουλεύομαι ἀείποτε παθητικὴν διάθεσιν, οἷον ἐπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος, ἐπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος, ἐπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος. Πρβ. καὶ προεπιβουλεύω τινὲ καὶ προεπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος.

Καὶ δυνάμεθα μὲν εἰς πίστωσιν τοῦ πράγματος νὰ καταλέξωμεν ἕκ τε τῆς γλώσσης τῶν παλαιῶν καὶ τῆς τῶν μεταγενεστέρων πάμπολλα μὲν παρα-

* 16. σελ. 316.

δείγματα τοῦ ἐνεργητικοῦ ῥήματος, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τοῦ παθητικοῦ, ἀλλ' ἰκανὸν ἐν τῷ παρόντι νομίζομεν νὰ παρατεθῶσιν ὡς μάλιστα συντείνοντα εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν ἐκεῖνα τὰ χωρία, ἐν οἷς εὐρίσκονται ἀμφότερα τὰ ῥήματα κείμενα, οἷον

Πλάτ. Πολιτ. σελ. 417, Ε' «μισοῦντες δὲ δὴ καὶ μισούμενοι καὶ ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐπιβουλεύμενοι διάζουσι πάντα τὸν βίον».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ζ', ε', 77 «οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσαντες ἀδίκως ἔχομεν ἀλλ' ἐπιβουλεύθέντες ἐτιμωρησάμεθα» καὶ Η', ζ', 12 «τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων τ' ἔρᾶν καὶ τὸ πολλὰ μεριμᾶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τὰ μὲν ἔργα φιλονικίας καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν».

Ἀντιφ. σελ. 114, 28 «οὐ γὰρ δῆπου μαρτύρων γ' ἐναντίον οἱ ἐπιβουλεύοντες τοὺς θανάτους τοῖς πέλας μηχανῶνται τε καὶ παρασκευάζουσιν ἀλλ' ὡς μάλιστα δύνανται λαθραϊότατα καὶ ὡς ἀνθρώπων μηδένα εἰδέναι οἱ δ' ἐπιβουλεύμενοι οὐδὲν ἴσασι πρὶν (ἂν) ἐν αὐτῷ ᾧσι τῷ κακῷ γ' ἤδη καὶ γιγνώσκωσι τὸν ὄλεθρον ἐν ᾧ εἰσὶ» καὶ σελ. 126, 5 «ἐγὼ μὲν οὖν πῶς ἐπεβούλευσά τι αὐτῷ, δ μὴ καὶ ἐπεβουλεύθην ὑπ' αὐτοῦ; τοῖς γὰρ αὐτοῖς ἀμυνόμενος αὐτὸν καὶ τὰ αὐτὰ δρῶν ἄπερ ἔπασχον σαφές ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ ἐπεβούλευσα καὶ ἐπεβουλεύθην».

Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Δ', θ', 7 «καὶ διὰ τὸ μὴτ' ἐπιβουλεύεσθαι μὴτ' ἐπιβουλεύειν ἀκινδύνως διάζουσιν».

Βηρωσσ. παρ' Ἰωσ. κατ' Ἀπίων. Α', 20 «Οὗτος προστάς τῶν πραγμάτων ἀνόμως καὶ ἀσελγῶς ἐπιβουλεύεις ὑπὸ τοῦ τὴν ἀδελφὴν ἔχοντος αὐτοῦ Νηριγλισσόρου ἀνθρώπου βασιλεύσας ἔτη δύο. Μετὰ δὲ τὸ ἀνακίρθησθαι τοῦτον διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν ὁ ἐπιβουλεύσας αὐτῷ Νηριγλισσόρος ἐβασίλευσεν ἔτη τέσσαρα. Τούτου υἱὸς Λαθοροσοάρχος ἐκυρίευσεν μὲν τῆς βασιλείας παῖς ὢν μῆνας ἐνέκ, ἐπιβουλεύεις δὲ διὰ τὸ πολλὰ ἐμφαίνειν κακότητη ὑπὸ τῶν φίλων ἀπετυμπανίσθη. Ἀπολομένου δὲ τούτου, συνελθόντες οἱ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῷ κοινῇ τὴν βασιλείαν περιέθησαν Ναβοννήδῳ τινὶ τῶν ἐκ Βαβυλῶνος».

Ἄριγέν. Τόμ. ΙΗ', σελ. 167 «Ἐπιτόλαιον δὲ καὶ τὸ ἤδη γὰρ που καὶ ἀνθρώπος ἐπιβουλεύόμενός τε καὶ προαισθόμενος ἐὰν προσέπη τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἀποτρέπονται καὶ φυλάσσονται πολλοὶ γὰρ καὶ προαισθημένοι τοῖς ἐπιβουλενομένοις ἐπεβούλευσαν».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 454, 9 «πολλάκις γὰρ ἐπεβουλεύθη ὑπὸ τῶν θεῶν, ὡς αὐτὸς κατὰ τοῦ πατρὸς ἐπεβούλευσεν».

Ὁ μέλλων τοῦ ἐπιβουλεύεσθαι κατὰ τὴν παθητικὴν φωνὴν σχηματιζόμενος εἶπε ἐπιβουλεύθησομαι, οἷον Δί. Κάσσ. ΝΒ', λγ', 8 «πιστεύοντες ὅτι οὕτως πταίσαντές τι κολασθήσονται οὕτως κατορθώσαντες ἐπιβουλεύθησονται».

Ἄλλ' ὁ Ξενοφῶν ποιεῖται χρῆσιν τοῦ μέσου τύπου ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως, οἷον Κύρ. Παιδ. Ε', δ', 34 «καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλεύομεθα καὶ ὁ οἶκος ὄλος» καὶ Σ', α', 10 «περὶ τῶν φρουρίων ὡς ἐπιβουλεύομένων πολλάκις πράγματα εἶχον φοβούμενός τε καὶ φρουρῶν». Πλείστοι δὲ μέσοι μέλλοντες παραλαμβάνονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐπὶ πάθους.

Εὐρίσκειται δ' οὐ μόνον ἐπιβουλεύομαι τι ὑπὸ τινος καὶ τὰ αὐτὰ ἐπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος, ὡς παρ' Ἀντιφῶντι, καὶ τοιαῦτα ἐπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος, ὡς παρὰ Δημοσθένει (σελ. 400, 188), κτλ. ἀλλὰ καὶ ἐπιβουλεύομαι ὑπὸ τινος εἰς τι, οἷον «οὗτος μὲν γ' εἰς χροῖματα καὶ τὸ παρ' ὑμῶν ἀδίκως ἐκπεσεῖν ἐπεβουλεύθη» (Δημοσθέν. σελ. 593, 1).

Ὡς δὲ λέγεται ἐνεργητικῶς ἐπιβουλεύω τι, δι' οὗ σημαίνεται τὸ ἐπινοῶ τι καὶ προτίθεμαι καὶ παρασκευάζω ἢ τὸ ἐπιμηχανῶμαι τι, σκευωροῦμαι τι κατὰ τινος, ἐνεργῶ τι δολίως καὶ ὑπόλως πρὸς βλάβην ἢ ὄλεθρον τινος, οὕτω καὶ παθητικῶς ἐπιβουλεύεται τι, οἷον Θουκυδ. Γ', 96 «ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεβουλεύετο (ἢ παρασκευή)» καὶ Σ', 88 «ἐπειρῶντο πείθειν μὴ περιορᾶν τὰ γιγνόμενα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς καὶ ἐκείνοις ὁμοίως ἐπιβουλεύομενα». Ἀριστοφ. Εἰρ. 404 «καὶ σοὶ φράσω τι πρᾶγμα δεῖνόν καὶ μέγα, δ τοῖς θεοῖς ἄπασιν ἐπιβουλεύεται» (Σχολ. «Ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τοῖς θεοῖς βουλεύεται»). Ἰσοκράτ. σελ. 257, ε' «οὐ παίδων βρῶσιν ὑπὲρ τῶν οἰκειοτάτων ἐπιβεβουλευμένην;». Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 188 «οὕτε ἐκ πανουργίας τινὸς ἐπιβεβουλευμένης». Περβ. καὶ Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Δ', 17 «ἄτε τῶν κλειθρῶν εἰς ῥαδίαν ἀνοιξὶν ἐπιβεβουλευμένων», ἦχουν: ἐπιβούλως παρασκευασμένων. Ὁ Ἰρσχήγιος ἀκολουθήσας τῷ Ἐρσπερρουσίῳ ἐξέδωκεν ἐπιμεμοχλευμένον.

Ἐν τῷ Ἰππαρχικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Θ', 8 ἀπαντᾷ «ἐπιβουλεύουσι μὲν ἀλλήλοις οἱ ἐναντίοι, ὀλίγακις δ' ἴσασι πῶς ἔχει τὰ ἐπιβουλεύομενα», παρὰ δὲ τῷ Ἀντιφῶντι σελ. 131, 19 «καίτοι χαλεπὸν γε τὰ ἐκ πολλοῦ κατεψυσμένα καὶ ἐπιβεβουλευμένα, ταῦτα παραχρησῆμα ἀπελέγχειν». Περβ. τὰ κατηγορούμενα καὶ τὰ κατηγορημένα, τὰ στρατηγούμενα καὶ τὰ ἐστρατηγημένα, τὰ πεπολιτευμένα, τὰ ὑβρισμένα, τὰ ἠσεληγημένα ("Ἴδε καὶ Πολυδεύκ. Η', 78), τὰ ἠσεθημένα, τὰ νεοαινευμένα, τὰ πεπρεσβευμένα, τὰ σεσφρονημένα, τὰ περιλοτιμημένα, τὰ ἐπικεχειρημένα, τὰ ἐπεσταλμένα, τὰ παραγγελλόμενα καὶ τὰ παρηγγελμένα, τὰ βεβιωμένα, κτλ. Ἐπι δὲ τὰ συνεδρενόμενα, τὰ βιολογούμενα, τὰ ἀνθρωπολογούμενα, τὰ ἀστρολογούμενα, τὰ τραγοδοούμενα, τὰ γεωγραφούμενα, κτλ. Λέγεται δὲ καὶ τὰ ἐπισταλέντα καὶ τὰ δυστεχθέντα καὶ τὰ κινδυνευθέντα καὶ τὰ δωροδοκηθέντα, περὶ οὗ ἴδε Κόβητον Var. Lect. σελ. 349 (Περβ. καὶ σελ. 513 ἐκδ. β').

Παρατηρήτεον δ' ὅτι ὑπὸ μὲν τοῦ Αἰσχίνου ἐλέχθη «μή τινες ὑμῶν ἀγνοήσωσι με ψυχαγωγηθέντες τοῖς ἐπιβεβουλευμένοις καὶ κακοήθεσι τούτοις ἀντιθέταις» (σελ. 28, 4), ὑπὸ δὲ Δίωνος τοῦ Κασσίου, μιμηθέντος πάντως τὸν Ἀθηναίων ῥήτορα, ἐγράφη «τί δ' οὐκ ἂν ἔδρασας ὄπλα καὶ στρατιώτας λα-

ἔων ὁ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἐν τῇ ὑπατείᾳ ταραξίας ἐκ τῶν ἐπιτετηδευμένων σοι τούτων ἀντιθέτων, ὧν μόνων ἦς κύριος; (βιβλ. ΜΖ', κε', 5). Πρβ. καὶ Ἑρνέστον *Λεξ. Τεχνολ.* σελ. 120.

Ποιησάμενοι μνείαν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῆς μετ' αἰτιατικῆς πράγματος συντάξεως τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐπιβουλεύω, ὡς ἐπιβουλεύω τι, κρίνομεν ἐπάναγκες νὰ καταστήσωμεν ἐνθάδε τοῖς ἀπειροτέροις γνωστὸν ὅτι σπανιώτερον μὲν εὐρίσκεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα μετὰ μόνης αἰτιατικῆς προσηνεγμένον· συχνότερον δὲ μετ' αἰτιατικῆς ἅμα καὶ δοτικῆς, ὡς ἐπιβουλεύω *τινὶ τι*, ἐπιβουλεύω *τινὶ κακόν τι*, ἐπιβουλεύω *τινὶ θάνατον*, κτλ. Παρατιθέμεθα μαρτυρία πρῶτον τῆς συνηθετέρας συντάξεως. Ἀριστοφ. *Θεσμοφ.* 335 «εἴ τις ἐπιβουλεύει τι τῷ δήμῳ κακόν τῷ τῶν γυναικῶν». Ἡρόδ. Γ', 119 «μετὰ τῶν συγγενῶν μιν ἐπιβουλεύειν οἱ ἐπανάστασιν» καὶ Γ', 122 «ἐμοὶ γὰρ βασιλεὺς Καμβύσης ἐπιβουλεύει θάνατον» καὶ Η', 132 «οἱ στασιῶται σφίσι γενόμενοι ἐπεβούλευον θάνατον Στράττι τῷ Χίου τυράννῳ». Θουκυδ. Ζ', 54 «ἐπιβουλεύει εὐθὺς ὡς ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης ἀξιώσεως κατάλυσιν τῇ τυραννίδι». Ἀντιφ. σελ. 114, 28 «οἱ ἐπιβουλεύοντες τοὺς θανάτους τοῖς πέλας» καὶ σελ. 126, 7 «καθάρῳ μὲν μοι τῆς αἰτίας ὄντι φόνον ἐπιβουλεύοντες». Ἀνδοκίδ. σελ. 31, 15 «ἀλλὰ καὶ λαθραῖον θάνατον ἐπεβούλευσε Καλλίχῳ». Λυσ. σελ. 95, 44 «ἐνίοι γὰρ τοιούτων πραγμάτων ἕνεκεν θάνατον ἀλλήλοις ἐπιβουλεύουσι». Τῆς σπανιωτέρας συντάξεως μνημονεύομεν τρία παραδείγματα ἐκ τοῦ Θουκυδίδου βιβλ. Γ', 109 «καὶ τὴν ἀποχώρησιν κρύφα οἷς ἐδόδοτο ἐπεβούλευον» καὶ βιβλ. Ζ', 51 «οὐ γὰρ ἂν τὸν ἐκπλουν ἐπιβουλεύσαι» καὶ βιβλ. Η', 60 «ἐπιβουλεύοντες ἀπόστασιν τῆς Εὐβοίας». Λέγεται δὲ καὶ βουλεύω *τινὶ φόνον ἢ θάνατον* ("Ἴδε Βυττεμβάχιον *Ἰουλιαν.* σελ. 185 Λιψ. καὶ Βλαυδήσιον *Σοφοκλ. Αἴ.* σελ. 225) καὶ *τοιαῦτα βουλεύω τινὶ* (Σοφοκλ. *Τραχ.* 807).

Ἐν μόνῳ τῷ παρεφθαρμένῳ καὶ μοχθηρῶς διακειμένῳ ἑλληνισμῷ γίνεται χρῆσις ἐνίοτε τοῦ τύπου ἐπιβουλεύομαι καὶ ἐπεβουλεύομαι ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐπιβουλεύω καὶ ἐπεβούλευσα, ὡς

Εὐστάθ. σελ. 183, 17 «καὶ ἄρματι ἐπιβουλεύομαι τότε καὶ νῦν καταδιφρεῦσαι τὸν Πέλοπα ἐν οὐ καλοῖς βεβούληται» καὶ σελ. 1211, 8 «εἰρεὶ ἂν τις ἐπιβουλεύομαι μὲν τινι, ἀποτυχῶν δέ» καὶ σελ. 1229, 9 «ἀλλὰ τῷ δόρατι τοῦ Ἀχιλλέως ἐπεβουλεύσατο» καὶ σελ. 1807, 59 «ὅς πρὸ ἐμοῦ ἢ δίχα ἐμοῦ ἐπιβουλεύεται τῷ Τηλεμάχῳ» (Πρβ. καὶ σελ. 309, 8).

Ἱστορ. Μικρ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 325, 29 «ὅτι φωραθέντα τὸν Βιγίλαν ἐπιβουλεύομαι τῷ Ἀττίλῳ κτέ.». Ἀποσπ. Ἱστορ. Μυλλ. Τόμ. Ε', σελ. 35 «ὅτι Ἰουστίνος τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ ἀπεκεφάλισεν ὡς ἐπιβουλεύομαι αὐτῷ». Ψευδοκαλλισθέν. Β', κε', 5 «εἰ σὲ τοῦ ζῆν ἐπιβουλεύομαι, μὴ γένοιτο».

Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 245, 21 Δινδ. «τὴν δέσιν ἐπεβουλεύσατό μοι». Σχολ.

Θουκυδ. σελ. 18, 47 Δινδ. αὐτοὶ μᾶλλον ἐπιβουλεύομαι Ἰππία». Σχολ. Δημοσθέν. σελ. 446, 14 Δινδ. αὐτοκτευέσθαι: ἀντὶ τοῦ ἐπιβουλεύεσθαι». Σχολ. Ὀππικ. Κυνηγ. Γ', 155 «μητίσασθαι: ἐπιβουλεύεσθαι καὶ Ἀλιευτ. Β', 40 «κατ' ἄλλου νήχεται ἐπάνω, ἐπιβουλεύεται».

Εὐρίσκεται καὶ παθητικὸς ἀόριστος ἐπεβουλεύθη ἀντὶ τοῦ ἐπεβούλευσα παρὰ Δίῳν τῷ Κασσίῳ βιβλ. ΝΘ', κεφ. 26, 4 «Πομπώνιον γὰρ ἐπιβουλεύθηται λεχθέντα οἱ ἀπέλυσεν, ἐπεὶ ὑπὸ φίλου προεδόθη» καὶ παθητικὸς παρκειμένος ἐπιβεβούλευμαι ἀντὶ τοῦ ἐπιβεβούλευκα παρὰ Πλούταρχῳ ἐν Νομῆ κεφ. Ε', 4 «ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε δόξαν ἐπιβεβουλεύεσθαι τῷ συνάρχοντι Τατίῳ, πονηρὰν δὲ τοῖς ἑμοῖσι περιποίησεν ὡς ἀνηρημένος ὑπ' αὐτῶν». Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδαμῶς ἠδύνατο ἐπ' ἐνεργητικῆς διαθέσεως οὔτε ὁ Δίων νὰ εἴπῃ ἐπιβουλεύθηται οὔτε ὁ Πλούταρχος ἐπιβεβουλεύεσθαι, ἄνευ τινὸς ὄκνου συγκατατιθέμεθα τῷ Ῥεϊσκίῳ τρέψαντι τὸ ἐπιβουλεύθηται εἰς τὸ ἐπιβουλεύσαι καὶ τῷ Στεφάνῳ μεταβαλόντι τὸ ἐπιβεβουλεύεσθαι εἰς τὸ ἐπιβουλεύσαι.

Ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Ἡσύχιου κεῖται κατὰ μὲν τὴν δόκιμον χρῆσιν «Βουλεύσεως ἔγκλημα: τὸ ἐπιβεβουλεύεσθαι θάνατον οὕτως Ἀθήνησιν ἐλέγετο» καὶ «Ἐπιβουλεύετο: ῥαδίως καὶ εὐχερῶς ἐπιβουλεύομαι», κατὰ δὲ τὴν ἀδόκιμον «Λοχίζε: ἐπιβουλεύεται», ὅπερ ὑπελήφθη ὑπὸ τοῦ Διονδωφίου ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου (Γέμ. Ε', σελ. 406) ἡμαρτημένη ἀνάγκωσις τοῦ ἐπιβουλεύει. Ἄν τὸ παρ' Ἡσυχίῳ ἐπιβουλεύεται εἴνε γραφικὸν πταῖσμα ἀντὶ τοῦ ἐπιβουλεύει οὐδεὶς δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπῃ, τοῦτο δ' ἡμεῖς ἀνευδοκίμως ἀποφαινόμεθα ὅτι οὔτε ὁ Πορφύριος ἔγραψεν «ἐπιβουλεύεται οὖν διὰ τῆς μητρὸς τοῖς Ἑλλήσι καὶ οὐχ ἀπλῶς ὀργίζεται» (Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 19, 31), ἀλλ' ἐπιβουλεύει, οὔτε ὁ Φρόνιχος «ὅσοι δὲ ἐπὶ καταφάσεως τιθέασιν τὸ ἐκὼν εἶναι, ὡς ἐκὼν εἶναι ἔπραξα, ἐκὼν εἶναι ἐπεβουλεύομαι, οὗτοι δὲ μάλιστα ἁμαρτάνουσιν» (Ἐπιτ. σελ. 273), ἀλλ' ἐπεβούλευσαι.

Ἐν τῇ Ἑκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Σωζομένου ἀνεγνώσθη ἐκ κώδικος αὐτοῦ ἐπαύσαντο οἱ τὰ αὐτοῦ φρονούντες τοῖς τάναντία δοξάζουσιν ἐπιβουλεύοντες» (σελ. 214 Οὔσα.) ἀντὶ τοῦ ἐπιβουλεύεσθαι. Ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Πολυβίου κεφ. ΡΙΑ', 5 ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι τὸ ὄρθον «λοιπὸν ἐπεβούλευον καὶ προσεπολέμουσαν τὰς περὶ τούτους τοὺς τόπους ἐκτισημένας πόλεις», ἄλλα δὲ τὸ ἐσφαλμένον ἐπεβουλεύοντο. Πολλὰ δὲ συνεχύθησαν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων αἱ ῥηματικαὶ καταλήξεις ΟΝ καὶ ΟΝΤΟ ἢ ΟΥΝ καὶ ΟΥΝΤΟ, ΑΝ καὶ ΑΝΤΟ, ΗΣΑΙ καὶ ΕΙΣΘΑΙ. κτλ., ὡς

Ἡρόδ. Η', 4 «καταρρωδήσαντες δρησὸν ἐβούλευον ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα» καὶ ἐβουλεύοντο καὶ Η', 18 «τρηγῆος δὲ περιφεθέντες — δρησὸν δὲ ἐβούλευον ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα» καὶ ἐβουλεύοντο. Πρβ.

Πλάτ. Ἠθικ. σελ. 867, ε' «τρηχέως δὲ περιενεχθέντες—δρησμὸν ἐβούλευον εἰς τὴν Ἑλλάδα», ἀλλὰ σελ. 867, α' «τοὺς Ἑλληνάς φησι καταδειλιάσαντας ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου δρησμὸν βουλευέσθαι ἕσω εἰς τὴν Ἑλλάδα» ("Ἴδε καὶ Βρεδδῆιον π. Διαλ. Ἡροδ. σελ. 25 καὶ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Δ', σελ. 7 ἐκδ. β' καὶ Κόβητον Ἰρημοσ. 1878, σελ. 38 καὶ 1877, σελ. 157).

Πολύβ. σελ. 148,25 Οὐλόσχ. α' Ἀχαιοὺς καὶ τῇ τούτων πίστει συνεγρήσαντο πρὸς τὴν τῶν παρόντων κακῶν ἐξαγωγήν» καὶ σελ. 1158,20 «μαρτύριον ἐποιοῦντο τῆς ἑαυτῶν ἀποφάσεως τὸ παραγεγονέναι φέροντα κτέ.». Κατὰ τοὺς κώδικας ἀναγινώσκεται πλημμελῶς *συνέγρησαν καὶ ἐποίουν*.

Ἡρόδ. Α', 73 «ἐβούλευσαν τῶν παρὰ σφίσι διδασκομένων παιδῶν ἓνα κατακόψαι» καὶ *ἐβουλεύσαντο* (Πρβ. καὶ Γ', 84). Ἐν βιβλ. Α', κεφ. 11 ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων φέρουσιν «ἦτοι κεινόν γε τὸν ταῦτα βουλεύσαντα δεῖ ἀπόλλυσθαι», ἄλλα δὲ βουλεύσάΜΕΝΟΝ ("Ἴδε καὶ Βρεδδῆιον π. Διαλ. Ἡροδ. σελ. 24).

Πολύβ. σελ. 1161,19 αὐ φασὶ ποιείσθαι Κλειτόμαχον». Τὸ ὀρθὸν ποιῆσαι ἀποκατέστησεν ὁ Γήλιος. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑλμσλήτου παρ' Ἀριστοφάνει Ἀχαρν. 52 «ἐμοὶ δ' ἐπέτρεψαν οἱ θεοὶ σπονδὰς ποιῆσαι πρὸς Λακεδαιμονίους μόνω» καὶ 131 «ἐμοὶ σὺ ταυτασί λαβὼν ὁκτώ δρχυῖας σπονδὰς ποιῆσον πρὸς Λακεδαιμονίους μόνω» ἀντὶ τοῦ ποιείσθαι καὶ ποιῆσαι. Ἐν στίχ. 58 ὁ ἄριστος κωδῖξ ἔχει «ὅστις ἡμῖν ἤθελε σπονδὰς ποιείσθαι καὶ κρεμάσαι τὰς ἀσπίδας» ἀντὶ τοῦ μόνου ἀρμόζοντος ποιῆσαι, ὅπερ εὑρίσκεται ἔν τε τοῖς ἄλλοις κωδῖξι καὶ ἐν τῇ Σοφιστικῇ Προπαρασκευῇ τοῦ Φρυνίχου σελ. 45,6.

Ἄλλ' ἀκριβῶς περὶ τῆς ἐν τοῖς ἀντιγράφοις γινομένης συγχύσεως τῶν ῥηματικῶν καταλήξεων μέλλομεν ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ νὰ διαλάβωμεν.

Τὸ ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τοῦ Θουκυδίδου κείμενον (κεφ. 82) *ἐπιβουλεύσασθαι* ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ ἀντὶ τοῦ ἐπὶ πολὺ βουλεύσασθαι. Καὶ ὁ Σφάλλιος δὲ νομίζει ὅτι ἐπιτείνεται πως διὰ τῆς ἐπὶ προθέσεως ἢ ἔννοιας τοῦ ῥήματος. Ἀλλὰ τινες μετέγραψαν ἔτι βουλεύσασθαι. Φέρεται δὲ καὶ ἐν ταῖς Ἐπικτιήτου Διατριβαῖς βιβλ. Δ', α', 160 «ἐπὶ Λέοντα δ' ὑπὸ τῶν τυράννων πεμφθεὶς ὅτι αἰσχρὸν ἦγετο οὐδ' ἐπεβουλεύσατο», ὅπερ ὁ Κοραῖς (σελ. 411) ἐξηγεῖται διὰ τοῦ «οὐδ' ἐβουλεύσατο ἐπὶ τῷ πράγματι, εἰ πειστέον δηλονότι, ἢ μὴ, τοῖς τυράννοις». Ὁ μακροῦτης Μαυροφρύδης γράφει (Δοκίμ. Ἰστορ. τῆς Ἑλλάδος. Γλώσσ. σελ. 203). «Ἄλλ' ἢ ἀρχὴ τοῦ ἀποθετικοῦ ἐπιβουλεύσασθαι κεῖται ἤδη ἐν τῷ Θουκ. Γ'. 82,4 ἐπιβουλεύσασθαι = τὸ ἐπὶ πολὺ βουλεύσασθαι Σχολ. (πρβλ. αὐτ. Krüger καὶ Porro), ἔτι δὲ μᾶλλον ἀναφαίνεται ἐν τῷ Δίῳ τῷ Κασσίῳ ΝΘ'. 26 ἐπιβουλευθῆναι».

Σαφῶς, νομίζομεν, παρεστήσαμεν ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιβουλεύομαι ἀντὶ τοῦ ἐπιβουλεύω παντελῶς ἀλλοτρία τῶν τε παλαιῶν ὑπῆρχε καὶ τῶν μεταγενεστέρων τῶν σπουδαζόντων ὅπωςδήποτε περὶ τὴν καθαρότητα καὶ ἀκρι-

βειαν τῆς φράσεως. Γράψαντες δ' ὅτι λέγεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιβουλεύωτι καὶ συχνότερον ἐπιβουλεύωτι τὴν τε παρετηρούμεν νῦν ὅτι πολλῶ ἔτι συχνότερον ἀπκντᾶ τὸ μετὰ μόνης τῆς δοτικῆς πτώσεως ἐκφερόμενον ἐπιβουλεύωτι, δι' οὗ δηλοῦται καθόλου τὸ ποιοῦμαι ἐπιβουλήν κατὰ τινός, ὡς ἔννοια. Ἀναβ. Α', α', 3 «Τισσαφέρνης διαβάζλει τὸν Κύρον πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὧς ἐπιβουλεύει αὐτῷ», κτλ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δ', ὧς εἰκός, τρόπον συντάσσεται καὶ τὸ ἀρτεπιβουλεύω καὶ προεπιβουλεύω καὶ συνεπιβουλεύω, ὡς ἔννοια. Θουκυδ. Α', 33 «ἡμέτερον δ' αὖ ἔργον προτερῆται—καὶ προεπιβουλεύειν αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἀρτεπιβουλεύειν» καὶ Ἰσακ. σελ. 61,55 «διότι τῶν συγγενῶν μόνος μετὰ τῆς Ἀλκῆς ἐκείνης τούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις συνεπιβουλεύσας τοῖς τοῦ Εὐκλήμονος χρήμασι τοιαῦτα διεπράξαστο». Σημειωτέον δ' ὅμως ὅτι τὸ ἐπιβουλεύωτι εὑρίσκεται ἐνίοτε παρεπιλημμένον ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐπέχωτι τὴν διάνοιαν ἢ ἐπιβάλλωτι τὸν νοῦν, τούτέστιν ἐπινοῶτι, στοχάζομαι τινας, ἀποβλέπω εἰς τι, προτίθεμαι τι, σπουδάζω περὶ τι, κτλ., ὡς ἔννοια. Ἡρόδ. Γ', 122 «πυρθάνομαι ἐπιβουλεύειν σε πρήγμασι μεγάλοισι καὶ χρήματι τοι οὐκ εἶναι κατὰ τὰ φρονήματα». Δυσ. σελ. 180,13 αὐ γὰρ ἔδει αὐτὸν οὔτε ζῆν τοιοῦτοις ἔργοις ἐπιβουλεύοντα οὔθ' ὑπ' ὧν ἀποθανεῖν». Πλάτ. Μενεξ. σελ. 241, ε' «τῇ ἑαυτοῦ σωτηρίᾳ τὸν νοῦν προσέχειν ἀλλὰ μὴ τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπιβουλεύειν φθορᾷ» καὶ Γοργ. σελ. 473, γ' «εἰάν ἀδικῶν ἄνθρωπος ληρθῆ τυραννίδι ἐπιβουλεύων» (Πρβ. καὶ Ψευδοπλάτ. Ἐπιστ. Ζ', σελ. 329, γ' καὶ σελ. 333, γ'). Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅτι λέγεται ὁμοίως οὐ μόνον ἐπιχειρῶ καὶ ἐπιτίθεμαι τοῖς πολεμίοις, κτλ., ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρῶ καὶ ἐπιτίθεμαι ἔργῳ τινί, κτλ.

Καὶ ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ καὶ δοκίμῳ γλώσσῃ φέρεται αἰείποτε τὸ πρὸς δοτικὴν συντεταγμένον ἐπιβουλεύωτι ἀντὶ τοῦ ποιοῦμαι κατὰ τινός ἐπιβουλήν, ἐν δὲ τῷ μεταγενεστέρῳ καὶ παρεφθαρμένῳ ἑλληνισμῷ γίνεται ἐνίοτε χρῆσις καὶ τοῦ σολοῖκου ἐπιβουλεύωτινᾶ, ὡς Φώτ. Βιβλιοθ. σελ. 43,5 «Ἀρτοζάρης ὁ εὐνοῦχος—ἐπιβουλεύει βασιλέα» καὶ σελ. 57,30 «ὅτι Ὀλύμπιος ὁ ἐπιβουλεύσας Στελίχωνα μάλιστα τῶν ὀφφικίων γέγονεν» καὶ σελ. 149,9 «περὶ Τιτυοῦ τοῦ ἐπιβουλεύσαντος Ἀλέξανδρον» καὶ Ἐπιστ. σελ. 438 «τῆς εἰκόνης ἐπιβουλεύει τὸ χρήσιμον». Ἀχμέτ Ὀνειροκριτ. σελ. 245, 5 «ἐπιβουλεύοντος ἐτέρου τὸν ἄνδρα αὐτῆς».

Ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βεκλήρου σελ. 136,28 ἀναγινώσκεται «Ἐπιβουλεύω: δοτικῆ. Ἐκ τοῦ περὶ συμμοριῶν μήτε ἐκεῖνος δὲν ἡμεῖς ἐπιβουλεύειν ἠγοῦμεθα τοῖς Ἑλλήσι καὶ Δίῳ εἰκοστῷ ὀγδῶ βιβλίῳ καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐπιβουλεύοντα. Καὶ πρὸς αἰτιατικὴν. Ὁ αὐτός ὑπατοὶ τε ἀποδειχθέντες καὶ δεκασμοῦ ἀλόγτες ἐπεβούλευσαν τοὺς κατηγοροῦσάντας σφῶν Κότταν τε καὶ Τορκοῦατον». Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦ Δίῳνος, ὅπερ παρατίθεται πρὸς πίστωσιν τῆς μετ' αἰτιατικῆς συντάξεως τοῦ ἐπιβουλεύω, πλήρες ἐκφερόμενον εἶνε ὑπατοὶ τε ἀποδειχθέντες καὶ δεκασμοῦ ἀλόγτες ἐπεβούλευσαν

τούς κατηγορήσαντάς σφων Κότταν τε και Τορκουάτον Δουκίους, ἄλλως τε και ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀνθρῆθησαν, ἀποκτείναι» (βιβλ. ΛΓ', κζ', 4). Συντάσσει δὲ και ἀλλαχοῦ ὁ συγγραφεὺς οὗτος τὸ ἐπιβουλεύω μετ' ἀπαρεμφάτου λέγων «ἐπει δ' ὑποτοπήσας τοῦτ' οὐχ ὑπήκουσεν, ἕτερόν τινα τρόπον ἐξαπατήσαι ἐπεβούλευσε» (βιβλ. ΜΘ', λγ', 2).

Ὁ Ἰακώβιος σημειοῦται ἐν τῇ ἐκδόσει Ἀχιλλέως τοῦ Τατίου (σελ. 528) α Minus obvius usus verbi ἐπιβουλεύειν sequente infinitivo, pro ἐπενόει τι ὥστε ἀμύνασθαι, αὐτ' ἐπιβουλήν τινα ἐμηχανῶτο (Γρ. ἐμηχανῶτο). Praeivit. Demosthen. Or. c. Midiam p. 542. s. δ παθὼν Μειδίᾳς οὕτως ὡμὸν τηλικαύτην ἐπεβούλευσε λαβεῖν τῶν πεπραγμένων παρ' ἀνδρὸς πολίτου δίκην. Id. c. Apatur. T. II. p. 900. και ἄτ' ἐζώρμιζε τὴν ναῦν, ἐπιβουλεύων ἀποδρᾶναι, και ἀποστερησαι τὸ ἐπὶ τὴν τράπεζαν χρέος».

Ἀλλὰ και ἐν ἄλλοις τόποις συντάσσει ὁ Δημοσθένης τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βῆμα πρὸς ἀπαρέμφατον· και παλαιότεροι δ' αὐτοῦ Ἀττικοὶ συγγραφεῖς παρέχουσιν ἡμῖν παραδείγματα τῆς συντάξεως ταύτης, ἣν γινώσκει και ὁ ποιητῆς Ἀριστοφάνης και ὁ ἰωνιστὴ γράψας Πρόδοτος.

Ἡρόδ. Α', 24 «τοὺς δὲ ἐν τῷ πελάγει ἐπιβουλεύειν τὸν Ἀρίωνα ἐκβαλόντας ἔχειν τὰ χρήματα» και Γ', 137 «ἀλλὰ τέλος και ἐπιβουλεύοντας ἐπιχειρήσειν φανῆναι ἐπ' αὐτοφώρῳ». Ἀλλὰ φέρεται και γραφὴ ἐπιβουλεύοντας ἐπιχειρήσειν, ἣτις προεκρίθη ὑπὸ τινων. Οὐδαμῶς ἐγκρίνομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Κοθήτου (Μνημοσ. 1853, σελ. 328) γενομένην ἀνάγκησιν «μέλλοντας ἐπιχειρήσειν» (Πρβ. και Βκίριον Ἡροδ. Τόμ. Γ', σελ. 424 ἐκδ. β'). Ἡ μετ' ἀπαρεμφάτου σύνταξις τοῦ ἐπιβουλεύω εἶνε πάσης ἀμφιβολίας ἀπηλλαγμένη· οὗτοι δ' ἂν ὑπολαμβάνη ὅτι σολοίως ἔχει και μάχεται τῇ φύσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ κατὰ μέλλοντα ἐκφορὰ τῆς ἀπαρεμφάτου, δύναται πολὺ εὐλογώτερον νὰ μετατυπώσῃ τὸ ἐπιχειρήσειν εἰς τὸ ἐπιχειρήσειν ἢ τὸ ἐπιβουλεύοντας εἰς τὸ μέλλοντας. Ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα γινώσκομεν τῆς μετ' ἀπαρεμφάτου μέλλοντος συντάξεως τοῦ ἐπιβουλεύω· ἂν δ' εἶνε ἢ σύνταξις αὕτη ὅπως ἀσύστατος κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης θὰ ἐξετάσωμεν προσηκόντως ἐν ἄλλῳ τόπῳ ποιούμενοι λόγον περὶ τοῦ ἐνήσειν διεροῦντο και διεροῦντό οἴσειν και ἐν νόφ ἔχων καταγιείειν (=καθαγιεῖν) και ἐν νόφ ἔχοντες ἐπιθήσεσθαι, κτλ.

Ἀριστοφ. Πλούτ. 1111 «ἀτὰρ διὰ τί δὴ ταῦτ' ἐπιβουλεύει (ὁ Ζεὺς) ποιεῖν ἡμᾶς;»

Θουκυδ. Γ', 20 «ἐπιβουλεύουσιν αὐτοὶ τε και Ἀθηναίων οἱ ξυμπολιορκοῦμενοι πρῶτον μὲν πάντες ἐξελεῖν και ὑπερβῆναι τὰ τεῖχη τῶν πολεμίων». Ξενοφ. Ἀναβ. Ε', ς', 29 «ὡς ἄρα γινώσκων ὅτι αὐτὸς ἐπεβούλευε διαβάλλειν με πρὸς ὑμᾶς» και Συμποσ. Δ', 52 «αἰσθάνομαι γὰρ τινὰς ἐπιβουλεύοντας διαφθεῖραι αὐτόν».

Πλάτ. Πολιτ. σελ. 566, β' «βιαίῳ δὴ θανάτῳ ἐπιβουλεύουσιν ἀποκτινύναι

λάθρᾳ» και Συμποσ. σελ. 203, β' «ἢ οὐν Πενία ἐπιβουλεύουσα διὰ τὴν αὐτῆς ἀπορίαν παιδίον ποιήσασθαι ἐκ τοῦ Πόρου κτλ.» και Ἰσπάρχ. σελ. 228, δ' ἐπιβουλεύων αὐ τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς παιδεύσαι ἔστησεν αὐτοῖς Ἑρμᾶς» (Πρβ. και Πρωταγ. σελ. 343, γ'). Ψευδοπλάτ. Ἐπιττ. Ζ', σελ. 334, α' «ὡς ἐπιβουλεύοντα γενέσθαι τύραννον».

Λυσ. σελ. 100, 42 «ὅσοι ἐπιβουλεύσαντες ἀποκτείναι τινὰς ἔτρωσαν» και σελ. 130, 12 «οἱ δ' ἐνθάδε ὑπομένοντες και ἐπιβουλεύοντες καταλύσαι τὴν δημοκρατίαν εἰς ἀγῶνα Κλεοφῶντα καθιστάσει». Ἰσαῖ. σελ. 36, 12 «τὴν δ' οὐσίαν ἀφελέσθαι τῶν χρηστῶν ἐπιβουλευσάντων ἔσωσεν ἡμῖν». Δημοσθέν. σελ. 520, 16 «και τοὺς στεφάνους τοὺς χρυσοῦς, οὓς ἐποίησάμην ἐγὼ κόσμον τῷ χορῷ, ἐπεβούλευσεν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διαφθεῖραι» και σελ. 884, 6 «ἀ τοὺς ἄλλους ἐπεβούλευσε ποιῆσαι» και σελ. 932, 27 «ἐκακοτέχουν και ἐπεβούλευον μηδὲν ὕγιές ποιεῖν» και σελ. 973, 24 «ὡς ἐπεβούλευον ἀτιμῶσαι και τὰ ἔσχατα πράξει».

Κεῖται δὲ και παρὰ τῷ Λουκιανῷ Θεῶν Διαλ. ΚΑ', 2 «ὅποτε ὁ Ποσειδῶν και ἡ Ἥρα και ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναστάντες ἐπεβούλευον συνδῆσαι λαβόντες αὐτόν» και Ἡροδ. 1 «ἐπεβούλευε δὲ, εἰ δυνατόν εἶη, ἀθρούς που λαβεῖν τοὺς Ἑλληνας ἀπαντας» (Πρβ. Φρίσχιον Quaest. Lucian. σελ. 107) και παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Ποπλικ. ΙΖ', 4 «ἐπιβουλεύων δὲ τὸν Πορσήναν ἀνελεῖν παρεισηλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον» και Ἀρτοξ. Δ', 4 «ἐκ δὴ τούτων μισοῦσα τὴν Στάτειραν ἢ Παρύσατις — ἐπεβούλευεν αὐτὴν ἀνελεῖν» και Ἡθικ. σελ. 161, β' «αἰσθητοὶ τοὺς ναύτας ἐπιβουλεύοντας ἀνελεῖν αὐτόν» και παρὰ τῷ Λιβανίῳ Τόμ. Δ', σελ. 760, 23 «αμανίχ δὴπρῶθεν ἀντικρυς ἐπιβουλεύειν μὲν τῶν ἀνηκέστων λάθρᾳ τι διαπράξασθαι, προφανῶς δὲ τοῦτο καταμηνύειν». Πρβ. και Σχολ. Θεοκρ. σελ. 394, 13 Ἀρ. «τὸν γὰρ Δία μυθολογεῖ ἐπιβουλεύειν τῇ Ἥρᾳ μιγῆναι» (Ἴδε Βκλ. Ῥώσῃν Ἀριστοτ. Ψευδεπιγρ. σελ. 618).

Ἐν τῇ Ἐκλογῇ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου ἀναγινώσκεται σελ. 63, 15 «Ὁ μόνον βουλεύομαι ἀλλὰ και βουλεύω — Ἐπιβουλεύω δὲ τὸ ἐπιβουλήν ἀρτύω κατὰ τινος» και αὐ ἐπιβουλεύω τὸ μετὰ τι βουλεύομαι. Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ τί δὴ ταῦτ' ἐπιβουλεύει ποιεῖν ἡμᾶς; και Θουκυδίδης ἐν τῇ τρίτῃ ἐπιβουλεύουσιν αὐτοὶ τε και Ἀθηναίων οἱ ξυμπολιορκοῦμενοι πρῶτον μὲν πάντες ἐξελεῖν». Ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἀρμόζει νὰ ἐκλαμβάνηται τὸ ἐπιβουλεύω ἀντὶ τοῦ μετὰ τι βουλεύομαι.

Παρὰ Ξενοφῶντι ἐν Κύρου Παιδείᾳ βιβλ. Α', κεφ. δ', 13 εὐρίσκεται ἀπιβουλεύσας ὅπως ἂν ἀλυπτότατα εἴποι πρὸς τὸν πάππον και διαπράξειεν αὐτῷ τε και τοῖς παισίν ὧν ἐδέοντο».

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΒΕΝΕΤΙΚΩΝ ΕΠΟΧΗΝ

Α'.

Ἡ ὑπαρξίς τοπικοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου ἐν Κερκύρᾳ ἀνάγεται, κατὰ τὰς σωζομένας μαρτυρίας, εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βενετοκρατίας. Περὶ τούτου νοξίν, ἀν οὐχὶ περὶ τοῦ ὀνόματος περὶ τοῦ πράγματος, εὐρίσκωμεν ἐν μιᾷ τῶν ἀρχαιοτέρων πρεσβειῶν, δι' ὧν κατὰ τὰ ἀνέκαθεν εἰθισμένα, ἡ Κοινότης τῆς Κερκύρας τὰς αἰτήσεις καὶ τὰ παράπονά της ὑπέβαλλε πρὸς τὴν κυρίαρχον κυβέρνησιν, κατορθοῦσα τοιοῦτοτρόπως οὐχὶ ἀπαξ, νὰ διεκδικῆ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια αὐτῆς καὶ κατὰ τῆς ἐν τῇ νήσῳ πρῶσταμένης Βενετικῆς ἀρχῆς.

Ἡ ἐν ἔτει 1443 σταλεῖσα εἰς Βενετίαν κερκυραϊκὴ πρεσβεία, ἐν κεφαλῇ αὐτῆς δεκάτῳ τῶν αἰτήσεων αὐτῆς, ἐφ' ὧν ἡ Βενετικὴ Σύγκλητος ἐν συνεδριάσει ἀπεφάνθη τῇ ἐβδόμῃ Μαρτίου τοῦ ἔτους ἐκείνου· ἀπέτευσεν νὰ ἐκδοθῇ πρῶσταγμα, ὅπως ἀπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Κερκύρας, οἷαςδήποτε καταστάσεως καὶ ἀνδρῶν, οἵτινες ἤθελον ἔχει εἰς χεῖράς των ἔγγραφα ἢ τι περὶ προνομίου, ἀνήκον εἰς τὴν Κοινότητα τῆς Κερκύρας, προσπαχῶσιν αὐτὸ εἰς τὴν Διοίκησιν (Reggimento), ἐπὶ ποινῇ δουκῶν ἐκκτόν, ὧν τὸ μὲν ἡμῖς ἔστω τῆς Κοινότητος, τὸ δὲ ἕτερον ἡμῖς τοῦ καταγγελέως· καὶ τὰ ὅσα περὶ προνομίων ἔγγραφα ἔχουσιν ἤδη καὶ ὅσα θέλουσι λάβει, νὰ τὰ καταγράψωσιν ἐν τῇ Καγκελαρίᾳ, καὶ νὰ τὰ θέσωσιν ἐν κιβωτίῳ, καὶ νὰ τὰ ἔχωσιν ὑπὸ ἐπτὰ κλειδάς, ὧν τὴν μίαν νὰ κρατῆ ὁ κ. Βασιλεὺς, ἕκαστος δὲ τῶν Συνδικῶν τὴν ἰδικήν του». Προστίθεται δὲ ὡς λόγος τοῦ αἰτουμένου μέτρου ὅτι «εἰς χεῖρας πολλῶν εὐγενῶν περιήλθον τοιαῦτα ἔγγραφα, οὗτοι δὲ τ' ἀποκρύπτουσιν, ὡς ἀποφαινόμενά που κατ' αὐτῶν». Ἡ ἀπάντησις παραδοχῆς, ὡς εἰθίσται εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῆς αἰτήσεως ἐπομένῃ ἐπιτάττει εἰς τὸν Βασιλεὺς νὰ προβῆ, οὐχὶ μόνον διὰ προκηρύξεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἀνακρίσεως ὅπως ληφθῶσι τὰ ρηθέντα περὶ προνομίων ἔγγραφα ¹.

¹ Βιβλίον λεγόμενον τοῦ Χρυσοδόλλου τῆς Κοινότητος Κερκύρας σωζόμενον ἐν τῷ Ἀρχιεπιφυλακείῳ ἔστι: Copia dei Capitoli della Spectabile Università di Corphù tratti dalli Libri Comuni della Cancellaria Ducal della Illma Sria di Venetia incominciando dal MCCCLXXXVI fin MDXXXIII scritta per me Alvise di Garzoni Nodaro Ducal a richiesta delli Sp^{li} Ambassadori della detta Mea Città D. Andriol Carthano, Beno Lanza e Manoli Mosco venuti a Venetia il 1542 φυλλ. 12 καὶ 14.

Πρὸς διαφώτισιν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἀρχῶν, ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι μέχρι τοῦ ἔτους 1420 ὁ Βασιλεὺς ἦτο ἡ πρώτη ἐν Κερκύρᾳ Βενετικὴ ἀρχή, διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐξασκοῦσα. Τότε δὲ, αἰτήσας τῶν Κερκυραίων, προστεθήσαν αὐτῷ τρεῖς ἕτεροι Βενετοὶ εὐπατρίδαι, οἵτινες ὁμοῦ μετὰ τοῦ Βασιλέως συναπετέλουσαν τὴν ἐν Κερκύρᾳ Διοίκησιν (Reggimento), δύο μὲν ὡς σύμβουλοι τοῦ Βασιλέως, εἷς δὲ λεγόμενος Προβλεπτῆς καὶ Καπιτάνιος, ὅστις εἶχε τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ Παλαιῷ φρουρίῳ, ἔχων σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπ' αὐτὸν καὶ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ὁ Βασιλεὺς, ὅστις ἦτο κατὰ πρῶτον ἡ ἀνωτέρα ἀρχή, κατήντησε προϊόντος τοῦ χρόνου δευτερεύουσα, ἀφοῦ μάλιστα συνέστη ἐν Κερκύρᾳ ἡ ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τῆς θαλάσσης τοῦ καὶ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐπικληθέντος, ὡς περιβεβλημένου τὴν ὑπερτάτην εἰς τὰς ἡμετέρας νήσους Βενετικὴν ἐξουσίαν, σὺν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ συνήθως σταθμεύοντος Βενετικοῦ στόλου. Οἱ Σύνδικοι δὲ ἦσαν ἡ πρώτη ἐγγχώριος ἀρχή, οἵτινες καὶ προϊστάμενοι τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινότητος ἦτο τῆς πόλεως, παρ' οὗ ἐνικουσίως ἐξελέγοντο, καὶ οὕτως αὐτοὶ διέταττον τὴν συγκαλέσιν, διὰ τῶν Κηρσοῶν γενομένην· ἐν γένει δὲ ἀντεπροσώπευον τὴν Κερκυραὴν ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρων Βενετικῶν ἀρχῶν. Οἱ Σύνδικοι τὸ πρῶτον ἦσαν τέσσαρες, δύο Γραικοὶ καὶ δύο Λατῖνοι, ἔπειτα δὲ περιορίσθησαν εἰς τρεῖς. Ἐξελέγοντο ὁμοῦ ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἕκαστος Σύνδικος ¹. Διὰ τοῦτο πιθανῶς, ὅτε ὡς ἀνωτέρω προωρίσθη περὶ ἐπτὰ κλειδῶν διὰ τὸ κιβώτιον τῶν ἔγγράφων, ἐλήφθησαν ὑπ' ἄψιν ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας Συνδικούς.

Ἐξ ὧν ἀνωτέρω παρεθέσαμεν ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1443 πρεσβείας, προκύπτει καθαρῶς ἡ πραγματικὴ ἰδρυσις τοπικοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου παρ' ἡμῖν, συνισταμένου, ὡς εἴρηται, εἰς τὰ ἐν ἐνὶ κιβωτίῳ φυλαττόμενα ἔγγραφα τῆς Κοινότητος ὑπὸ ἐπτὰ κλειδάς, ὧν τὴν μίαν εἶχεν ὁ Βασιλεὺς. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἔκτοτε τὸ Ἀρχιεπιφυλακεῖον τοῦτο τῆς Κοινότητος ἐγκαθιδρύθη ἐν τῷ οἰκήματι τοῦ Βασιλέως Κερκύρας, ὅπου τῷ ὄντι, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω ὑπῆρξε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Βενετοκρατίας. Δὲν δυνάμεθα ὁμοῦ νὰ παραδεχθῶμεν θετικῶς, ὡς εἰς τὸ Ἀρχιεπιφυλακεῖον τῆς Κοινότητος ἀποβλέποντα, ὅσα μετὰ ἐξηκονταετίαν, τῇ 10 Νοεμβρίου 1505 διέταττεν ἡ Βενετικὴ Σύγκλητος καὶ περὶ ὧν ἀνετίθετο ἡ ἐκτέλεσις εἰς τοὺς ἐντολῆ τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα ἀπεσταλμένους Συνδικούς καὶ Προβλεπτὰς κατὰ τὴν Ἀνατολήν, περὶ διευθετήσεως τῶν ἐν τῇ Καγκελαρίᾳ τοῦ Βασιλέως Κερκύρας διατηρουμένων βιβλίων καὶ ἔγγράφων. Οὐχ ἦττον παραθέτομεν ἕδε καὶ αὐτὰ μῆπως διὰ τὴν καὶ ἔκτοτε, ὡς εἶναι πιθανόν καταθέσιν ἐν τῷ οἰκήματι τοῦ Βασιλέως, τῶν ἔγγράφων καὶ βιβλίων τῆς Κοινότητος, ἅτινα δὲν ἦσαν ἴσως πολυάριθμα, ὑπήχθησαν σιωπηλῶς καὶ ταῦτα εἰς τὸ λαμβανόμενον μέτρον πρὸς τακτοποίησιν τῆς Καγκελαρίας τοῦ Βασιλέως.

¹ Ε. Λούτζη. Ἡ Ἐπὶ τῆς Βενετοκρατίας Κερ. Α' καὶ Κερ. Α'.

Ὅμιλεῖ ὡς φαίνεται παρὼν ἐν Κερκύρᾳ ἀρμόδιος Βενετὸς ἄρχων, ἐκθέτων τὰς ὑπὸ τῶν Συνδικῶν αὐτῆς αἰτουμέναις προνοίαις, ἐφ' ὧν αὐτὸς ἀποφαίνεται, καὶ δίδεται ἡ ἔγκρισις τῆς ἐν Βενετίᾳ ἀνωτέρας ἀρχῆς τῇ δεκάτῃ Νοεμβρίου 1505.

Ἐνεφανίσθησαν, λέγει, ἐνώπιον ἡμῶν οἱ Σύνδικοι τῆς πόλεως ταύτης μετ' ἄλλων τῶν προυχόντων αὐτῆς, ἐξαιτούμενοι νὰ διορισθῇ φύλαξις καὶ πρόνοια περὶ τῶν βιβλίων τῆς Καγκελλαρίας τοῦ μεγαλοπρεποῦς Βαίλου, ὥστε νὰ διατηρῶνται πρεπόντως, ἵνα αἱ ἀπορῆσεις, οἱ ὀρισμοὶ καὶ αἱ ἄλλαι δικαστικαὶ πράξεις αἱ περιεχόμεναι εἰς τὰ αὐτὰ βιβλία, ἐξ ὧν διευκρινίζονται καὶ μαρτυροῦνται ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία, καὶ ἐπίσης τὰ δημόσια δίκαια εἰς πλείστας κρισολογίας, ἐν αἷς ἐνέχεται ἡ Περιφανεστάτη ἡμῶν Αὐθεντία, νὰ δύνανται, κατὰ τὰς ἐντυγχανούσας ἀνάγκας, ν' ἀνευρίσκωνται, καὶ νὰ μὴ δίδηται ἀφορμὴ εἰς τοὺς κακοβούλους διὰ τὴν κακὴν φύλαξιν καὶ ὀλίγην ἐπιμέλειαν περὶ τὰ ἀνωειρημένα βιβλία, νὰ ὑπεξαιρῶσι καὶ σχιζῶσι μέρος αὐτῶν, οὐκ ὀλίγον ζημιουμένων τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὰ ἐν τοῖς αὐτοῖς βιβλίοις περιεχόμενα ἔγγραφα, ὡς καθ' ἂ βεβαιούσι, συνέβη κατὰ τὸ παρελθόν. Ὅθεν κατανοοῦντες ἡμεῖς τὴν σημαντικότητα τῶν ἀνωειρημένων βιβλίων καὶ ἐγγράφων, καὶ τὸ εὖλογον τῆς γενομένης αἰτήσεως ὑπὸ τῶν ῥηνθέντων Συνδικῶν, δυνάμει τῆς ἐξουσίας ἣν περιβάλλεται τὸ ἡμέτερον ἀξίωμα, ὑπομνησκόντες καὶ ἐπαινοῦντες πρὸς τοὺς ῥηθέντας ἀναφερομένους διὰ τὸ ὑπόργημα τοῦτο, τὸ ἄτομον τοῦ κ. Π. Ἀντωνίου Γαζέλου (Pre Antonio Gazelò) κατοικοῦντος ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀπὸ εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ἐξασκουμένου ὡς βοηθοῦ (coadiutor) ἐν αὐτῇ τῇ Καγκελλαρίᾳ, διορίζομεν αὐτὸν τὸν Π. Ἀντωνίου συντηρητὴν καὶ τακτοποιητὴν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ εἰρημένῃ Καγκελλαρίᾳ τοιούτων βιβλίων, ἐπὶ τῶν διαφόρων κατὰ καιρὸν Διοικήσεων, διὰ τὰς ἐν καλῷ χάρτῃ ἀντιγραφὰς τῶν προσταγμάτων καὶ δουρικῶν γραμμάτων καὶ ἄλλων διατρίψεων στελλομένων εἰς Κέρκυραν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, δικαιούμενον νὰ λαμβάνῃ ὡς ἀμοιβὴν ἅπρον ἕν, δι' ἕκαστον βιβλίον ὑπερ ἀνεύρη καὶ δεῖξη τῇ αἰτήσῃ παντὸς ἰδιώτου· ἐπίσης νὰ ἔχη ἀπάσας τὰς ἀντιγραφὰς τῶν ῥηθέντων βιβλίων καὶ ἀναγράφων ἐν καλῷ χάρτῃ, καὶ τοῦτο προσηκόντως ἀνταμειβόμενος διὰ τὴν ἐργασίαν του, ὀριζομένου ὅτι ἂν θέλῃ τις νὰ ἴδῃ διάφορα βιβλία περὶ τῆς αὐτῆς ὕλης, ὁ ῥηθεὶς βοηθὸς νὰ μὴ δύναται νὰ λαμβάνῃ εἰμὴ ἐν μόνον ἄσπρον¹.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι εἰς τὰ τοιοιτοτρόπως ἐν ἔτει 1505 διαταττόμενα, οὐδεμίαν γίνεται μνεῖα ἐγγράφων προνομίων τῆς Κοινότητος, περὶ ὧν ῥητῶς ἐπρονόησε προηγουμένως τὸ ἀπ' ἀρχῆς παρατεθὲν Κεφάλαιον τῆς ἐν ἔτει 1443 κερκυραϊκῆς πρεσβείας, καὶ περὶ ὧν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, διαλαμβάνουσιν ἐν γένει ἅπασαι αἱ μεταγενέστεραι πράξεις, αἱ περὶ Καγκελλαρίας τῆς Κοινότητος προνοοῦσαι. Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτρέπεται ἀπλῶς καὶ

¹ Βιβλίον τοῦ Χρυσοδούλου. Φυλλ. 26, 27, 28 καὶ 30.

μόνον ἢ ὑπόθεσις, ὅτι δυνάμει τῆς ὡς ἀνωτέρω περὶ τῶν ἐν τῇ Καγκελλαρίᾳ τοῦ Βαίλου βιβλίων ἀναθεθείσης αὐτῷ ἐντολῆς ὁ Ἀντώνιος Γαζέλος ἠσχολήθη καὶ εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς κερκυραϊκῆς Κοινότητος. Ἄλλως τε τὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔχουσι πολλὴν τὴν ἀσάφειαν, οὐδὲ περιηλθὲ τι μέχρις ἡμῶν παρέχον εἰδησίην τινα περὶ τοῦ ποῖα τις πράγματι ἀπέβη ἡ τοῦ Γαζέλου ἐργασία.

Οὐχὶ μετὰ μακρὸν χρόνον μεγάλη ἐνέσκηψεν εἰς τὰ ἐν Κερκύρᾳ Ἀρχειοφυλακεῖα, δημόσια τε καὶ ἐγχώρια, σύγχυσις καὶ καταστροφή κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1537 φοβερωτάτην τουρκικὴν πολιορκίαν, καθ' ἣν σὺν τοῖς ἄλλοις ἀπωλέσθησαν καὶ τὰ πρωτότυπα τῶν ἐν ἔτει 1386 χορηγηθέντων εἰς τὴν Κέρκυραν προνομίων, κατὰ τὴν εἰς τὴν Βενετικὴν Πολιτείαν ἐκουσίαν αὐτῆς παράδοσιν. Διὰ ἐδέησε νὰ ληφθῶσιν ἐκ Βενετίας νέα τούτων ἐπίσημα ἀντίγραφα, διὰ τῆς ἐν ἔτει 1542 σταλείσης Κερκυραϊκῆς πρεσβείας, δι' ἣς πρὸς τούτοις ἐζητήθη καὶ ἡ ἐπικύρωσις τῶν περὶ προνομίων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας παπικῶν βουλῶν Λέοντος δεκάτου (10 Μαΐου 1521) καὶ Παύλου τρίτου (8 Μαρτίου 1540) πρὸς ὑπερέσπισιν τοῦ πατρίου θρησκευματος τῶν Κερκυραίων ἀπὸ τῶν καταδυναστεϊῶν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, ἧτις ἤδη ἐπὶ τῆς τῶν Ἀνδηγαυῶν δεσποτίας, εἶχε μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς σφετεριστικῶς ἐγκαθιδρυθῆ ὡς ἐπικρατούσα ἐν Κερκύρᾳ¹.

Ἀπὸ τοῦδε μάλλον εὐκρινῆς παρουσιάζεται ἡ ὑπαρξις τοῦ Ἀρχειοφυλακείου τῆς Κοινότητος.

Β'.

Ἐν ἔτει 1558 ἰδρύεται τὸ ἀξίωμα Καγκελλαρίου τῆς Κοινότητος, εἰς δὲ ἀνατίθεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ φύλαξις τῶν ἐγγράφων ταύτης, τουτέστι ἡ τοῦ πραγματικῶς ὑπάρχοντος Ἀρχειοφυλακείου αὐτῆς διεύθυνσις. Ἰδοῦ δὲ ἡ περὶ τῆς ἰδρύσεως τούτου ψηφισθεῖσα πράξις ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινότητος τῇ προτάσει τῶν τότε Συνδικῶν, ἧτοι προῖσταμένων τῆς ἐγχωρίου διοικήσεως τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1558, διαγράφουσα τὰ καθήκοντα αὐτοῦ τοῦ Καγκελλαρίου καὶ δεικνύουσα εἰς τί τότε συνίστάτο τὸ ῥηθὲν Ἀρχειοφυλακεῖον².

¹ Ἀρχειοφυλ. Κεφ. XXIV καὶ Κεφ. XXV τῆς ἐν ἔτει 1542 Πρεσβείας. Ὡς καὶ Ε. Λούντζη ἢ Ἐπτάνης ἐπὶ Ἐνετοκρατίας Κεφ. 1Α'.

² Πρὸς διασάφην τοῦ ἐπὶ Βενετοκρατίας συστήματος τῆς ἐγχωρίου Διοικήσεως τῆς Κερκύρας, ὑπομνησκόμενον ἐνταῦθα ὅτι τὸ συμβούλιον τῆς Κοινότητος εἶπε τῆς πόλεως, ἀριθμοῦν τὸ πάλαι ἐδομηκόντα ἢ ὀδομηκόντα μέλη, συνεπέφ τῆς ἐν ἔτει 1484 κερκυραϊκῆς Πρεσβείας, ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ κατ' ἔτος συγκαλουμένου Γενικοῦ Συμβουλίου, περιλαμβανόντος ἅπαντας τοὺς ἐνήλικας εὐγενεῖς, καὶ ἐψήφισε σὺν τοῖς ἄλλοις ἅπαντα τὰ τῆς Κοινότητος ἀξιώματα καὶ ὑπουργήματα (cariche ed officii) (Le Leggi Municipali delle Isole Ionie dall' anno 1386 fino alla caduta della Repubblica Veneta pubblicate dal D. G. Pojago. Corfù 1846 Tom. Α'. σελ. 35). Τὸ Συμβούλιον τῶν ἐδομηκόντων ἠρξήθη ἔπειτα μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 150, διὰ δουκικοῦ θεσπίσματος 14 Μαΐου 1489. Ὅρισμός δὲ τοῦ Γενικοῦ Προβλε-

«Γνωσταί εἶναι εἰς τὸ Σεπτὸν Συμβούλιον αἰ καθ' ἡμέραν ἀκολουθήσασαι καὶ ἐξακολουθοῦσαι ἀταξίαι εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Μεγαλοπρεποῦς ταύτης Κοινοῦτος καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τούτου διοριζομένων ἀξιωματῶν· διότι οὐδεὶς ὑπάρχει ἐπιφορτισμένος νὰ κρατῆ τὰς διαταγὰς, πρεσβείας καὶ πολλὰ ἔγγραφα προνομίων, ὅσα δι' ἰδρώτων, ἀγρουπνιῶν καὶ ἐξόδων ἀπέκτησαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι. Ἰκανὸν μέρος τούτων ἀπωλέσθη, ἄλλα δὲ ὅταν ζητῶνται δὲν δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν, εἰμὴ διὰ μεγίστων δυσκολιῶν ὥστε δακίς ἡ Κοινοῦτος θέλει νὰ μεταχειρισθῆ τὰς διαταγὰς ταύτας δὲν τὰς εὑρίσκει, καὶ ἕνεκα τούτου τὰ πράγματα τῆς κακῆς ἔχουσι, μετὰ μεγίστης ζημίας ἀπάντων ἡμῶν, οἵτινες δὲν δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν χρῆσιν τῶν θωρημάτων τῆς εὐδαιμονοστάτης Βενετικῆς κυριαρχίας.

«Διὰ ταῦτα ὁ νῦν ἐκλαμπρότατος Βασιλεὺς καὶ Γενικὸς Προβλεπτής εἰς πάντα πάντοτε προσέχων πρὸς τὸ καλὸν τῆς Κοινοῦτος ταύτης, ὡς πατὴρ ἀγαθὸς ἐμνήσθη ἐπίσης ὅτι πρέπει νὰ ἐκλεχθῆ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τούτου ἓνας Καγκελλάριος τῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινοῦτος, ἐπιφορτισμένος νὰ κρατῆ καὶ φυλάττῃ τὰ προνόμια, τὰς πρεσβείας, τὰς διαταγὰς καὶ πᾶν ἄλλο, ὅπερ ὑπάρχει τῆς Κοινοῦτος, ἵνα μὴ ἐξακολουθῶσιν ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ ἐξῆς αἰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἀκολουθήσασαι μεγάλα ἀταξίαι. Ἐπομένως ψηφισθήσεται καθ' ἡμεῖς οἱ τοῦ παρόντος ἔτους Σύνδικοι προτείνομεν, νὰ ἐκλεγῆται κατ' ἔτος παρὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς συμβουλίου, εἰς τῶν ἡμετέρων πολιτῶν γνωστῶν γράμματα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ, μὲ τίτλον Καγκελλάριου τῆς Κοινοῦτος καὶ μισθὸν δουκάτων 36 κατ' ἔτος, ἐντεταλμένος νὰ κρατῆ καὶ φυλάττῃ ἅπαντα τὰ ἔγγραφα, ἤγουν πρεσβείας, προνόμια, διαταγὰς καὶ ἀποφάσεις γενομένας ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ, καὶ τὰς ἀφάρωσας ἐκείνους οἵτινες ἀν καὶ διατελοῦντες ἐν περιόδῳ ἀπαγορεύσεως¹ οὐχ ἤττον ψηφοφοροῦνται Φράγκοι καὶ Γραικοί, ὀφείλων δὲ ἅπαντα ταῦτα καὶ ὅσα ἄλλα ἔγγραφα ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ Κοινοῦτητα νὰ τὰ φυλάττῃ χωριστὰ, ἵνα ἐν παντὶ χρόνῳ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ρηθεύσαν Κοινοῦτητα.

ποῦ καὶ Ἐλεγκτοῦ Βερνάρδου Μοροζίνη ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου 1655, ὀρίζει ἡμέραν τῆς ἐτησίας συγκαλέσεως τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τὴν 15 Ὀκτωβρίου, ὅπως ἐκλέξῃ τὸ Συμβούλιον τῶν 150, ὅπερ ἐντὸς τοῦ Νοεμβρίου ὀφείλει νὰ προβῆ εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν ἀξιωματῶν καὶ ὑπουργημάτων μέχρι τῆς 24 Δεκεμβρίου, ἅτινα ἀμέσως τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων 25 Δεκεμβρίου ὀφείλον ν' ἀναλάβωσι τὰ καθήκοντά των (Vol. 65. Arg. Dio. Δέση 28 φυλάδιον ἐντυπον). Ἡ προθεσμία αὕτη τῶν ἐκλογῶν σπανίως ἐτηρεῖτο καὶ ἐξηκολούθουν αἱ ψηφοφορίαι καὶ ἀρξαμένου τοῦ νέου ἔτους. Τὸ συμβούλιον περιεῖχε δύο τάξεις μελῶν τοὺς λεγομένους Λατίνους καὶ τοὺς Γραικοὺς, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πρεσβευομένου θρησκείματος διακρινόμενος, καὶ τινὰ τῶν ἀξιωματῶν τῆς πόλεως, καθ' ὀρισμένην ἀναλογίαν ἀνήκον εἰς τοὺς μὲν καὶ εἰς τοὺς δέ Ἦσαν λ.χ. Σύνδικοι Γραικοί καὶ Σύνδικοι Λατῖνοι, δικασταὶ Γραικοί καὶ δικασταὶ Λατῖνοι, ἀγορανόμοι ἐπίσης κτλ.

¹ Contumacia. Τῶν εἰς ἀξιώματα τινα ἐκλεχθέντων καὶ ὑπηρετήσαντων ἀπαγορεύετο ἐπὶ τινὰ χρόνον ἢ εἰς ὑπόδηγμα ἐκλογῆς ἢ δὲ περίοδος τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἐλέγετο contumacia.

νὰ διακηρυχθῆ δὲ ὅτι ὁ ἐσόμενος Καγκελλάριος τὸ παρὸν ἔτος, ὀφείλει νὰ καταγράψῃ χωριστὰ εἰς ἓν βιβλίον τὰ ψηφίσματα καὶ τὰς διαταγὰς ὅσα κατὰ διαφόρους καιροὺς τὸ Συμβούλιον τούτου παρεδέχθη, ὁμοίως δὲ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ τὰ κατὰ καιρὸν, παραδεχθησόμενα· νὰ ὑποχρεωθῶσι δὲ οἱ μέλλοντες σεβαστοὶ Σύνδικοι καὶ αὐτὸς ὁ Καγκελλάριος, κατὰ πᾶσαν ἑναρξίν τῶν ἐκλαμπροτάτων διοικήσεων, νὰ ἐμφανίζωνται ἐνώπιον τῆς ἐκλαμπρότητος τῶν καὶ νὰ δεικνύωσι τὰ προνόμια τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Κοινοῦτος, αἰτοῦντες ἔπειτα, ὅταν τύχῃ περίστασις, τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, ἐπὶ ποινῇ ἐπιβαλλομένη τοῖς τε Σύνδικοις καὶ τῷ Καγκελλάριῳ δουκάτων πενήτηκοντα. Ὁ δὲ κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἐσόμενος Καγκελλάριος νὰ λαμβάνῃ ἀποδείξιν παραλαβῆς ὑπὸ τοῦ διαδόχου του πασῶν τῶν πρεσβειῶν, προνομίων, διαταγῶν καὶ παντὸς ἄλλου ὅσα παραδῶσῃ εἰς αὐτὸν, ὅπως μὴ ἀπολεσθῶσι, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῇ ἀνωγεγραμμένῃ ποινῇ.

«Ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα χρειάζεται προνοία πρὸς πληρωμὴν τοῦ αὐτοῦ Καγκελλάριου, ὡς καὶ ἄλλοτε ἡ ἀνωειρημένη μεγαλοπρεπῆς Κοινοῦτος ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῆς ἐξέμισθωσεν, ὡς εἰς αὐτὴν ἀνήκοντα, τὸν διάπλου τῶν λέμβων· αἵτινες κομίζουσι τοὺς σάκκους τοῦ σίτου εἰς τοὺς μύλους τῶν Βενιτσῶν, εἰς Μεσογῆν καὶ εἰς Ἑγριπον, ὡσαύτως ὅπως πραγματοποιηθῆ καὶ τὸ ἀγιώτατον τοῦτο καὶ τοσοῦτον σωτήριο ἔργον, τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Σεπτοῦ τούτου Συμβουλίου, ψηφίζεται· νὰ ἐκμισθωθῆ ὁ διάπλος οὗτος παρὰ τῶν σεβαστῶν Σύνδικων, διὰ σάλπιγγος ἠχοῦσης εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα, ὅπως πληρωθῆ αὐτὸς ὁ Καγκελλάριος· πᾶν δὲ ἐντεῦθεν περίσσευμα τεθήσεται ἐν τῷ ταμείῳ τῆς Κοινοῦτος, ὅπως τὸ μεταχειρισθῆ ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῆς. Ὅριζεται δὲ νὰ μὴ δύνανται ἄλλοι νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸν διάπλου αὐτὸν, πλην τῶν μισθωτῶν αὐτοῦ, ἐπὶ ταῖς ἐν τῷ προγράμματι τοῦ πλειστηριασμοῦ ἐκτεθησομέναις ποιναῖς· αὐτοὶ δὲ οἱ μισθωταὶ νὰ μὴ δύνανται νὰ εἰσπράττωσι πλέον τοῦ μικροῦ γροσίου (grossello) τὸ μῶδιον, ὡς καὶ νῦν λαμβάνουσιν. Ὁ αὐτὸς δὲ Καγκελλάριος ἐπιφορτίζεται ἐπίσης νὰ κρατῆ τὰ ἔγγραφα τῶν σεπτῶν Σύνδικων, καὶ θὰ ἔχῃ πρὸς ἔτι τὴν εὐλόγως αὐτῷ προσηκούσαν ὀφέλειαν δι' αὐτὰ τὰ ἔγγραφα, ἀντικαθιστάμενος εἰς τὸν γραφέα τοῦ Σιτοβολῶνος, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τῆς ἀπαγορεύσεως ὄρον, ὃν εἶχεν ὁ αὐτὸς γραφεὺς, ἵνα ὑποχρεωθῆ ὁ αὐτὸς Καγκελλάριος, εἰς πᾶσαν αἴτησιν τῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινοῦτος, νὰ δεικνύῃ τὰς διαταγὰς εἰς τούτους τοὺς σεβαστοὺς πολίτας δωρεὰν καὶ ἄνευ τινὸς πληρωμῆς».¹

Τὸ συμβούλιον τῆς πόλεως ἦτοι τῆς Κοινοῦτος ἐπιψηφίζων τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐξελέξατο ἀθημερὸν Καγκελλάριον τῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινοῦτος τὸν Δῆμον Καρτάνον π. Νικολάου».²

¹ Vol. 2. Argomenti Diversi della Città di Corfù. Δέση α'. φύλλ. 76 καὶ 77.

² Ἀδτόθ. φολ. 79. Ἐν ταῖς ψηφοφορίαις τῶν ἀξιωματῶν καὶ ὑπουργημάτων. Per crear un Cancellier della Mag. Comunità.

Και οὕτω μὲν κατ' ἀρχάς ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος ἐξελέγετο ὁ Καγκελλάριος, ὡς ἐκ συστήματος ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος ἐξελέγοντο ἐν γένει αἱ τῆς κερκυρατικῆς Κοινότητος ἀρχαί. Ταχέως ὁμοῦς ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἐκλογῆς, ὡς μαρτυρεῖ πρότασις τις ὑπὸ τῶν Συνδίκων σχεδιασθεῖσα περὶ τὸ ἔτος 1562¹. Ἐξῆκολουθεῖ ὁμοῦς μέχρι τοῦ ἔτους 1571 ἢ ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος ἐκλογή, ὅτε ὀρίζεται νὰ γίνηται αὕτη ἐπὶ τρία ἔτη². Τὸ περὶ τούτου ψήφισμα παραθέτομεν ἐνταῦθα κατ' ἕκτασιν, ὡς ἐνδιαφέρουσαν πρᾶξιν τῆς τότε ἐποχῆς, μεταφράζοντες καὶ αὐτὸ ὡς τὰ προηγούμενα ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου.

Ἄνεγνώσθη ἐν τῷ Σεπτῷ Συμβουλίῳ τῇ 22 Νοεμβρίου 1571, ὑπὸ τὸν ὄρον τριημέρου προδιασκέψεως.

Ἄνάγκης οὕσης Σεπτὸν καὶ Ἐντιμὸν Συμβούλιον νὰ ὑπάρχη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Κοινότητος εἰς Καγκελλάριος ἰκανὸς καὶ ἀρμόδιος νὰ φυλάττη καὶ ἐπιμελῆται τὰ προνόμια, τὰς προσβείας καὶ πᾶν ἄλλο ἔγγραφον ἀνήκον τῇ αὐτῇ Κοινότητι· νὰ συγκαλῆ τὰ Συμβούλια, νὰ προσέχη εἰς τὰς περιόδους ἀπαγορεύσεως διορισμοῦ ἐκάστου ψηφίζομένου, ἐπίσης εἰς ὅσους ψηφίζονται Λατῖνοι καὶ Γραικοὶ καὶ εἰς ὅσα καθ' ἡμέραν ἐπιφορτίζεται ὑπὸ τῶν Συνδίκων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν πραγμάτων τῆς πόλεως, καθ' ἃ ὠρίσθη καὶ διὰ τοῦ παραδεδεγμένου ψηφίσματος κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ ρηθέντος Καγκελλαρίου.

Ἄπειδὴ δὲ ἐλάχιστον εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ νῦν ἀπολαμβανόμενον ὄφελος· διὰ ταῦτα προτείνεται ψήφισμα ὅπως ὁ ρηθεὶς Καγκελλάριος ἐκλέγηται διὰ τρία ἔτη, ὑπαγόμενος εἰς περίοδον ἀπαγορεύσεως διετῆ ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας· καὶ παρὰ τῇ ἀπολαβῇ ἣν ἔσχε μέχρι τούδε, νὰ ἔχη καὶ τὸ γραφεῖον

¹ Αὐτὸθ. Φύλλ. 219. Ἡ τοιαύτη πρότασις ψηφίσματος δὲν φέρεται χρονίαν, εὑρίσκεται ὁμοῦς μεταξὺ Πρακτικῶν 10 Νοεμβρίου καὶ 28 Δεκεμβρίου 1562.

² Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ μετὰ τὴν πρώτην ἐπὶ ἓν ἔτος ἐκλογὴν ἀπαντῶμεν καὶ ἄλλας ἐπὶ ἓν ἔτος ἐπίσης γενομένας μέχρι τοῦ 1570 ἐκλογῆς Καγκελλαρίων τῆς Κοινότητος, ἦτοι. Τῇ 5 Νοεμβρίου 1559 Ἀρσένιος Σουβλάκης (Arsenii Suvlachi φυλλ. 103). Τῇ 6 Νοεμβρίου 1560 Σπύρος Τριαντάφυλλος (φυλλ. 162). Τῇ 3 Νοεμβρίου 1561 ὁ ρηθεὶς Δῆμος Καρτάνος π. Νικολάου (φυλλ. 175) φέρεται ἐψηφισμένος, ἀλλὰ μὲ σημεῖον ■ ὅπερ εἰς ἄλλας ἐκλογὰς δὲν ἀπαντᾷται. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν διετέλεσε πράγματι ἐν τῷ ὑπουργίῳ τὸ ἔτος ἐκεῖνο· διότι εἰς πρᾶξιν τοῦ Συμβουλίου δημοσιευθεῖσαν διὰ κήρυκος 16 καὶ 18 Δεκεμβρίου 1561 καὶ εἰς ἄλλην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, ὡς ἐπίσης εἰς ἄλλην τῆς 8 Ἰανουαρίου καὶ τῆς 21 Μαΐου 1562 ὑποφαίνεται εἴτε ὡς ἀγνωστος, εἴτε ὡς ἐπισημοποιῶν αὐτὰς ὁ ἀνωμνηθεὶς Σπύρος Τριαντάφυλλος (φυλλ. 183, 189, 190, 197, 200, 201 καὶ 204). Ὁ αὐτὸς Τριαντάφυλλος ὡς Καγκελλάριος τῆς Κοινότητος ὑποφαίνεται καὶ εἰς ἔγγραφον τῆς 12 Μαρτίου 1565 (φυλλ. 227). Ἀπαντᾷται εἰσέτι κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι. Τῇ 5 Νοεμβρίου 1565 Νικόλαος Πόντος (φυλλ. 247). Τῇ 1 Νοεμβρίου 1566 Ἀλοῦσιος Καποδίστριας (Alvise Capodistria φυλλ. 274). Τῇ 6 Νοεμβρίου 1568 Ἀνδρίας Ἀλταβίλλας (Andria Altavilla φυλλ. 293). Τῇ 10 Νοεμβρίου 1569 Σπύρος Τριαντάφυλλος (φυλλ. 317). Τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1570 Στυλιανὸς Ρίκαης (Δισμ. Β'. φυλλ. 237).

τῶν σάκκων ἐν ἁγίῳ Λαζάρῳ¹· καὶ ἂν θέτη ἄλλον εἰς ἐξυπηρέτησιν τούτου, ἔστω πάντοτε τῇ συναινέσει τῶν Συνδίκων καὶ νὰ ἔχη πάντοτε ἀτομον ὄπως ζυγίζη τοὺς εἰρημένους σάκκους καὶ σημεῖοι τὸ πᾶν· καὶ οὕτως ἀπὸ τριῶν εἰς τρία ἔτη νὰ ἐκλέγηται εἰς ἀπολαύων τὸ αὐτὸ ὄφελος, καὶ νὰ ὀφείλῃ ὁ κατὰ τὸ παρὸν ἐπιψηφισθόμενος Καγκελλάριος νὰ δέσῃ τάντα τὰ ἔγγραφα εἰς ἓν βιβλίον, νὰ ποιήσῃ μίαν καταγραφὴν πάντων, ἦγουν ν' ἀρχήσῃ ἀπὸ τοῦ Χρυσοβούλλου μέχρι τῆς σήμερον, καὶ οὕτως ἐπίσης νὰ σημεῖοι πᾶν ὅ,τι χρειασθῆ καὶ νὰ δίδῃ ἀπόδειξιν παραλαβῆς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, εἰς καγκελλάριος εἰς τὸν ἕτερον· καὶ ὁ νῦν ἐκλεχθισόμενος, ἅμα παραλάβῃ τὰ εἰρημένα προνόμια καὶ ἔγγραφα καὶ ὅ,τι ἄλλο, νὰ συντάξῃ Ἀλφαθητικὸν Πίνακα παντὸς πράγματός, ἵνα δύναται νὰ γίνῃ εὐκολος χρῆσις, ἐπὶ ποινῇ δουκάτων πεντήκοντα καὶ στέρησεως τοῦ ἀξιώματος, ἅμα μὴ τηρήσῃ ὅσον ἀνωτέρω ἐψηφίσθη.

Ἡ 26 εἰρημένου.

Ἄνεγνώσθη τὸ εἰρημένον ψήφισμα ἐψηφίσθη.²

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ Καγκελλαρίων τῆς Κοινότητος εἰδήσεων κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα, παραθέτομεν ἐπίσης ἐν μεταφράσει καὶ τὸ ἐπόμενον ψήφισμα τοῦ Συμβουλίου, ἐνθα σαφῶς λέγεται ὅτι ἐν τῷ Πρακτικῷ Παλατίῳ, δηλαδὴ ἐν τῷ τοῦ Βαίλου ὑπάρχον τὰ ἔγγραφα τῆς Καγκελλαρίας τῆς Κοινότητος ὑπὸ κλεῖδα ἐν ἰδιαιτέρῳ ἐρμαρίῳ φυλαττόμενα.

1593 τῇ 12 Αὐγούστου.

Ἄνεγνώσθη ἐν τῷ μεγάρῳ (loggia) ἐνθα συνήλθε τὸ σεπτὸν Συμβούλιον ὅπως προβῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐνὸς Καγκελλαρίου τῆς Κοινότητος. Ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῆς εἰρημένης ἐκλογῆς, ἐνώπιον τῆς Ἐκλαμπροτάτης Διοικήσεως, οἱ Σεβαστοὶ Σύндικοι τῆς ρηθείσης μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος, οἵτινες θεωροῦντες ὅτι πολλὰ ἀταξίαι καὶ ἄτοπα συμβαίνουσιν εἰς τὰ ἔγγραφα, βιβλία, ψηφίσματα καὶ πᾶν ἄλλο ἀφορῶν εἰς τὸν ρηθέντα Καγκελλάριον διὰ λογαριασμὸν αὐτῆς τῆς Κοινότητος, ἐξαιτοῦνται νὰ φέρωσιν οἱ εἰρημένοι ἄρχοντες κατάλληλον θεραπείαν. Διὸ μετὰ ὄριμον περὶ τοῦ ὄλου σκέψιν καὶ σκοποῦσα ν' ἀποφύγῃ

¹ Ὠνομάζετο οὕτω συνοικία ἢ ὁδὸς ἐν τῷ ἐξωπολίῳ τῶν Κορυφῶν, κειμένη κατὰ τὸ μέρος τοῦ προαστείου Σαββόκου, ἔξω τῆς νῦν Βασιλικῆς Πύλης. Φαίνεται ὅτι εἰς τὸ γραφεῖον τῶν σάκκων ἐν ἁγίῳ Λαζάρῳ ἐζυγίζοντο οἱ εἰς τοὺς μύλους διαβιζόμενοι σάκκοι σίτου.

² Vol. 2. Arg. Div. Δέσημ Β. φυλλ. 264. Τὸ φύλλον τοῦτο εἶναι πολλαχρῶς ἐσθαρμένον μάλιστα εἰς τὰς ἄκρας, ὥστε ὑπεχρεώθημεν τὸ κατὰ δύναμιν ν' ἀναπληρώσωμεν τὰς ἐλλειπούσας συλλάβας καὶ λέξεις. Εἰς τὸ ἀκόλουθον φυλλ. 265 ὑπάρχει ἡ τοῦ Καγκελλαρίου ἐκλογὴ γενομένη τῇ 26 Νοεμβρίου 1571, ὅστις ἦτο Ἀνδρέας Ἀλταβίλλας ἀπαντῶμενος ἐν τῷ αὐτῷ ἀξίωματι καὶ τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1574 (φυλλ. 265 καὶ 352). Εἰς τοῦτον δὲ ἀμέσως ἀκολουθεῖ τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1574 ἐκλεγόμενος Καγκελλάριος ὁ καὶ προηγούμενως τοιοῦτος Σπύρος Τριαντάφυλλος (φυλλ. 310) ὅστις ὑποφαίνεται τὸ αὐτὸ ἔχων ἀξίωμα εἰς ἔγγραφον τοῦ Σεπτεμβρίου 1582 (φυλλ. 383). Τῇ δὲ 20 Ὀκτωβρίου 1587 ὑποφαίνεται Ματθαῖος Καρτάνος (Mattio Quartano φυλλ. 460). Τῇ 12 Αὐγούστου 1593 ἐκλέγεται Καγκελλάριος τῆς Κοινότητος ἐπὶ τρία ἔτη ὁ Δῆμος Κυρκιανὸς (φυλλ. 549).

τὰ ἄτοπα ὅσα οἱ ῥηθέντες Σεβαστοὶ Σύνδικοι ὑποβάλλουσιν ἢ ἐκλαμπροτάτη Διοίκησις ὤρισε καὶ ὀρίζουσα διεκέρυξεν.

Ἄ'Ο ἐκλεχθῆσόμενος Καγκελλάριος καὶ ὡσαύτως οἱ διαδεχθῆσόμενοι αὐτὸν ὀφείλουσι πάραυτα νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐπιμελῶς Ἀλφαβητικὸν κατάλογον ἀπάντων τῶν ἐγγράφων, ὅσα κατὰ τὸ παρὸν ὑπάρχουσι καὶ ὅσα εἰς τὸ ἐξῆς περιέλθωσιν εἰς αὐτὸν, ὡς πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὴν Κοινότητα καὶ νὰ θέσῃ αὐτὰ εἰς κοινὸν βιβλίον (libro ordinario) κατατάσσων ταῦτα εἰς τοὺς προσήκοντας χρόνους, μεθ' ὃ ἅπαντα τὰ αὐτὰ ἐγγράφα, βιβλία, πράξεις, πρεσβεῖαι καὶ πᾶν ἄλλο ἀνήκον νῦν καὶ κατὰ τὸ μέλλον εἰς αὐτὴν τὴν Κοινότητα τεθήσεται ἐντὸς ἑρμαρίου ἐν τῇ Πραιτωρικῇ Καγκελλαρίᾳ ὑπὸ δύο κλειδας, ὧν τὴν μίαν νὰ ἔχη εἷς τῶν κατὰ καιροὺς σεβαστῶν Συνδίκων, ὅστις νὰ μὴ ᾖ συγγενὴς τοῦ ἐκλεχθέντος Καγκελλαρίου καὶ τὴν ἄλλην ὁ ῥηθεὶς Καγκελλάριος, ὅστις ὀφείλει, ὅταν θέλῃ νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν διάδοχόν του, νὰ λάβῃ ἐκ μέρους τούτου παραλαβὴν παντὸς ὃ,τι τῷ παρέδωκεν, ἢ δὲ παραλαβὴ καταγραφῆσεται εἰς τὰ βιβλία τῆς Πραιτωρικῆς Καγκελλαρίας ὡς ἄνω, ἵνα ἐν παντὶ χρόνῳ φαίνεται τὸ δίκαιον (la ragion) τῆς Κοινότητος· καὶ ἂν λείπῃ τι νὰ ᾖ ὑπόχρεως ὁ προκάτοχος Καγκελλάριος νὰ τὸ εὕρῃ, ἐπὶ ποινῇ αὐτῷ τῷ ῥηθέντι Καγκελλαρίῳ καὶ τοῖς διαδόχοις, ἂν τυχὸν δὲν προσέσχον εἰς τὰ εἰρημένα καθέκαστα, καὶ εἰς ἕκαστον αὐτῶν, νὰ στερῆται παντὸς ὑπουργήματος καὶ εὐεργετήματος τῆς αὐτῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος ἐπὶ δέκα ἔτη συνεχῆ, καὶ νὰ καταναγκάζεται πάντοτε εἰς τὴν ἀπότισιν νόσης βλάβης καὶ ζημίας, ἣν ἕνεκα τοιαύτης ἐλλείψεως τοῦ ἢ Κοινότης ὑποφέρει. Ὑποχρεοῦται δὲ ὁ κατὰ τὸ παρὸν ἐκλεχθῆσόμενος, ἐν προθεσμίᾳ τριῶν προσεχῶν μηνῶν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ εἰρημένον ψήφισμα καθ' ἅπαντα τὰ μέρη αὐτοῦ».¹

Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο τοῦ Συμβουλίου ἀθημερὸν ἀκολουθεῖ πρακτικὸν ἐκλογῆς Καγκελλαρίου τῆς Κοινότητος ἐπὶ τριετίαν ψηφίζομένου τοιοῦτου τοῦ Δήμου Κυπριανοῦ.

Παρατηρητέον ὅτι ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ψήφισματι διαταττομένων προκύπτει μεταβολὴ τις εἰς τὴν σχέσιν τῆς φυλακῆς τῶν ἐγγράφων τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βαίλου, ὅστις δὲν κρατεῖ πλέον μίαν τῶν ἐπὶ κλειδῶν τοῦ ἐγκλείοντος αὐτὰ κιβωτίου, ὡς ὤρισε τὸ κεφάλαιον τῆς ἐν ἔτει 1443 πρεσβεΐας· ἀλλὰ διὰ μόνων δύο κλειδῶν ἀσφαλιζέται νῦν τὸ ἐγκλείον ταῦτα ἑρμαρίον τὸ ἐν τῇ Καγκελλαρίᾳ τοῦ Βαίλου ὑπάρχον, ὧν τὴν μὲν κρατεῖ ὁ Καγκελλάριος, τὴν δὲ εἰς τῶν Συνδίκων. Ἄλλ' ἂν καὶ ἢ προγενεστέρως πρῶτος τοῦ ἔτους 1558 περὶ ἰδρύσεως τοῦ ἀξιωματοῦ Καγκελλαρίου τῆς Κοινότητος οὐδὲν λέγει περὶ κλειδῶν, φαίνεται ἀπίθανον νὰ μὴ ἐπετρέπη εἰς τοῦτον ὡς ἔχοντα τὴν φύλαξιν τῶν ἐγγράφων νὰ ἔχη καὶ ἰδίαν κλειδα' ὥστε συγχωρεῖται νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἰδρύσεως

¹ Αὐτόθ. φύλλ. 548 καὶ 549.

τοῦ ἀξιωματοῦ Καγκελλαρίου τῆς Κοινότητος ἔπαυσε νὰ ἔχη καὶ ὁ Βαίλος ἰδίαν κλειδα τοῦ κιβωτίου αὐτῶν.

Γ'.

Καὶ κατὰ τὴν ΙΖ' ἐκατονταετηρίδα ἀνκεοῦνται καὶ ἐπαναλαμβάνονται διατάξεις περὶ τμητοποιήσεως καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐγγράφων τῆς Κοινότητος. Ἀλλὰ δὲν συνάξει πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπὸν ἢ ἐκ τῆς καὶ τότε ἐπικρατούσης ἐπιθυμίας τοῦ νὰ μετέχωσιν ἐκ περιτροπῆς τῶν ὑπουργημάτων τῆς Κοινότητος ὅσοι πλεῖστοι τῶν πολιτῶν αὐτῆς ὑπαγορευθεῖσα ἀπόφασις, ἣτις τῇ προτάσει τῶν Συνδίκων ἐψηφίσθη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1614, καὶ ἐνεκρίθη ὑπὸ τῶν τότε ἐλεγκτῶν καὶ γενικῶν προβλεπτῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀπαγορεύουσα ἐπὶ τριετίαν νὰ διορίζωνται εἰς ὑπουργημα τῆς Κοινότητος, οἱ ἅπασι καθέξαντες ἀξιωματὰ τινα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Καγκελλαρίου αὐτῆς.¹ Κατάλληλος ὁμοίως ὑπῆρχεν ὁ ἐν ἔτει 1620 Ὀκτωβρίου 16 Ὀρισμὸς τῆς Διοικήσεως ὁ διατάττων νὰ μὴ ἐκλέγηται τις Καγκελλάριος ἂν δὲν ὑπερβῇ τὴν ἡλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, ἄλλως ἢ ἐκλογῇ ν' ἀκυροῦται καὶ αὐτὸς νὰ υποβάλληται εἰς ποινὴν δουκῶν ἐκατὸν καὶ ν' ἀποκλείηται τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ πενταετίαν· ν' ἀντικαθίσταται δὲ εἰς αὐτὸν ὁ ἐν τῇ ψηφοφορίᾳ ἐπιλαχὼν, ἂν ὑπερέβῃ τὸ ἡμισυ τῶν ψήφων τοῦ Συμβουλίου, ἂν οὐκ ἄλλῃ ἐκλογῆς ἢ δικηκρούσεως. Τὸ δὲ σπουδαῖον ὑπουργημά του ὁ Καγκελλάριος μόνον ἐν περιπτώσει ἀσθενείας ἢ ἀπουσίας νὰ μετέρχηται δι' ἀντικαταστάτου καὶ τούτου ἐπίσης ὑπερβαίνοντος τὰ ἔτη εἴκοσι πέντε καὶ ἐπιδοκιμαζομένου ὑπὸ τῆς Διοικήσεως.²

Ἀλλὰ τὰς διηγουεῖς τοῦ τε δημοσίου καὶ τῶν ἀτόμων μερίμνας καὶ ὑποψίας περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἐγγράφων καὶ τὰς ἐπινοουμένους περὶ τούτου προφυλάξεις μαρτυρεῖ ἕτερα πρᾶξις τῆς ἤδη μνησθείσης ὀλίγον μεταγενεστέρως, ἣν ἐνταῦθα καταχωρίζομεν.

Ἐ 1627 τῇ 20 Μαΐου προσήχθη ἐν Συμβουλίῳ ὑπὸ τῶν Σεπτῶν Συνδίκων καὶ Κηρύρων³ τῆς Μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος, τῇ συνκινεῖται ἐμοῦ Κωνσταντίνου Ῥοδίτου Καγκελλαρίου τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Κοινότητος.

¹ Le leggi Municipali delle Isole Ionie. Βιβλ. Α'. σελ. 130.

² Libro d' Ordini del Consiglio della Mca Città di Corfù. Φύλλ. 10 ἐν Δεματίῳ ἀριθ. 95. Σημειοῦντες ὅτους τυχὸν ἀταντῶμεν εἰς ἐγγράφα Καγκελλαρίου τῆς Κοινότητος μνημονεύομεν ἐνταῦθα ὅτι τῇ 7 Νομβρίου 1624 ἀναφέρεται ὡς ἀναγνώσας Διατάξεις τινὰς τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ Belegno, Ματθαῖος Σοφιανὸς Καγκελλάριος τῆς Κοινότητος (Vol. 2 Arg. Div. Δέσημ Ε', φύλλ. 736).

³ Οἱ Κήρυροι ἦσαν ἐντεταλμένοι τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν τάξιν τῶν συνεδριάσεων τοῦ Συμβουλίου, ὅπερ αὐτοὶ συνεχάλουν κατὰ διαταγὴν τῶν Συνδίκων.

«Μεγαλοπρεπές Συμβούλιον

α'Εν περιπτώσει τῆς κρισολογίας ἦν καθ' ἡμῶν ἐκίνησεν ὁ αἰδεσιμώτατος Πρωτοπαπᾶς, ὅπως περιληφθῶσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ μεγαλοπρεπεῖ Συμβούλιῳ, ἀνεκαλύψμεν πλαστὰς τινὰς σημειώσεις, γενομένας κατὰ τὸ πρῆλθόν ἐν τοῖς ἀρχαίοις βιβλίοις τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Κοινότητος, πολὺ ζημιώδεις πρὸς τὰ ἡμέτερα πράγματα καὶ παραιτίους οὖσαι τοῦ ἀγῶνος ἐν ὑφιστάμεθα διὰ τὴν ῥηθεύσαν κρισολογίαν, κατὰχρησις προερχομένη ἐκ τῆς περὶ τῶν ῥηθέντων βιβλίων ὀλίγης φυλάξεως, ἅτινα ἀφίνοντο νὰ διέρχωνται διὰ πολλῶν χειρῶν. Διὸ θεωροῦντες ἡμεῖς ἀναγκαῖον νὰ προβλεφθῆ, ὅπως εἰς τὸ ἐξῆς τὰ βιβλία, πρὸςθεῖται καὶ ἔγγραφα οἰαδὴποτε τῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος τηρῶνται ἄπαντα ὑπὸ καλὴν φύλαξιν πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς αὐτῆς Κοινότητος, προτεινομένη ψήρισμα, ἵνα ἄπαντα τὰ ἀνωειρημένα βιβλία, ὅσον τὰ χιόν ἐνώπιον ἡμῶν τῶν Συνδίκων καταλογισθῶσι καὶ κλεισθῶσιν ἐν κιβωτίῳ κλειόμενῳ διὰ δύο κλειδῶν, ὧν τὴν μὲν νὰ ἔχη ὁ ῥηθείς Καγκελλάριος, τὴν δὲ εἰς τῶν κατὰ καιρὸν Συνδίκων καὶ ὅσῳις χρειάζεται νὰ ἐξαχθῆ ἀντίγραφον τι ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐξέλθῃται ἐνώπιον τοῦ ἔχοντος τὴν κλειδα Συνδίκου, καὶ ἅμα τελειωθῆ τὸ ἀντίγραφον, τὸ βιβλίον νὰ ἐναποτίθῃται εἰς τὸ κιβώτιον, κλειόμενον ὡς τὸ πρῖν. Ἐν τέλει δὲ τοῦ ὑπουργήματος τόσον τοῦ Συνδίκου, ὅσον τοῦ Καγκελλαρίου, νὰ γίνηται ἡ παράδοσις πρὸς τοὺς διαδόχους διὰ καταγραφῆς, καὶ ἂν τότε λείπωσι πράγματ' αἷνα, νὰ στερηθῆται ἀμέσως τοῦ ὑπουργήματός του καὶ νὰ ἐξαίρηται ἐκ τοῦ Συμβουλίου τούτου ἐπὶ πενταετίαν. Ἄλλ' ἂν λάβωσι χρεῖαν τῶν ῥηθέντων βιβλίων οἱ Σύδικοι ἢ οἱ Κήνσορες διὰ νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος, τότε ἐπιτρέπεται νὰ ἐξέλθωνται ἐκ τοῦ κιβωτίου πρὸς ὅπως τελειωθείτης τῆς ἐργασίας νὰ ἐναποτίθῃται ἐν τῷ προειρημένῳ κιβωτίῳ καὶ νὰ κλείηται μετὰ τῶν ἄλλων.

α'Αφοῦ ἡ ἀνωτέρω Πράξις ἀνεγνώσθη εἰς τὸ σεβαστὸν Συμβούλιον, ἐπροτάθη ἡ ἐπ' αὐτῆς τριήμερος διάσκεψις κατὰ τὰς περὶ τούτου διατάξεις, ἡ ὁποία διάσκεψις λαβοῦσα ὑπὲρ ψήφους 18 καὶ κατὰ ψήφους 64 δὲν ἐγένετο δεκτὴ. Ἐπροτάθη ἔπειτα ἡ Πράξις ὡς ἀνεγνώσθη, ἥτις λαβοῦσα ὑπὲρ ψήφους 75 καὶ κατὰ ψήφους 7 ἐγένετο δεκτὴ.¹

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 1627 ἀπαντᾶται δουρικὸν γράμμα ὑπὸ χρονολογίαν 24 Σεπτεμβρίου, ληρθὲν δὲ εἰς Κέρκυραν τῆ 10 Δεκεμβρίου, δι' οὗ ὁ Δουξ Ἰωάννης Κορνήλιος, ἦτοι Κορνάρος, ἀποτεινόμενος πρὸς Ἀντώνιον Μαριπέτρον

¹ Vol. 91 Arg. Div. Δέσημ 15' σελ. 4 ὅπου ὑπάρχει ἐν ἀντιγράφῳ γενομένῳ τὸ 1786 ὑπὸ τοῦ τότε ὑποκαγκελλαρίου Λόγουστίνου Μάστρακα. Παρεθέσμεν τὴν πρᾶξιν ταύτην κατ' ἕκαστον, ἵνα λάβῃ ὁ ἀναγνώστης ἰδέαν τῶν τύπων καθ' οὓς ἐπραττεῖν καὶ ἐψηφίζοντο αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινότητος.

ἦτοι Μαλιπιέρον Βάβλον, Λαυρέντιον Μοροζίνην Προβλεπτήν καὶ Καπιτάνιον καὶ πρὸς τοὺς Συμβούλους Κερκύρας, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἡ ἐν τῇ νήσῳ Βενετική Διοίκησις (Reggimento), κανονίζει κατὰ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὰς συνεδριάσεις τοῦ συμβουλευτικοῦ Συμβουλίου Κερκύρας (Consulta del Conclave) ἐντολὴν ἔχοντος νὰ διασκέπτηται καὶ συμβουλεύῃ περὶ τῶν διαταγῶν καὶ ἀποφάσεων αἱ ὁποῖαι ἐθεωρεῖτο ἐπιωφελέες καὶ ἀναγκαῖον νὰ προταθῶσιν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινότητος. Τὸ δουρικὸν τοῦτο γράμμα προνοοῦν περὶ παύσεως τοῦ ἀτόπου τοῦ νὰ συνέργηται τὸ ῥηθέν συμβουλευτικὸν συνέδριον εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας καὶ εἰς ἐκκλησιαστικὰ παρενοχλουμένων καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν, ἐπιτρέπει ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Βενετικοῦ ταμείου νὰ ἐξοδευθῆ μέχρι τοῦ ποσοῦ τετρακοσίων ἢ καὶ πεντακοσίων δουκῶν ἐκ λιτρῶν 6:4 ὅπως ἐπισκευασθῆ ἢ οἰκοδομηθῆ ἐντὸς τοῦ παλατιοῦ τοῦ Βαβίλου, ἢ μὲ τοῦτο συνεχόμενος, τόπος ὁρισμένος πρὸς τοιαύτας συνεδριάσεις, καὶ ὅπως διακτηρῶνται ἐν αὐτῷ τὰ βιβλία καὶ ἔγγραφα τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ κοινότητος¹.

Μαρτυρεῖ καὶ τὸ δουρικὸν τοῦτο γράμμα ὅτι ἐν τῷ οἰκήματι τοῦ Βαβίλου ἦσαν καὶ ἐμελλον καὶ ἀκολουθῶς νὰ ὑπάρχωσι καὶ τὰ ἔγγραφα καὶ βιβλία τῆς Καγκελλαρίας τῆς Κοινότητος, ἦγον τὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖον ταύτης, τὸ ὁποῖον καὶ βραδύτερον βλέπομεν κατέχον ἐν τῷ αὐτῷ οἰκήματι τοῦ Βαβίλου ἦτοι πραιτωρικῷ Παλατίῳ δύο δωμάτια.

Ἐτέρα πρᾶξις τοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως τῆ 12 Ἀπριλίου 1681, ἣν ἐπεκύρωσεν ὁ Γενικὸς Προβλεπτής τῆς θαλάσσης Ἰερώνυμος Κορνάρος τῆ 22 Ἀπριλίου 1684, ὅπως τὸν ἄπαντα χρόνον ἀκριβῶς ἐτελεῖται, ποιεῖται λόγον περὶ τῆς προκυπτούσης ζημίας ἐκ τῆς περιστάσεως ὅτι ὁ Καγκελλάριος τοῦ Ὑγειονομείου ἐχρησίμειε τότε καὶ διὰ τὴν Κοινότητα, ἐνῷ αἱ πολυεθεῖς ὑποθέσεις τοῦ Ὑγειονομείου ὑποχρεοῦσιν αὐτὸν ν' ἀπέχη τῆς ὀφειλομένης συνεχοῦς βοηθείας πρὸς τοὺς Συνδικούς, τοὺς Κήνσορας καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἀρχάς, τόσον μᾶλλον ὅσον πωλουμένου τοῦ ῥηθέντος ὑπουργήματος διὰ πολλὰ ἔτη, ἐνίοτε μετέρχονται αὐτὸ πρόσωπα οὐδεμίαν ἔχοντα πείραν τῶν ὑποθέσεων τῆς Κοινότητος (ἐξ οὗ μεγίστη ἡ ζημία) ἐνῷ ἀποχολούμενα εἰς αὐτὸ ἀπὸ ἔπου εἰς ἔτος τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν, δύνανται νὰ διδάσκωνται, βελτιουμένης καὶ τῆς τοῦ Ἀρχιεπισκοπικεῖου τάξεως. Διὰ ταῦτα δὲ τὸ Συμβούλιον διατάττει νὰ χωρισθῆ τὸ ῥηθέν ὑπουργήμα κατὰ τὸν ἐπόμενον τρόπον.

α'Ἄμα λήξῃ ἡ περίοδος τῆς παρούσης πωλήσεως τοῦ νῦν Καγκελλαρίου, νὰ ἐκλεχθῆ εἰς Καγκελλάριος τῆς Κοινότητος τοῦλάχιστον εἰκοσιπενταετῆς τὴν ἡλικίαν κατὰ τὰς διατάξεις, ὅστις ὀφείλει νὰ σημειῖ ἰδιοχείρως πᾶν ὅ,τι ἀπατεῖται εἰς τὰς συναθροίσεις τοῦ Συμβουλίου, εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῶν

¹ Δεμάτιον ἀριθ. 95. Libro d' Ordini del Consiglio. φύλλ. 24 ἦτοι 38. Ὅρα καὶ Ἡ Ἐπτάνησος ἐπὶ Ἐνετοκρατίας Κεφ. 9'. Πραγματευόμενον περὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ Συνεδρίου, ἔνθα ὑπάρχει καὶ τὸ δουρικὸν γράμμα.

Προβλεπτῶν ἐπὶ τῶν Πινάκων¹ καὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν, τῶν ἐξεταστῶν τῶν Συμβολαιογράφων, τῶν Κυβερνητῶν τῶν Μοναστηρίων καὶ παντὸς ἄλλου ὑπουργήματος ἢ ἀξιώματος ἀποτελοῦντος σωματεῖον (uffici o dignità collegiale). Νὰ ὑποχρεοῦται οὗτος πρὸς ἔτι νὰ λαμβάνη παράδοσιν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικείου καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ παράδῃ αὐτὸ εἰς τὸν διάδοχον, ὅπως ὁμοίῳ τρόπῳ μεταβιβάζεται ἀπὸ Καγκελλαρίου εἰς Καγκελλάριον ἐς αἰεὶ δι' ἰδίᾳ παραλαβῆς καὶ καταγραφῆς. Ὅφειλε νὰ βοηθῇ τοὺς Συνδίκους καὶ Κήνσορας καὶ νὰ παρέχῃ εἰς ἅπαντα τὰ ὑπουργήματα καὶ ἀξιώματα τ' ἀποτελοῦντα σωματεῖον, ἄνευ τινὸς ἀμοιβῆς τ' ἀναγκαιοῦντα ἀντίγραφα καὶ διαχειριζόμενος τὰ ἔγγραφα ταῦτα νὰ βοηθῆται ὑπὸ ἐνὸς τῶν Συνδίκων. Ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὸν νὰ λαμβάνη ἀπολαύς ἐξ ὅσων σημειοὶ καὶ ἀντιγράφοι χάριν τῶν ἰδιωτῶν. Ὅφειλε δὲ νὰ μετέρχεται αὐτοπροσώπως τὸ ἐπάγγελμα του δύο ἔτη κατὰ συνέχειαν, καὶ οὐχὶ δι' ἀντικαταστάτου καὶ ληξάντων τῶν δύο ἐτῶν νὰ λαμβάνη ἔνορκον πιστοποιητικὸν τῶν Συνδίκων ὅτι ἐξέπληρωσε τὸ καθήκον του, ὅπως δύναται νὰ ἔχῃ τὰ ὑπὸ τῶν Καπιτουλαρίων ἀπολαύμενα προνόμια. Δὲν δύναται δὲ νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ ἐξάγῃται ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικείου οὐδεὶς τόμος, οὐδὲ πρεσβεία, ἐφ' οἷονδήποτε προῖται, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ νὰ χορηγῇ τ' ἀντίγραφα ἐπισημοποιημένα διὰ τῆς ὑπογραφῆς του.²

Πρῶτον ἐν τῇ πράξει ταύτῃ ἀπαντῶμεν ῥητῶς τὴν λέξιν Ἀρχιεπισκοπικεῖον (Archivio) καὶ ἀνφερόμενον τὸ καθήκον τοῦ Καγκελλαρίου νὰ ἐπισημοποιῇ διὰ τῆς ὑπογραφῆς του πᾶν ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικείου ἐκδιδόμενον ἀντίγραφον, ὅπερ ὅμως καὶ προηγουμένως ἐγένετο, ὡς ἐξηκολούθησε γενόμενον καὶ ἐφεξῆς. Σημειώσεως δὲ ἄξιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τοῦδε, οὐχὶ πλέον ἐπὶ τριετίαν διαρκεῖ ἡ ὑπηρεσία αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ δύο ἔτη³.

Δ'.

Ἀρξάμενης τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος φοβερὰ ἐπήρχεται, ὡς δι' ἄπασαν τὴν Κέρκυραν καὶ διὰ τὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖον αὐτῆς, ἡ ἐν ἔτει 1716 τουργικὴ πο-

¹ Provveditori alle Tollete. ἔχον οὗτοι καθήκον νὰ ἐπιστατῶσιν ὅπως οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι μὴ εἰσπράττωσι πλέον τῶν νενομιζμένων, κατὰ τὴν διαίτησιν ἧτις ἦτο καταγεγραμμένη ἐπὶ Πινάκων, ὧν τὴν ἐπιτήρησιν εἶχον οἱ τοιοῦτοι Προβλεπταί.

² Vol. 91. Arg. Div. Δέση ΙΓ'. σελ. 5 καὶ εἰς τὸ ἦδη μνησθὲν Libro d' Ordini del Consiglio φολ. 83.

³ Vol. 32. Arg. Div. Δέση Α'. φολ. 12. Πιστοποιητικὸν ἀπὸ α' Ἀπριλίου 1715 ὅτι ὁ Στυλιανὸς Καλογεράς ὡς Καγκελλάριος τῆς Κοινότητος ὑπερέτης δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του γενομένης τῇ 6 Δεκεμβρίου 1712 καὶ παρέδωκε τὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖον εἰς τὸν διάδοχον. Vol. 33. Δέση Α'. τῇ 19 Δεκεμβρίου 1718 ἐξελέθη Καγκελλάριος τῆς πόλεως ἐπὶ δύο ἔτη ὁ Σπυρίδων Χαλικιόπουλος. — Ἀδελφί. Ὁ ἐπὶ δύο ἔτη προκάτοχος του ἦτο Βενέδικτος Τριβόλης μέχρι Δεκεμβρίου 1718. — Ἐν Δέση ΙΙ' (Ordini diversi et altri) ἔχομεν ἀπόδειξιν πῶς ὁ Τριβόλης οὗτος ἐπιμόνως ἀντίστη εἰς τὴν ἀθέτησιν τοῦ αἰετοῦ ἀποδείχοντος σιωπηρωδεστάτου ὅρου νὰ μὴ ἐξάγονται βιβλία ἢ ἔγγραφα ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικείου, ἐν ἔτει 1717 ἐνώπιον τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ τότε Γενικοῦ Προβλεπτοῦ καὶ Ἐλεγκτοῦ Ἀντωνίου Δορεθάνου (φολ. 14).

λιορκία. Κατ' αὐτὴν πολλὰς καὶ πάλιν ὑπέστη ζημίαις καὶ ἀπωλείαις, ὅτε καθ' ἡν ἡμέραν ὤρμησαν οἱ βάρβαροι εἰς γενικὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔραδον καὶ πολλαὶ σφαῖραι καὶ βόμβαι ἔπεσαν ἐν αὐτῇ καὶ μάλιστα κατὰ τὸ Πραιτωρικὸν. Παλᾶτιον, ἐγκατελείφθη τοῦτο ὑπὸ τῶν συνήθων σκοπῶν. Μνημονεύεται εἰς τῶν τότε Συνδίκων ὁ κόμης Θεόδωρος Προσαλέντης δόκτωρ καὶ ἱππότης, ὅστις διὰ μεγάλου τῆς ζωῆς του κινδύνου ἔσωσε τὰ ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικεῖῳ τῆς Κοινότητος ἔγγραφα. Διὰ καὶ ἐξεδόθη περὶ ταύτης καὶ ἄλλων ἀξιοπαίνων τοῦ ἀνδρὸς πράξεων πιστοποιητικὸν ἐκ τῆς Καγκελλαρίας τῆς Κοινότητος ὑπὸ τῶν Δικαστῶν καὶ Συνδίκων αὐτῆς τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1716.¹

Ἐλεγκτήθη ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἐκείνης τὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖον, ὑπὸ τῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως συναχθέντων παρὰ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας μισθοφόρων, οἵτινες, ὡς φαίνεται, ἦσαν Γερμανοί. Περὶ τοῦ γεγονότος τούτου παρὰ τὰς ἄλλας σωζόμενας ἀποδείξεις, πιστὴν μάλιστα διήγησιν περιέχουσιν αἱ ἐν τῷ Δικαστηρίου τοῦ Βαίλου, τῷ καὶ Πραιτωρικῷ λεγομένῳ (Fogo Pretoreo) γενόμενα καταθέσεις μαρτύρων ἐπὶ αἰτήσει τοῦ ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἐκείνης ὑπάρχοντος Καγκελλαρίου τῆς πόλεως Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Μοτσάνεγα².

Ἐνίστατο οὗτος διὰ τοῦ ἰδίου συνηγόρου Πέτρου Καπάδοκα, ἵνα ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἢ διὰ μαρτύρων ἀποδείξει, ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικεῖῳ φυλαττόμενον μικρὸν μῶδιον χάλκινον (mozzeto di rame) τοῦ Σιτοβολῶνος ὑπέξηρέθη ἐπὶ τῆς πολιορκίας μὲ ἄλλα πράγματα τοῦ δημοσίου καὶ ἐπομένως ν' ἀπαλλαγθῇ τῆς περὶ τούτου ὀφειλῆς.

Ὁ Βαίλος Μαρῖνος Μίνιος ἀρροσθεὶς τὴν αἴτησιν ταύτην, τῇ 22 Νοεμβρίου 1730 Ε. Π. διατάττει τὴν παράδοσιν τῆς προτεινομένης ἀποδείξεως. Ἀμέσως δὲ ὁ ῥηθεὶς συνηγόρος δίδει σημειώσιν ὡς μαρτύρων τοῦ Σπυρίδωνος Μπούα, Σπυρίδωνος Χαλικιόπουλου καὶ Βενεδίκτου Τριβόλη, ὧν ὁ τελευταῖος ἀπὸ τῆς 17 Ἀπριλίου 1716 ἀναπληρώσας τὸν Μοτσάνεγαν, ἕνεκα ἀσθενείας, ὡς Καγκελλάριον, ἔπειτα καὶ αὐτὸς Καγκελλάριος διετέλεσε.

Τῇ 25 Νοεμβρίου 1730 οἱ μαρτυροὶ οὗτοι ἐκλήτευσθησαν τῇ αἰτήσει τοῦ ῥηθέντος Μοτσάνεγα. Παρῆθέντων δύο ἐκ τῶν μαρτυρικῶν αὐτῶν καταθέσεων, ἐν μεταφράσει καὶ ταύτας ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου, ὡς πρὸς τὸ ἡμέ-

¹ Vol. 32. Arg. Div. 1715—1716. Δέση Δ'. φολ. 6 Δέση Θ'. φολ. 19.

Σημειώμεν ἐναυθὰ ὅτι κατὰ Πιστοποιητικὸν ἀπὸ 4 Ἰουνίου 1740 τοῦ τότε φύλακος τῶν ἰδιαιτέρων Ἀρχιεπισκοπικεῖων ἀποτελούντων βιβλίων τῶν ἀποβωσάντων Συμβολαιογράφων Δημητρίου Καριοφύλλου, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ ἔτους 1716 πολλὰ τῶν βιβλίων τῶν συμβολαιογράφων ἐχρησίμευσαν εἰς κατασκευὴν πυριτοβολῶν καὶ εἰς ἄλλας στρατιωτικὰς ἀνάγκας· πολλὰ δὲ ἄλλα ἐξημιώθησαν ἐπικαιρῶς ἐκ τῶν βροχῶν καὶ ἐκ τῶν βομβῶν καὶ ἄλλων ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου (Vol. 46. Arg. Div. 1743. Δέση Γ'. Stampa per la Città di Corfù. σελ. 14).

² Vol. 32 Arg. Div. Δέση Α'. φολ. 12, 14 καὶ 42. Καγκελλάριος τῇ 5 Ἀπριλίου 1715 μέχρι τῆς 17 Ἀπριλίου 1716, ὅτε ἀσθενήσας ἀνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ μετὰ ταῦτα Καγκελλαρίου Βενεδίκτου Τριβόλη.

τερον θέμα μάλιστα ένδικφερούσας και περιέργους δια τας έν αὐταῖς εἰδήσεις περί τοῦ Ἀρχιεποφυλακείου, και δια τὸν ἀρελῆ τρόπον τῆς διηγήσεως τῶν μαρτυρουμένων γεγονότων.

«Αὐθημερόν (25 Νοεμβρίου 1730).

Ἐλθὼν κατὰ τὴν κλήσιν ὁ ἀξιότιμος κ. Σπυρίδων Χαλικιόπουλος ποτὲ ἀξιότιμου κ. Νικολάου εὐγενῆς τῆς πόλεως ταύτης, μάρτυς ὡς ἄνω παραδεδογμένος, νουθετηθεὶς περί τῆς ἀληθείας και σὺν τῇ διακηρύξει τοῦ ὄρκου, ἐξεταζόμενος ἠρωτήθη κτλ.

Ἀπάντησις. Καθ' ὃν χρόνον οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρουν τὴν πόλιν ταύτην, ἐπειδὴ ὁ λαὸς εἶχε προβῆ νὰ ζημιώσῃ και τὰ δωμάτια τοῦ Πραιτωρικοῦ παλατίου, ἐγένετο ἀπόφασις ν' ἀσφαλισθῇ καλῆτερον ὅ,τι εὕρισκετο ἐν τούτῳ τῷ Ἀρχιεποφυλακείῳ τῆς πόλεως, και κατὰ σύμπτωσιν συνηνητήθη ἐδῶ ἐπάνω, ἐν ᾧ ὁ κ. Ἰππότης Προσαλέντης, τότε Σύνδικος, εὗρε παραθεσιασμένους ἀμφοτέρως τὰς θύρας τὰς κλειούσας τὰ δωμάτια τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεποφυλακείου, και ἐλλείποντας πολλοὺς τόμους και ἄλλα ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἐτηρεῦντο ἐκτὸς τῶν ἐρμαρίων, διάφορα καθίσματα, τὰ ὅποια ἐκόσμου ἐν τῶν ῥηθέντων δωματίων, μίαν μεγάλην εἰκόνα τῆς Υ. Θεοτόκου μετὰ τὴν ἐπίχρυσον αὐτῆς κορωνίδα, ἣτις ἦτο προσηρητημένη, και ἐν μικρὸν μόδιον χάλκινον τοῦ Σιτοβολῶνος, ὅπερ ἐτηρεῖτο ἐνταῦθα. Καὶ ὅπως μὴ κινδυνεύσῃ τ' ἄλλα τεύχη και ἔγγραφα τὰ ὅποια ἦταν ἐντὸς τῶν ἐρμαρίων, διέταξε ὁ ῥηθεὶς κ. Προσαλέντης και ἤνοιξαν ταῦτα, και δι' ἐμοῦ και ἄλλων κυρίων, οἵτινες ἐνταῦθα τότε συνεδράκμον, ἤρθησαν τὰ ῥηθέντα τεύχη και βιβλία και ἐτέθησαν εἰς τόπον ἀσφαλέστερον. Καὶ ταῦτα μαρτυρῶ ἐν γνώσει».

Τὴν κατὰ τὴν ταύτην ὁ ῥηθεὶς Χαλικιόπουλος ὀρκισθεὶς ὑπέγραψε.

Ἰδοὺ και ἡ ἐτέρα ὡσαύτως λεπτομερῆ; μαρτυρία.

«Τῇ 28 εἰρημένου.

Ἐλθὼν εἰς τὸ ἀρχεῖον κατὰ τὴν κλήσιν ὁ ἀξιότιμος κ. Βενέδικτος Τριβόλης π. Ἰωάννου ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, μάρτυς ὡς ἄνω παραδεδογμένος, νουθετηθεὶς περί τῆς ἀληθείας και σὺν τῇ διακηρύξει τοῦ ὄρκου, ἐν τέλει ἠρωτήθη περί κτλ.

Ἀπάντησις. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ταύτης, ἐπῆλθον πολλὰ ζημίαι εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἰδιωτῶν και διαρπαγαὶ πραχθεῖσαι μάλιστα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἐτόλμησαν νὰ προβῶσιν εἰς ζημίαις και εἰς τὸ Πραιτωρικὸν πάλτιον, ὅπου εἰς δύο δωμάτια ὑπάρχει τὸ Ἀρχιεποφυλακεῖον τῆς πόλεως ταύτης. Ὡστε ὅπως διασωθῶσι τὰ τεύχη και ὅ,τι ἄλλα ἦτο ἐν αὐτοῖς, προσέδραμεν ἡ ἀγρυπνία τοῦ νῦν ἀποβιώσαντος κ. κόμητος Θεοδώρου Προσαλέντου Ἰππότου, τότε Σύνδικου, ὅστις μοὶ ἐπέταξε νὰ τὸν ἀκολουθήσω και νὰ εὗρω ἀνθρώπους, ὅπως ἀρωμὴν τὰ αὐτὰ τεύχη, και ὅ,τι ἄλλο, ἵνα τὰ διαδώσω εἰς ἕτερον ἀσφαλῆ τόπον. Οὕτω φθάσαντες εἰς τὸ Πραιτωρικὸν πάλτιον εὗρομεν βεβιασμένους τὰς θύρας τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεποφυ-

λακείου, ἐξ οὗ εἶδαμεν ὅτι ἔλειπεν ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μετὰ τὴν ἐπίχρυσον αὐτῆς κορωνίδα, αἱ καθήκται, διάφορα ἔγγραφα, και πρὸς ἔτι ἐν μικρὸν μόδιον χάλκινον τοῦ Σιτοβολῶνος, ὅπερ εὕρισκετο ἐντὸς τοῦ πρώτου δωματίου τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεποφυλακείου. Ἀμέτω; λοιπὸν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ῥηθέντος κ. Προσαλέντου Σύνδικου ἠνοιχθησαν τὰ ἐρμαρία και ἤρθησαν τὰ τεύχη και ἐκομίσθησαν εἰς τὸ φρουρίον, τῇ ἐμῇ συμπράξει, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. κόμητος Ἰουστινιάνου, και ἐξεσφαλίθησαν εἰς ἐν δωμάτιον τῆς ῥηθείσης οἰκίας. Καὶ τοῦτο εἶναι ὅσον γινώσκω ἐπὶ τοῦ ὑποβληθέντος μοι περιστατικοῦ».

Τὴν κατὰ τὴν ταύτην οὗτος ὀρκισθεὶς ὑπέγραψε ¹.

Ἐκ τῶν μαρτυρικῶν τούτων καταθέσεων και μάλιστα ἐκ τῶν ἐκφράσεων τῆς πρώτης ἔτι μᾶλλον σαφῶς προκύπτει ὅτι ἐν τῷ Πραιτωρικῷ παλατίῳ τούτῳ τοῦ Βαίλου ὑπῆρχε και τὸ Ἀρχιεποφυλακεῖον τῆς πόλεως, ὅπου κατεῖχε δύο δωμάτια. Ὡς δὲ αναφέρει ὁ Κερκυραῖος ἱστοριογράφος Ἀνδρέας Μαρμαρᾶς, οὗτος; ἡ ἱστορία ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1672, ὁ Βάσιλος εἶχεν ἤδη ἐγκατασταθῆ ἐν τῇ πόλει, ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ διαμονῆς ἐν τῷ Παλαιῷ φρουρίῳ, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1537 πολιορκίαν, ὅτε και ἄλλα δημόσια ἀρχεῖα και ἡ λατινικὴ μητρόπολις μετηνέχθησαν ἐκ τοῦ φρουρίου εἰς τὴν πόλιν, ἣτις τὸ πρὶν ἀτείχιστος οὖσα, περιτειχίσθη συνεπέξ τῶν ἐπανειλημμένων αἰτήσεων τῶν ἐν ἔτει 1542, 4546 και 1552 κερκυραϊκῶν πρεσβειῶν.² Τοῦτο δὲ τὸ ἐν τῇ πόλει πάλτιον τῶν Βαίλων εἰς πολλὰς χρήσεις μετατραπὲν, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βενετοκρατίας, εἶναι αὐτὸ τὸ νῦν οἰκημ. τοῦ Τοπικοῦ Ἀρχιεποφυλακείου ³.

Ἄλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ παλαιὸν Ἀρχιεποφυλακεῖον τῆς πόλεως. Τοῦτου τὰ παραδισθέντα ἔγγραφα ἐπὶ τῆς ἐν ἔτει 1716 πολιορκίας, ὡς μαρτυρεῖ ἐν τῇ ἀνωτέρω καταθέσει ὁ Βενέδικτος Τριβόλης, μετηνέχθησαν πρὸς πλειοτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἐν τῷ Παλαιῷ φρουρίῳ οἰκίαν τοῦ εὐπατρίδου Ἰουστινιάνου. Κατ' ἀμφοτέρως ὁμοῦ τὰς μνησθείσας καταθέσεις, οἱ ἐξεταζόμενοι μάρτυρες φαίνονται λαλοῦντες ἐν τῷ Πραιτωρικῷ παλατίῳ ὅπου ἦσαν και τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχιεποφυλακείου. Οὐδὲ ἡ μεταγενεσττέρα Πράξις τοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1739 περί τακτοποιήσεως τοῦ Ἀρχιεποφυλακείου, λέγει τι δυνάμενον νὰ διεγείρῃ τὴν ἰδέαν ὅτι τοῦτο δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν τῷ αὐτῷ Παλατίῳ τοῦ Βαίλου, ὅπου και ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐγγράφων μνημονεύεται ὅτι και κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς καταλύσεως τῆς Βενετοκρατίας ὑπῆρχον τὰ δωμάτια τῆς Καγκελαρίας τῆς πόλεως μεθ'

¹ Vol. 40. Arg. Div. 1731—1732. Δέση Ζ'. Diversorum. Copia tratta dal libro de Consigli dell' anno infrascritto φυλλ. 1.

² Andrea Marmora. Historia di Corfù Venetia 1672. Β.6λ. 5'. σελ. 312. Ὑπάρχει ἐν τῷ αὐτῷ πονήματι και τὸ τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς περιτειχισμένης πόλεως. Ὅρα και Πρεσβείας τῶν ἑτῶν ἐκείνων.

³ Καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν παρὰ τῶν προδεδηκότων καλεῖται Baillaggio.

της Καγκελλαρίας, ως είδομεν, συνεταυτίζετο αὐτὸ τὸ Ἀρχιεπιφυλακτεῖον. Ὡστε ὅπως πρόσκαιρος καὶ βραχυτάτη πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἢ εἰς τὸ ἐν τῷ Παλιῷ φρουρίῳ ἰδιωτικὸν οἶκον τῆς οἰκογενείας Ἰουστινιάνη, ἐκ τοῦ προχείρου μεταθέσει πρὸς ἐξαπάλισιν τῶν περιωθέντων ἐγγράφων, ἅτινα ἄμα παρελθόντος τοῦ ἐκ τῆς πολιορκίας κινδύνου, ἐπανεφέρθησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀρχιεπιφυλακτεῖου τόπον ἐν τῷ παλαιῷ τοῦ Βαίλου.

Ε΄.

Ἐν τοῖς νομοθετήμασι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Βενεκρατίας ἀξιοσημείωτον ἀπαντῶμεν τοῦ Συμβουλίου διάταξιν, τῆ 22 Αὐγούστου 1747, νὰ μὴ δύναται τις τῶν πολιτῶν νὰ ἐκλέγηται Καγκελλάριος τῆς πόλεως, ἀν δὲν ἐγυμνάσθῃ προηγουμένως τοῦλάχιστον ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν τῷ Ἀρχιεπιφυλακτεῖῳ, καὶ ἂν περὶ τούτου δὲν φέρῃ ἐγγράφον πιστοποιήσιν τῶν κατὰ καιροῦς Συνδίκων.¹

Ἐντεῦθεν λοιπὸν ὡς καὶ ἐκ τῆς ἡδὴ παραθεθείσης ἀπὸ 12 Ἀπριλίου 1681 Πράξεως τοῦ Συμβουλίου, ἐν ἧ, ὡς εἶδαμεν, παρεπιπτόντως ἀναφέρεται ὅτι ἀσχολούμενα εἰς αὐτὸ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν, δύναται νὰ διδάσκονται βελτιουμένης καὶ τῆς τοῦ Ἀρχιεπιφυλακτεῖου τάξεως, προκύπτει θετικῶς ὅτι ἡσχολοῦντο ἐν τούτῳ ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον, ἔστω καὶ πρὸς ἀπλῆν γυμναστικὴν, νέοι τινες πολῖται, οὕτω τοῦ Καγκελλαρίου βοηθοὶ γινόμενοι. Ἦτο δὲ τὸ μέτρον τοῦτο τῆς γυμνάσεως τῶν νέων σκοπιμώτατον διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἀρχιεπιφυλακτεῖου.

Ὀλίγον πρὸ τῶν παραμονῶν τῆς πτώσεως τῆς Βενετοκρατίας, ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως, τῆ 14 Ὀκτωβρίου 1783, πρὸς βοήθειαν καὶ ἀνεκούφισιν τοῦ Καγκελλαρίου, ὄντος πρωτίστου ὑπουργοῦ τῶν Ἀρχῶν αὐτῆς τὸ ὑπουργεῖον Ἀντικαγκελλαρίου, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Καγκελλαρίου τῆ ἐπιδοκιμασίᾳ τῶν Συνδίκων². Κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο ὁ διοριζόμενος ἀντικαγκελλάριος ὀφείλει ν' ἀναγνωρίζῃ ὡς προϊστάμενον τὸν Καγκελλάριον. Ἡ δὲ ὑπὸ τῶν Συνδίκων ἐπιδοκιμασίᾳ τοῦ διορισμοῦ, ἂν μὲν δὲν ὑπάρχῃσιν ἑκτακτοὶ Σύνδικοι πρέπει νὰ γίνηται ὑπὸ τριῶν τακτικῶν, ἂν δὲ ὑπάρχῃσιν καὶ ἑκτακτοὶ ὑπὸ τεσσάρων ὅπως δ' ἔχη τὸ κῆρος νὰ καταγράφηται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Συμβουλίων. Τοῦτο δὲ τὸ ψήφισμα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἢ ἐν Κερκύρα Βενετικῆ Ἀρχῆ, ἐξέδωκε τῆ 6 Μαρτίου 1784 ἔ. ν. Ὀρισμὸν ρυθμίζοντα μετὰ πολλῆς περισκέψεως, τὰ καθήκοντα τοῦ τε ἀνωτέρου καὶ τοῦ

¹ Libro d' Ordini del Consiglio κτλ. Φυλλ. 146 καὶ 147 ἤτοι 163 καὶ 164. Ὁρα καὶ Vol 65 Arg. Div. 1777—1780. Δέση 14'. Πιστοποιητικὰ Συνδίκων περὶ τοῦ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ψηφίσματι ὄρου τῆς ἐγυμνάσεως.

² Vol. No 67. Arg. Div. 1783—1784. Δέση Α'. Libro Consigli 1783—1784 φυλλ. 15 ἐπίσης ἐν Δέση Β'. Parti e Suppliche 1783 ἀριθ. 12.

ὑπ' αὐτόν. Κατὰ τὸν Ὀρισμὸν τοῦτον, ἐν ᾧ ὁ Καγκελλάριος ἦτο αὐτὸς ὑπεύθυνος δι' ἅπασαν εἰς τὸ ἐπάγγελμά του ὑπαγομένην πράξιν ἢ ὑπογραφὴν, ὁ Ἀντικαγκελλάριος μόνον ἐν ἀπουσίᾳ τούτου ἠδύνατο νὰ συντάττῃ ἢ νὰ ὑπογράψῃ τὰς τοιαύτας πράξεις, καὶ τότε θὰ ἦτο καὶ μόνος ὑπεύθυνος. Ἀλλ' ἂν ὁ Καγκελλάριος ἐτύγχανε παρὼν ἢ πλησίον εἰς τὴν πόλιν, τότε δὲν ἤθελον ἔχει ἰσχὺν αἱ ὑπὸ τοῦ Ἀντικαγκελλαρίου συνεταυτῶμεναι ἢ ὑπογραφόμεναι πράξεις, ἂν δὲν προσεπέθετεν ἰδιοχείρως τὸ τεθεώρηται ὁ προϊστάμενος Καγκελλάριος. Ἄνευ δὲ ἐνόρκου τοῦ Καγκελλαρίου πιστοποιήσεως ὅτι ἐτηρήθησαν τὰ ἐν τῷ παρόντι Ὀρισμῷ διατεταγμένα, δὲν ἐδικαιοῦτο ὁ Ἀντικαγκελλάριος νὰ προβιβασθῆ εἰς ἄλλο ἀξίωμα ἢ ὑπουργεῖον¹.

Ἐσημειώσαμεν καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο νομοθέτημα ἀφορῶν τὸν διευθύνοντα τὸ Ἀρχιεπιφυλακτεῖον τῆς Κοινότητος Καγκελλάριον αὐτῆς, ὡς ἐμφαίνον καὶ τοῦτο τὴν τοῦ ἰδρύματος καὶ τοῦ ὑπουργήματος σπουδαιότητα.

Καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ καιρὸν διετάχθησαν διαρκούσης τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, σκοποῦντα εἰς τὴν βελτίονα τῆς τῆς τοῦ Ἀρχιεπιφυλακτεῖου καὶ εἰς τὴν διευκόλυνσιν τῆς εὐρέσεως τῶν εἰς πλείστους τόμους διατεταγμένων ἐγγράφων, διὰ τῆς συντάξεως Πίνακος αὐτῶν, καὶ περὶ τούτου ἐπανειλημμένως ἐδόθησαν ἐντολαὶ εἰς πολῖτας οἵτινες καὶ εἰς τὸ τοῦ Καγκελλαρίου καὶ εἰς τῶν Συνδίκων καὶ εἰς ἄλλα δικατελέσαντες ἀξιώματα, εἶχον τὴν πείραν τῶν κοινῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ τὸ σκοπούμενον δὲν φαίνεται ἐπιτευχθέν. Διότι πλειστάκις μέχρις ἐσχάτων ἐπαναλαμβάνονται τ' αὐτὰ παρὰ πονα καὶ ἀνανεύονται αἱ αὐτὰ παραγγελίαι, καὶ αἱ ταχθεῖσαι προθεσίαι εἰς τὸν ἀποδεχθέντα τὴν σύνταξιν τοῦ Πίνακος παρατείνονται, καὶ ὁμοίως δὲν προκύπτει ἢ τοῦ ἔργου τελείωσις.

Τὸ συμβούλιον τῆς πόλεως διὰ ψηφίσματος ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1739 ἀπαφασίζει νὰ ἐκλεθῶσι δύο πολῖται ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ πείρας, ἐκ τῶν διατελεσάντων Καγκελλαρίων τῆς Κοινότητος, ὅπως συντάξωσιν ἀκριβῆ πῖνακα πάντων τῶν ἐν τῷ Ἀρχιεπιφυλακτεῖῳ ἐγγράφων, πλὴν τῶν ἀφορώντων εἰς ἀντικείμενα ὑγειονομικά, ἐκπεραιούντες τὸ ἔργον ἐντὸς διετίας. Μετὰ ἐννέα ἔτη βλέπομεν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ψηφίσματος τοῦτου ἐκλεγόμενος δύο πολῖτας, ἀλλ' οὐδὲν πλέον μέχρι τοῦ ἔτους 1758, ὅτε ὁ Καγκελλάριος Σπυρίδων Καποδίστριας, δοκιμάσας ὡς λέγει τὰς ἀπαντωμένους δυσκολίας εἰς τὴν εὐρεσιν τῶν ἐγγράφων, ἀναλαμβάνει τὴν σύνταξιν ἀκριβοῦς ἀλφαβητικοῦ Πίνακος, εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ μνησθέντος ψηφίσματος ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1739. Τὴν πρότασιν τοῦ δὲ τοῦ Συμβουλίου παραδέχεται τῆ 16 Ἰουνίου 1758. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1760 βλέπομεν αἴτησιν τοῦ αὐτοῦ Καποδιστρίου, ὅπως τύχῃ ἐτέρως ἐξαετοῦς προθεσίαις διότι διορισθεὶς Σύνδικος τῷ 1761 καὶ ἔπειτα κυβερνήτης τῆς Πάργας, ἀπετράπη τῆς ἐργασίας τοῦ Πίνακος, ἥτις, καθ' ἃ

¹ Libro d' Ordini del Consiglio κτλ. Φυλλ. 197 ἔτε 214. Copia tratte del Libro Registro Proclami, Terminazioni, Mandati et altro κτλ.

μακρυροῦσιν οἱ Σύνδικοι, τῆ 11 Δεκεμβρίου 1764, εἶχεν ἤδη ἀρκοῦντως προχωρήσῃ. Τῆ 16 δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνός, τὸ Συμβούλιον χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὴν αἰτηθεῖσαν δευτέραν ἐξαιτηθῆσαν προθεσμίαν. Ἀλλὰ καὶ μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1772, διωριθέντος τοῦ συντάκτου εἰς ὑπουργήματα ἄλλα, τὸ ἔργον τοῦ Πίνακος ἔμεινεν ἀτελές ¹.

Οὐδὲ παρέχει τεκμήριον τῆς ἐκτελέσεως τούτου τὸ ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1780 ψήφισμα, δι' οὗ τὸ Συμβούλιον κρίνει δεόν να προνοήσῃ περὶ τῆς ἐλλογίου καὶ συστηματικῆς κατατάξεως εἰς ἓν, ἢ εἰς πλείω βιβλία, τῶν εἰς πολλοὺς τόμους διεσπαρμένων παντοίων ἐγχωρίων νομοθετημάτων καὶ διατάξεων, κατὰ χρονολογικὴν τάξιν μετὰ Πίνακος ἀκριβοῦς, καὶ αποφασίζει να ἐκλεχθῶσι διὰ τὸ ἔργον τοῦτο δύο Πολῖται ². ἴσως συνεπέειχ τοῦ ψηφίσματος τούτου συντάχθη βιβλίον τι καὶ νῦν ἐν τῷ Ἀρχαιοφυλακείῳ εὕρισκόμενον, περιέχον ἐν χρονολογικῇ τάξει ψηφίσματα καὶ διατάγας τοῦ Συμβουλίου καὶ ὁρισμούς Βενετικῶν Ἀρχῶν ἀφορῶντας εἰς τὰ ἐγγώρια καὶ ἄλλας διοικητικὰς πράξεις μετὰ σχετικοῦ πίνακος, *Biblion τῶν διαταγῶν τοῦ Συμβουλίου* λεγόμενον ³. Οὐδεμίαν ὁμοίως ἔχομεν εἰδήσιν περὶ τοῦ τί ἀπέβη ἢ σύνταξις Πίνακος, κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ ἔτους 1730 ἢ εἰς τὸν μνησθέντα Σπυρίδωνα Καποδίστριαν ἀνατεθεῖσα, οὐδὲ ἂν ὅση ἐγένετο ἐργασία ἀπέβη χρήσιμος εἰς τι.

Ἄλλ' οὐδὲ ἄπαντα ὅσα ἡμεῖς ἐμνημονεύσαμεν τὰ παλαιὰ νομοθετήματα, σκοποῦντα εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου ἔσχον διηνεκῶς καὶ μέχρι τέλους τὴν δέουσαν ἰσχὺν ἐν τῇ πράξει.

Ἐν ἔτει 1789 Σπυρίδων ὁ Προσαλέντης, ὅστις εἶχεν ἐπιτραπῆ να συλλέξῃ τὰ θεμελιώδη ἔγγραφα τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐγχωρίου κερκυραϊκῆς διοικήσεως, εἰς θ, ὡς αὐτὸς λέγει, ἔτχε συμπράκτορα καὶ ὀδηγὸν τὸν τότε Σύνδικον Σπυρίδωνα Γεώργιον Κόμητα Θεοτόκην, καὶ ὀλίγα τῶν ἀνω-

¹ Vol. 56 Arg. Div. Δέση 2. Parti e Suppliche. φυλλ. 37. Ψήφισμα 16 Ὀκτωβρίου 1739. — Ἀδελφὸν φύλλ. 36. Ἀναφορὰ Σπυρ Καποδιστρίου 14 Ἰουνίου 1758 καὶ φύλλ. 38 καὶ 39. Ψήφισματα 16 Ἰουνίου καὶ 18 Ἀγούστου 1758. — Vol. 59. Δέση 3. Parti e Suppliche φυλλ. 33. Ἀναφορὰ τοῦ αὐτοῦ 10 Δεκεμβρίου 1764 καὶ Πιστοποιητικὸν τῶν Συνδίκων 11 Ἰθύνιος, φυλλ. 34. Ψήφισμα 16 Δεκεμβρίου 1764. — Vol. 64. Δέση 8 φυλλ. 18. Ἐπιστολὴ τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τῆς θαλάσσης 24 Ἰουνίου 1771, φύλλ. 27 καὶ 33. Ἀναφορὰ 15 Δεκεμβρίου 1772 καὶ 23 τοῦ αὐτοῦ καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου. Σημειώτεον ὅτι ἡ Δέση αὕτη φέρει ἐν προμετωπίῳ ὅτι περιέχει ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὸ Δημόσιον Σχολεῖον ἔτι δὲ «διὰ τὸν Πίνακα τῶν ἐγγράφων τοῦ ἡμετέρου Ἀρχαιοφυλακείου ὅστις δὲν ἐξεπρωϊώθη ἀκόμη ὑπὸ τοῦ κ. Σπυρίδωνος Καποδιστρίου ὡς εἶχε καθήκον καὶ ὡς παρατηρεῖται ἐκ τῶν περιεχομένων ἐγγράφων».

² Vol. 65. Arg. Div. Libro del Consiglio dell' anno 1779—1780. Ψήφισμα 10 Ὀκτωβρίου 1780.

³ Libro d' Ordini del Consiglio della Magn. Città di Corfù. Ὑπὸ τὸ προμετωπίον τοῦτο προστίθεται Raccolta fatta del fu Canc. Stelio Calogera. Προτάσσεται τῆς συλλογῆς Ἄλφα-θητικῶς Πίναξ. Φέρει κεφαλίδαν ἢ συλλογὴ Statuti del Consiglio della Città di Corfù. Ὑπάρχει ἐν δευτέρῳ ὑπ' ἀρ. 95.

τέρω νομοθετημάτων περὶ Ἀρχαιοφυλακείου ἀνευρῶν, ὁμοῦ κατέταξε, παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἀγιότης τῶν τοιούτων νόμων ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀχρησίαν, ἕνεκα σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀναμφίβουλον πίστιν καὶ ἀκριβείαν τῶν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ Καγκελλαρίων, ἐν οἷς, λέγει, ἔπαινος ὀφείλεται τῷ τότε εὐγενεῖ κυρίῳ Αὐγουστίνῳ Μάστρακα τοῦ δόκτωρος Βικτωρίου. Εἶθε, ἐπιλέγει, να ὑπάρξωσι τοιοῦτοι οἱ διαδεχθησόμενοι αὐτόν» ¹. Ἀρίστη τῷ ὄντι καὶ ἀπαρκίτητος ὑπὲρ τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου ἐγγύησις πρέπει να θεωρητῆ ἢ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπηρετούντων τιμιότης.

Σ'.

Εἰς ταῦτα τὰ περὶ τοῦ ἐπὶ Βενετοκρατίας Ἀρχαιοφυλακείου τῆς Κοινότητος συνεργησθέντα, ἐπισυνάπτομεν, ὡς συμπλήρωμα ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ ἐγγράφων.

Συγκεφαλαιούμεντες δὲ τὰ προεκτεθέντα ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα ὅτι τὸ τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον τῆς Κοινότητος ἦτο τῆς πόλεως Κερκυρας, ἀπὸ τῆς ἀνεκαθεν πραγματικῆς του ὑπάρξεως ἦτο ὁτόπος ἔνθα κατετίθεντο τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ βιβλία τῆς ἐγχωρίου διοικήσεως, ὧν ἡ φύλαξις καὶ διατήρησις ἀνετέθη εἰς τὸν γραμματέα αὐτῆς, τὸν Καγκελλάριον τῆς Κοινότητος εἴτε τῆς πόλεως ἐπικαλούμενον. Ἦσαν δὲ κυρίως τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶδαμεν, τὰ τῶν προνομίων τῆς Κοινότητος, τὰ τῶν εἰς Βενετίαν κατὰ καιρὸν στελλομένων Πρεσβειῶν ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ τῆς Κερκυρας διέποντος Συμβουλίου, τὰ πρακτικὰ τούτου καὶ τ' ἄλλα πρακτικὰ καὶ παντοειδῆ ἔγγραφα τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἐγχωρίου διοικήσεως, ὧν τὰ πλεῖστα περιλαμβάνονται εἰς τὰ ὀγκώδη τεύχη τὰ λεγόμενα Τόμοι τῶν διαφόρων ἀντικειμένων τῆς πόλεως Κερκυρας καὶ παντοῖα ἄλλα ἀφορῶντα εἰς δικαιώματα καὶ προνομία ἰδιωτῶν, ἐν οἷς τὰ περὶ τιμαρίων. Ἐτι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ Ἀρχαιοφυλακείῳ ἦσαν ἐναποθεθειμένα καὶ τὰ βιβλία τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἐκλεγομένων ἐγχωρίων ἐνιαυσίων δικαστῶν (Giudici Annali) καὶ τὰ τῶν Προβλεπτῶν τοῦ Ὑγειονομείου. ²

¹ Vol. 91 Arg. Div. Δέση 1ς. φυλλ. 1. Ταῦτα ἔγραψεν ὁ μνησθεὶς Σπυρίδων Προσαλέντης μὲν 1 Δεκεμβρίου 1787. Τα δὲ ἐπ' αὐτοῦ συλλεγόμενα ἔγγραφα ἐν τῇ μνησθείσῃ Δέσῃ περιεχομένη Νομοθετήματα ἀφορῶντα εἰς τὰ μᾶλλον ἐπίζηλα ἔγγραφα τῆς πόλεως, εἰς Α' 1443 Dii VII Martii Δέκατον Κεφάλαιον τῆς Πρεσβείας, ὅπερ ἀναφέρομεν ἐκ τοῦ Βιβλίου τοῦ Χρυσόπουλλου· Β' 1593. 12 Agosto Πράξις τοῦ Συμβουλίου ἧς τὸ πρωτότυπον ὑπάρχει ἐν Vol. 2 Arg. Div. Δέση 2 φύλλ. 54. Γ' Πράξις 1627. 20 Μαΐου. Δ' 12 Ἀπριλίου 1681 Πράξις ἐξαχθεῖσα ἐκ τοῦ Libro d' Ordini del Consiglio. Ε' Πράξις 17 Δεκεμβρίου 1692 περὶ ὑποχρεώσεως τῶν Συνδίκων να συντάττωσιν ἑκάστων τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐξαχθεῖσα καὶ αὕτη ἐκ τοῦ Libro d' Ordini.

² Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Προσαλέντου ἐμνημονεύμενος μνημονεύμενος Σπυρίδων Γεώργιος Κόμη Θεοτόκης, τότε Σύνδικος, εἶναι ὁ καὶ ἄλλα σπουδατὰ ἀξιώματα τῆς Κερκυρας καταλαβὼν καὶ πρεσβευτῆς ταύτης εἰς Βενετίαν διατελέσας, μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ αἰσίοις οἰωνοῖς ἔθρουσιν τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας πρόεδρος καὶ ἡγεμὼν ταύτης πολλὸς τελευτήσας.

³ Libro d' Ordini del Consiglio φυλλ. 131 εἴτε 145. Ψήφισμα τοῦ Συμβουλίου 20 Ἀπριλίου 1730, ἐντελλόμενον τὴν εἰς τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον παράδοσιν τῶν εἰρημένων βιβλίων, ἧτις ἐπὶ ὀλίγων ἔτων εἶχε παραιμηθῆ.

Τὰ θεμελιώδη τῶν εἰς τὴν Κέρκυραν χορηγηθέντων προνομίων ἐπὶ τῆς εἰς τὴν Βενετικὴν Πολιτείαν ἐν ἔτει 1386 παραδόσεως αὐτῆς, εἴτε προκηκνημένων ἤδη καὶ ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας ἀνεγνωρισμένων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀπονεμηθέντων συνεπειῶν τῶν εἰς Βενετικὴν ἀπευθυνθειῶν κατὰ καιροῦ αἰτήσεων καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ σταλεισῶν ἀρχαιοτέρων πρεσβειῶν περιλαμβάνονται εἰς τὸ ἐκ μεμβράνης βιβλίον τὸ τοῦ Χρυσοβούλλου λεγόμενον. Πρῶτον δὲ σώζεται ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ λέγεται *Ἀντίγραφον τῶν Κεραλαίων τῆς Κοινότητος τῶν Κορυφῶν ἐξαχθέντων ἐκ τῶν κοινῶν βιβλίων τῆς Δουκικῆς Καγκελαρίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Αὐθεντίας τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1386 μέχρι τοῦ ἔτους 1524 γεγραμμένον παρὰ Ἀλουσίου Γαργῶν Δουκικοῦ συμβολαιογράφου τῆ αἰτήσεσι τῶν σεπτῶν Πρεσβευτῶν τῆς εἰρημένης μεγαλοπρεποῦς Κοινότητος Κυρίων Ἀνδριόλδου Καρτάνου, Μπέου Λάντσα καὶ Μαρόλη Μόσachu ἐλθόντων εἰς Βενετίαν τὸ 1542.*

Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἐγένετο τῆ αἰτήσεσι τῆς Κερκυρατικῆς Κοινότητος, διότι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1537 τουρκικὴν πολιορκίαν, ὡς καὶ ἀλλοῦ εἴπομεν, τὰ πρωτότυπα ἐκεῖνα εἶχον ἀπολεσθῆ. Μετὰ τὸ σημαντικώτατον τοῦτο μέρος, ἐξ οὗ, ὡς πιστεύομεν πηγάζει τὸ εἰς τὸ βιβλίον ἀποδοθὲν ὄνομα *Βιβλίον τοῦ Χρυσοβούλλου*¹, ἐξεκκολληθεὶς καταγεγραμμένα ἐναυτῷ διάφορα ἔγγραφα, ἐν οἷς καὶ Δουκικὰ γράμματα, καὶ ἕτεραί Κερκυρατικαὶ Πρεσβεῖαι προγενέστερα² τῆς ἐν ἔτει 1542, τῆς ἐκ Βενετίας λαβούσης τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ἀντίγραφον, ἔτι δὲ καὶ ἡ Πρεσβεῖα αὐτὴ γεγραμμένη δι' ἄλλου χαρκακτῆρος, διαφύρου ἐκεῖνου τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀντιγράφου, εἰς δ' αὐτὴ ἔπεται. Προτετέθησαν δὲ κατὰ καιροῦ, ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ καὶ ἄλλα ἔγγραφα θεωρούμενα σπουδαῖα ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Κοινότητος, ἐν οἷς καὶ αἱ τὰ προνόμια τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καθιερούσαι Βούλλαι τῶν Ηακῶν Λέοντος δεκάτου καὶ Παύλου τρίτου, ἧτις εἶναι εἰδικῆ διὰ τὴν Κέρκυραν ἐπικύρωσις τῆς πρώτης, γενομένη συνεπειῶν τῆς ἐκ μέρους τοῦ τότε Κερκύρας Πρωτοπαπᾶ Ἀλουσίου Ἐκροῦρου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐγγωρίου Κλήρου ἀποτροπῆς εἰς Ῥώμην ἰδίου πρεσβευτοῦ τοῦ ἱερέως Ἀλεξίου Ἐκροῦρου εἰς δὲ ἐδόθη ἐπὶ τούτῳ ἐντολὴ διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως ὑπὸ τε τοῦ Πρωτοπαπᾶ, τοῦ Ἀρχιμανδρίτου καὶ τοῦ Κλήρου, ἧτις ἐπίσης σώζεται νῦν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἀρχειοφυλακείῳ, ὑπὸ χρονίαν 20 Σεπτεμβρίου 1539 παρὰ τῷ τότε συμβολαιογράφῳ Κερκύρας Ἀντωνίῳ Μεταξᾶ².

Ἡ σειρά τῶν εἰς Βενετίαν κατὰ καιροῦ σταλλομένων Πρεσβειῶν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Πόλεως, αἵτινες ἀρχονται ἀπὸ τῆς 1Β¹ καὶ ἐξεκκολληθεῖσι μὲ-

χοι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς 1Η¹ ἑκατονταετηρίδος ἀπαρτίζεται ἐκ διαφορῶν τομιδίων, ὧν πλεῖστα ἐκ περγαμηνοῦ χάρτου καὶ κομψῶς δεδεμένα, τινὰ δὲ κομρούμενα καὶ ὑπὸ μικρογραφικῶν ποικιλιμάτων (miniature) ἐν οἷς εἰκονίζονται ἐνίοτε καὶ τὰ οἰκόσημα τῶν σταλέντων πρεσβευτῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ καὶ ἐξῶθεν τοῦ τομιδίου ἐπιγεγραμμένα ὑπὸ τοῦ βιβλιοδέτου. Ἐν τῇ σειρά ταύτῃ τῶν Πρεσβειῶν εὐρίσκονται καὶ τινες εἰς ἀπλοῦν φύλλον ἐκ Περγαμηνοῦ χάρτου γεγραμμένα ἐν εἴδει δουκικοῦ γράμματος ἢ θεσπίσματος. Ἐκάστη πρεσβεῖα περιέχει ἐν διαφόροις κεφαλαίοις τὰς εἰς τὴν Βενετικὴν Κυβέρνησιν ὑποβαλλόμενας αἰτήσεις οἷα ἐψήφισεν αὐτάς τὸ Κερκυραϊκὸν Συμβούλιον, καὶ τὴν ἐπὶ ἐκάστου κεφαλαίου διδομένην ἀπάντησιν, ἐν τύπῳ Δουκικοῦ γράμματος, θεσπίσματος ἢ προστάγματος πρὸς τὴν ἐν Κερκύρῃ Βενετικὴν Διοίκησιν (Reggimento).

Εἶναι δὲ ἡ σειρά τῶν πρεσβειῶν λίαν ἐνδιαφέρουσα³ διότι πραγματεύονται αὐταὶ τὰς σπουδαιοτέρας ὑποθέσεις καὶ περιστάσεις τῆς ἡμετέρας νήσου, περὶ ὧν δικαιοματικῶς καὶ ἀναγκαιῶς οἱ τὰ κοινὰ διέποντες προσέφευγον εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου καὶ ὑπὲρ αὐτῶν συχνάκις ἐλύοντο αἱ ἀναφυόμεναι διενέξεις τῶν ἐγγωρίων ἀρχῶν πρὸς τὰς ἐν τῇ νήτῳ προϊσταμένας Βενετικὰς ἀρχάς.

Τὸ μέγιστον ὅμως σῶμα τῶν πράξεων καὶ τῶν παντοειδῶν ὑποθέσεων τῆς Κοινότητος Κερκύρας, ἧτοι τῶν πράξεων καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐγγωρίων ἀρχῶν συμπεριελήθη εἰς τὰ ὀγκώδη καὶ πολυαριθμὰ τεύχη τὰ λεγόμενα *Τόμοι τῶν διαφορῶν ἀντικειμένων τῆς πόλεως Κερκύρας*, ὄνομα δηλοῦν τὴν παντοίαν ὕλην αὐτῶν. Συνήχθησαν δηλαδή καὶ συνεββάφησαν εἰς τὰ τεύχη ταῦτα σὺν τοῖς ἄλλοις τὰ σωζόμενα πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς 1Σ¹ ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς, ἐν οἷς καὶ τινὰ ἀποσπᾶσματα, εἴτε τεμάχια πρακτικῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων.

Τὰ πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου, φθάνοντα μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Βενετοκρατίας, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου τῶν 150 περιέχουσι τὰς ἐνιαυσίους συγκροτήσεις τοῦ Γενικοῦ σώματος τῶν ἐνηλίκων εὐγενῶν, ὅπερ ἦτο τὸ Γενικὸν συμβούλιον, ὑπ' οὗ διὰ ψηφοφορίας ἐξελέγετο τὸ βῆθὲν βουλευόμενον καὶ διοικούν Συμβούλιον τῆς πόλεως, τὸ πρῶτον μὲν ἐξ ἑκατῶν πενήτηντα μελῶν, τελευταῖον δὲ εἰς μόνον ἐξήκοντα μέλη περιορισθὲν, διὰ τῶν ἐν ἔτει 1786 ὑπὸ τοῦ ἐκ Βενετίας ἀποσταλέντος Ἐκτάκτου Προβλεπτοῦ καὶ ἐλεγκτοῦ Νικολάου Ἐρίτσου γενομένων ἐν τῷ τῆς Κερκύρας πολιτεύματι μεταρρυθμίσεων. Ὑπάρχουσιν ἐπομένως εἰς τὰ Συμβούλια πρακτικὰ, μετὰ τὴν ὡς εἴρηται τοῦ διοικούντος Συμβουλίου συγκροτήσιν, αἱ ὑπὸ τούτου γενομένηαι ἐκλογαὶ τῶν διαφορῶν ἀξιωματικῶν, αἱ πλεῖστα ἐνιαυσίαι, ἔτι δὲ αἱ κατὰ πενταετίαν γινόμεναι ὑπὸ τε τοῦ σωματείου τοῦ Κλήρου τοῦ Ἱεροῦ Τάγματος λεγομένου, καὶ ὑπὸ ὀρισμένου ἀριθμοῦ μελῶν τοῦ εἰρημένου Συμβουλίου ἐκλογαὶ τοῦ Μεγάλου Πρωτοπαπᾶ Κερκύρας, ὅστις παρ' ἡμῶν ἐπὶ

¹ Πιθανὸν ὅτι ὡς ἐκ τῶν Βυζαντινῶν παρ' αὐτοῖς παραδόσεων περὶ Χρυσοβούλλων, οἱ Κερκυραῖοι ἐκάλεσαν οὕτω τὸ ἔγγραφο τῶν παρὰ τῆς Βενετικῆς Αὐθεντίας χορηγηθέντων εἰς αὐτοὺς προνομίων.

² Δεμάτιον ἀριθ. 1196. Antonio Metaxà. Volume uno in due quinternetti.

Βενετοκρατίας τὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διεῖπεν ὑπὸ τὴν ἄμεσον καὶ κανονικὴν ἐξέχρησιν ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἐν τοῖς αὐτοῖς τόμοις μνείαι ἔχονται πρὸς τούτους εἰσὶν αἱ ἐκθέσεις ἤτοι Λόγοδοσῆαι τῶν Συνδίκων τῆς πόλεως, οἵτινες, ὡς ἀλλαχοῦ ἐρέθη, ἦσαν τοῦ Συμβουλίου καὶ ὅλης τῆς ἐγγχωρίου διοικήσεως προϊστάμενοι καὶ ἀντιπρωσωποι ταύτης, φροντίζοντες μάλιστα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ψηφισμάτων του καὶ ὑπερασπισταὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου. Τὰς ἐκθέσεις ταύτας οἱ Σύδικοι, δυνάμει ψηφίσματος τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1692, ὤφειλον κατὰ τὴν λήξιν τῆς ἐνιαυτοῦ διαχειρίσεως των, κατ' ἰδίαν ἢ συλλήβδην, νὰ δίδωσιν εἰς τὸ ἡμέτερον Ἀρχιεπισκοπικεῖον, ἐκθέτοντες ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὴν διαχειρίσιν των πεπραγμένα, καὶ προσθετοντες τὰς δεούσας πληροφορίας καὶ ὁδηγίας, διὰ τὰ ὅσα ἐνόμιζον πρακτέα ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, ὅπως περὶ τούτων φροντίσωσιν οἱ διάδοχοι¹. Εἰς τὰς ἐκθέσεις δὲ ταύτας ἀκολουθοῦσι σχετικὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα καὶ λογαριασμοὶ τῶν Συνδίκων. Ἐπάρχουσι δὲ καὶ ἀλληλογραφίαι αὐτῶν, ἐν αἷς ἐπιστολαὶ καὶ ἀναφορὰὶ πρὸς τὰς Βενετικὰς ἀρχὰς καὶ διακοινώσεις καὶ ἀπκνήσεις ἐκ μέρους τούτων καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἐν Βενετικῇ Κερκυραίους πρέσβεις, ἢ πρὸς τοὺς ἐκεῖ διατηρουμένους νομικοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Κοινοῦ (procuratori). Ὡστε καὶ τῶν πρέσβεων καὶ τῶν ἐπιτρόπων τούτων ἐπιστολαὶ σπουδαῖαι περιλαμβάνονται εἰς τοὺς τόμους τῶν διαφόρων ἀντικειμένων. Ἀπασαὶ δὲ αἱ ἀλληλογραφίαι αὗται πραγματεύονται πολλὰ ἀντικείμενα, οὐχὶ μόνον διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ ἀλλὰ καὶ ἐμπορικὰ, ἐν ᾧ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Βενετικῆς ἐπικρατείας ἐπεξετείνετο ἡ ἀλληλογραφία τῶν Συνδίκων περὶ διαφόρων πραγμάτων ἐνδιαφερόντων τὴν κοινωνίαν, καὶ μάλιστα περὶ προμηθειῶν σίτου καὶ κρέατος καὶ ἄλλων τροφίμων, περὶ ἐμπορίου τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ οἴνου, ἔτι δὲ περὶ τῆς δημοσίας υγείας, ἣτις ἐν τοῖς τότε χρόνοις συνεχῶς ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῆς εἰς τὰς Τουρκοκρατούμενας χώρας συχνῆς ἐμφανίσεως τῆς πανώλους, περὶ ᾧν ἀπάντων ἐμερίμων οἱ Σύδικοι. Μετὰ τῶν ἀντικειμένων τούτων συνδέονται ὡσαύτως πολλὰ ἄλλα ἔγγραφα καὶ ἀλληλογραφίαι ἄλλων ἐγγχωρίων ἀρχῶν, οἷον τῶν Προβλεπτῶν τοῦ Σιτοβολῶνος καὶ τῶν τοῦ Ἰγειονομείου, ἐξ ᾧν μάλιστα μαρτυροῦνται αἱ ἐμπορικαὶ καὶ ναυτιλιακαὶ σχέσεις τῆς Κερκύρας πρὸς ἄλλας χώρας. Εἰς ταύτας δὲ τὰς σχέσεις ἀνάγονται καὶ αἱ ἐν τοῖς τόμοις τῆς πόλεως ἀπαντώμεναι ἀλληλογραφίαι τῶν Κερκυραϊκῶν Ἀρχῶν πρὸς Ἀρχὰς καὶ πρόσωπα ἄλλων τόπων καὶ πόλεων, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παρακειμένην Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ταῦτα δὲ πάντα, εἰς ἃ προσθετέον τὰ ἔγγραφα τῶν ἀγορκανόμων, καὶ τὰς διατιμήσεις τῶν ἐδωδύμων καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς συνήθους καθημερινῆς καταναλώσεως, συναποτελοῦσι παντοῖαν καὶ ἀφθονον

ἄλην πολυτίμων στατιστικῶν εἰδήσεων, αἵτινες διαφωτίζουν τὴν τότε κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ τὸν καθημερινὸν βίον τῆς Κερκύρας. Ἐν ταῖς ἀλληλογραφίαις ἀπαντῶνται οὐχὶ σπανίως καὶ γράμματα ἀναγόμενα εἰς ὑποθέσεις ἐκκλησιαστικὰς, περὶ ᾧν καὶ Ἀρχιερεῖς τῶν παρακειμένων ὁμοδόξων καὶ ὁμοφύλων χωρῶν, καὶ ἐνίοτε αὐτὸς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἤρχοντο εἰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἐγγχωρίαν Κερκυραϊκὴν Ἀρχήν. Καὶ διὰ τὰς πρὸς τὴν τότε ἐν Κερκύρᾳ Λατινικὴν Ἱεραρχικὴν διαφοράς καὶ διενέξεις τῆς ἐγγχωρίου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς διηνεκὴ ἄμυναν διατελούσης, καὶ ὑπὲρ ἧς συνηγοροῦσι καὶ ἐνεργοῦσιν οἱ Σύδικοι καὶ τὸ Συμβούλιον, πολλὰ ἔγγραφα καὶ διατάξεις ἀπαντῶνται εἰς τοὺς Τόμους τῆς πόλεως. Ἀλλὰ περιλαμβάνονται πρὸς τούτοις, ἕνεκα τῆς ἀναλογίας καὶ ὁμοιότητος τῶν ὑποθέσεων, καὶ ἔγγραφα καὶ διατάγματα ἀφορῶντα εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τῶν ὑπὸ τοὺς Βενετοὺς ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺ διάστημα τῶν αἰώνων ἐκείνων, ὑπαχθαισῶν ἄλλων Ἑλληνίδων χωρῶν ὥστε καὶ διὰ ταύτας εὐρίσκειται πού τὸ ἐνδιαφέρον. Σπουδαιότητα δὲ οὐ μικρὰν ἔχουσι διὰ τὴν ἡμέτεραν πατρίδα καὶ τὰ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόμοις περιληφθέντα πολλὰ καὶ παντοῖα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς ὑποθέσεις ἰδιωτικὰς, ἐν οἷς δικογραφαὶ περὶ διαφόρων ζητημάτων μεταξὺ κοινοῦ καὶ ἰδιωτῶν, καὶ μάλιστα περὶ αἰτήσεων καὶ ἀξιώσεων ἀτόμων καὶ οἰκογενειῶν ὅπως καταταχθῶσιν εἰς τὰς δικαιουμένους νὰ μεθέξωσι τοῦ τῶν Εὐπατριδῶν Συμβουλίου. Συνδέονται καὶ τινα τούτων καὶ μετὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων χωρῶν, εἴτε διὰ τὴν καταγωγὴν τῶν περιᾶν πρόκειται προσώπων, εἴτε διὰ τὰς ἐξιστορουμένας προσωπικὰς ἢ προγονικὰς πράξεις καὶ ἀνδραγαθίας, ᾧν πλεῖστα διεπράχθησαν οὐχὶ μόνον ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλαις ἑλληνικαῖς χώραις, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς κατὰ τῶν Τούρκων Βενετικοῦ πολέμοις, ἐν Ἡπείρῳ, ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ἐφ' αἷς ἀνδραγαθίαις ἠδύνατο νὰ σεμνύνηται, οὐχὶ μόνον ἡ Κερκυραϊκὴ Εὐγένεια, ἀλλὰ καὶ πάσης τάξεως Κερκυραῖοι, διότι ἐκ πάσης τάξεως καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν στόλον τῆς Βενετίας ὡς μαχηταὶ κατὰ τῶν Τούρκων διέπρεψαν καὶ πλεῖστοι ἔπεσαν ἡρωϊκῶς.

Δυστυχῶς ἡ ὕλη τῶν Τόμων τούτων τῶν διαφόρων ἀντικειμένων τῆς πόλεως Κερκύρας, ὑπέστη τὰς συνεπεῖς τῶν κατὰ καιροὺς περιπετειῶν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικεῖου, μάλιστα κατὰ τὰς μνησθείσας πολιορκίας. Ὅθεν παρατηροῦνται βεβλαμμένα πλεῖστα τεύχη τῶν μέχρι τῆς III' ἑκατονταετηρίδος, διὸ, καὶ διαταγῇ τοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως, οἱ πλεῖστοι τῶν τῶν τούτων ἐτακτοποιήθησαν ἐν ἔτει 1745, ὑπὸ τοῦ τότε Καγκελλαρίου τῆς πόλεως Ματθαίου Καρτάνου, ὡς δηλοῦται ἐγγράφως ἐν ἀρχῇ τῶν τινῶν ὅτε ἐτακτοποιήσεν οὗτος τὰ τομίδια καὶ τὰς δεσμίδας κατακνήσαντα εἰς ἀθλιότητα κατὰστασιν ἕνεκα τῶν τῆς πολιορκίας περιπετειῶν.¹

¹ Libro d' Ordini del Consiglio φύλλ. 93 καὶ 107 καὶ Vol. 91 Arg. Div. Δέση 15', φύλλ. 6.

¹ Ὅρα λ. χ. Τόμον Α'. Διαφ. Ἀντικειμένων. Δέσην α'. Προτεταγμένον ἔγγραφον τοῦ μνησθέντος Καγκελλαρίου, ὡς ἐπίσης Τόμον 82ον ὑπὸ χρονίαν 3 Φεβρουαρίου 1745. Εἰς ἐξ

Ἐκ τῶν ἐπιμελῶς τηρουμένων ἐν τῷ Ἀρχιεπιφυλακείῳ ἦτο καὶ τὸ βιβλίον, ἔθλα ἦταν καταγεγραμμένα τὰ μέλη τῶν Ἐυγενῶν οἰκογενειῶν, τὰ δικαιούμενα νὰ μετέχωσι τοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως, ἢ λεγομένη Χρυσῆ βίβλος, ἧς μετὰ ταῦτα διετάχθη ἡ δημοτικὴ πυρπόλησις ὑπὸ τῶν Γάλλων δημοκρατικῶν.

Καὶ ἐκ μόνου τοῦ ὀνόματος δηλοῦται τί εἰσὶ τὰ βιβλία τῶν ἐνικουσιῶν δικαστῶν καὶ τὰ τῶν Προβλεπτῶν τοῦ Ὑγειονομείου. Οὐδὲ ἐνδιατρίβομεν εἰς τ' ἄλλα βιβλία καὶ ἔγγραφα ποικίλα εἰς πράγματα τοῦ Κοινοῦ καὶ τῶν ἰδιωτῶν ἀναγόμενα, ἐν οἷς καὶ Περιβολαὶ τινες τιμαρίων. Ἄλλ' ἀρκούμεθα εἰς τὰ περὶ τῆς κυριωτέρως ὕλης τοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου ἡδὴ ἐκτεθέντα, ἀκλόγως πρὸς τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας.

Τοῦτο λοιπὸν ἦτο ἐν γένει τὸ περιεχόμενον τοῦ παλαιοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου τῆς πόλεως Κερκύρας, ὅτε μετὰ τῆς Καγκελλαρίας αὐτῆς συνεταυτίζετο, μέχρι τέλους τῆς Βενετικῆς ἐποχῆς, μεθ' ἣν καὶ εἰς αὐτὸ, ὡς περ καὶ εἰς τὰ ἕτερα ἐν Κερκύρῃ Ἀρχιεπιφυλακείῳ, ἐπερυλάσσοντο νέαι περιπέτειαι, μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1825 μονιμωτέρως ἀποκατακτιχθεὶς τοῦ Τοπικοῦ Ἀρχιεπιφυλακείου Κερκύρας, οὕτως τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο Ἀρχιεπιφυλακεῖον τῆς Πύλεως ἢ τῆς Κοινότητος πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ πηγή.

Ἐν Κερκύρῃ

Ν. Τ. ΒΟΥΓΑΡΗΣ.

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΕΛΦΥ ΚΑΙ Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

Ὁ ἐν τῷ Βουδαπεσταίῳ πανεπιστημίῳ πολὺς καθηγητὴς τῆς κλασικῆς φιλολογίας καὶ ποτε πρόεδρος καὶ κοσμητὴρ τῆς φιλοσοφικῆς ἐν αὐτῷ Σχολῆς, συλλόγῳ δὲ καὶ ἐταίριῳ φιλομούσων μέλος κ. Ἰω. Β. Τέλφης, συλλέξας ἐξέδωκεν ἐν ἐνὶ τεύχει, ἀγομένης τῆς ἐκατονταετηρίδος ἐορτῆς τοῦ εἰρημένου Πανεπιστημίου, διάφορα συγγραμμάτια τοῦ ἑλληνικά, ἀ' εἶχε πρότερον καταχωρίσει ἐν ἑλληνικαῖς ἐφημερίσι. Ἐν τοῖς συγγραμμάτιοις του τούτοις ὁ κ. Τέλφης στιχολογεῖ καὶ ἀπάντησίν του εἰς πρακτικῆσίν μου ἐξελέγγουσαν λόγον αὐτοῦ περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Σοφοκλέους ἐν τῷ «Περὶ τῶν τριάκοντα Τυράνων τῶν Ἀθηναίων» μυθιστορηματι αὐτοῦ, καταχωρισθεῖσαν ἐν τοῖς «Καιροῖς» καὶ τῇ «Ἐφ. τῶν Φιλομαθῶν». Ἐπειδὴ ὅσοι ἀναγνώσων τὴν ἀπάντησίν του διὰ τοῦ ἐναγγος ἐκδοθέντος φυλλαδίου του μεταδημοσιευομένην δύνανται νὰ υποθέσωσιν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀσθενείας μνήμης ὅτι ἐγὼ ἐσιώπησα τότε, καὶ ὑπολάβωσι τὴν σιωπὴν μου ὡς ἀνομολόγησιν τῆς δῆθεν πλάνης μου, ἐθεώρησα καλὸν, ἀφ' οὗ κ. Τέλφης δὲν ὑπεστημείωσεν ἐν

τὸν Τόμον 58ον Δέσμῃ ΚΒ' φύλλον 31 ἀπαντᾶται σημείωσις 1761 α' Ἰουλίου περὶ τῶν ἐπιμελείας τῶν Συνδεδίκων ἀναθεθέντων τῶν τῶν ὁ πρῶτος τοῦ ἔτους 1614 καὶ ὁ τελευταῖος τοῦ ἔτους 1736.

τῇ ἀπαντήσῃ του ὅτι ἀνταπήνησα εἰς ταύτην, νὰ δημοσιεύσω ἐκ νέου καὶ γὰρ τὴν ἀνταπάντησίν μου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Τέλφου δημοσιευθέντα, καὶ τὴν ἐμὴν προτέρην σημείωσιν ἵνα ἔχῃ τὸ ὅλον τῆς συζητήσεως ἐνώπιόν του ὁ ἀναγνώστης. Ἐν τῇ ἀναδημοσιεύσει δὲν προσέθηκα οὐδὲ ἀφῆρσα οὐδὲ κεραίαν. Εἶναι ἀπαράλλακτος ὡς καταχωρίσθη ἐν τοῖς τότε (1873) «Καιροῖς» καὶ τῇ «Ἐφ. τῶν Φιλομαθῶν». Ἴδου ταῦτα·

Κύριε συντάκτα τῶν Καιρῶν.

Τὸ ὅπερ δημοσιεύεται διὰ τῆς ἐφημερίδος ὑμῶν ἐν μεταφράσει μυθιστορημα τοῦ ἐν Πέστη καθηγητοῦ κ. Τέλφους «Οἱ τριάκοντα τύραννοι τῶν Ἀθηναίων» ἔχει τύπον μόνον μυθιστορηματος, εἶναι δὲ συνειρημὸς ἱστορικῶν γεγονότων, ἅπερ ἀρύεται ὁ συγγραφεὺς ἐκ τοῦ ἐν οἴκῳ καὶ ἐν δήμῳ βίου τῶν ἀρχαίων, ὅπως καὶ ὁ Βέκκερος ἐποίησε ἐν τῷ Χαρικλεῖ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Γάλλῳ, καὶ Ἀμερικανός τις σοφὸς ἐν τῷ Ἀπελλῇ, συναφαψαμένου καὶ τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν μακαρίτου Φέλτωνος. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου προτίθενται οἱ εἰρημένοι συγγραφεῖς νὰ παραστήσωσι σκηνὰς τοῦ πραγματικοῦ τῶν ἀρχαίων βίου, ἐξ εἰδήσεων κατὰ μέρος ἀποτελέσαντες ὅλον συνεχῆς, ἦτοι πίνακα τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, ὠρισμένης τινὸς ἐποχῆς, ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης παραδιάσεως τῆς ἀληθείας ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς συγγραφῆς. Ἀπ' ἐναντίας ὅμως τῶν εἰρημένων παρετήρησα μετ' ἀπορίας μου ἐν τοῖς «Τριάκοντα τυράννοις τῶν Ἀθηναίων» τοῦ κ. Τέλφους σφάλμα ἱστορικὸν οὐσιῶδες τὸ ἐξῆς.

Περιγράφων ὁ συγγραφεὺς τὸν θάνατον καὶ τὴν κηδείαν τοῦ Σοφοκλέους καὶ καλλύων, ὡς εἰκὸς, καὶ ἐκτείνων τὴν περιγραφὴν διὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐκηδεύοντο τὸ πάλαι οἱ νεκροί, προστίθησι τάδε· «Τὸ πολυάνδριον εἰς ὃ ἐξεκομίζετο ὁ νεκρὸς (Σοφοκλέους) ἦταν τάφοι ἐν ἀγροῖς οἰκογενειακοὶ αὐτοῦ παρὰ τὴν ἐπὶ τὴν Δεκέλειαν ἀγοσαν ὁδὸν ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ ἑξακισχιλίου καὶ ἑπτακοσίου περιπυ πόδας ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἀπέχοντες, διότι ὁ εἶσω τῶν τειχῶν τοῦ ἄστεος ἐνταφιασμὸς ἀπέργετο ὑπὸ τῶν νόμων. Ἐνταῦθα τέλος ἀφικόμενοι, ἄραντες ἀπὸ τοῦ φερέτρου τὸν νεκρὸν κατέθηκον αὐτὸν εἰς λάρνακα καὶ παραθέντες ὑδρίαν, λήκυθον, φιάλην, λύχον, κάτοπτρον καὶ λύραν, κατώρυζαν αὐτὸν οὕτω γῆν ἐπιχέαντες πολλήν. Ἐπὶ τοῦ λόφου Κολωνοῦ, ὅφ' ὃν ἀναπαύεται ἡ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ κόνις, ἐξελίσσεται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἐκπρεπέστατον θέαμα κτλ.»

Ἐκ τούτων ἐλέγχεται ἀναντιρρήτως ὁ κ. Τέλφης πιστεύων, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτάφη ἐν Κολωνῷ (τῷ ἱππεῖῳ δηλονότι) τοῦτο ὅμως δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰς γνωστάς ἡμῖν περὶ τούτου μαρτυρίας. Ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανε τῷ 405 ἢ 406 π. Χ. Τὰ περὶ τῆς κηδείας αὐτοῦ ἱστορεῖ ὁ ἀνώνυμος βιογράφος αὐτοῦ οὕτως. «Τῶν δὲ πατρῶων αὐτοῦ τάφων ἐπὶ Δεκέλειαν κειμένων πρὸ στα-

»δίων τοῦ τείχους ἔνδεκα καὶ τοῦτον τὸν τόπον ἐπιτετειχιότων Λακεδαι-
 μονίων κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπεὶ οὐχ οἶόν τε ἦν αὐτὸν ἐκεῖ θάπτειν, Διό-
 νυσος κατ' ὄναρ ἐπιστάς Λυσάνδρῳ ἐκέλευσεν ἐπιτρέψαι τεθῆναι τὸν ἄνδρα
 »εἰς τὸν τάφον· ὡς δὲ ὀλιγόρησεν ὁ Λύσανδρος, δεύτερον αὐτῷ ἐπέστη ὁ Διό-
 νυσος τὸ αὐτὸ κελεύων. Ὁ δὲ Λύσανδρος, πυνηθάνομενος παρὰ τῶν φυγάδων,
 »τίς εἴη ὁ τελευτήσας, καὶ μαθὼν ὅτι ὁ Σοφοκλῆς, κήρυκα πέμψας ἐδίδου
 »θάπτειν τὸν ἄνδρα».

Κατὰ ταῦτα ὁ Σοφοκλῆς ἐτάφη ἀναντιρρήτως ἐν Δεκελείᾳ ἔνδεκα στα-
 δίους (7000 περίπου πόδας) μακρὰν τοῦ τείχους, ὅπου κατεσκευάσαν ἐκεῖ οἱ
 Λακεδαιμόνιοι καταλαβόντες τὸ χωρίον τῇ συμβουλῇ τοῦ εἰς Σπάρτην κατα-
 φυγόντος τότε Ἀλκιβιάδου. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς κατοχῆς ἐπὶ ἑνῆα ὄλα ἔτη,
 ἀπὸ τοῦ 413 ἄχρι τοῦ 404 π. Χ., ἦτο ὁ βασιλεὺς Ἄγις. Ὅτι ἐν τῇ ἀφη-
 γήσει ταύτῃ τοῦ ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Σοφοκλέους φαίνεται ἐσφαλισμένον
 καθ' ἡμᾶς, παραδέχεται δὲ ὁ κ. Τέλφους ὡς βέβαιον, εἶναι τὸ ὅτι ἐζητήθη
 ἡ ἄδεια τοῦ Λυσάνδρου περὶ τοῦ ἐν Δεκελείᾳ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Σοφοκλέους,
 ἐν ᾧ ἐν Δεκελείᾳ ἦτο τότε ὁ Ἄγις, ὁ δὲ Λύσανδρος ἦτο ναύαρχος τοῦ σπαρ-
 τιατικοῦ στόλου πόρρω τῶν Ἀθηνῶν, ὅταν ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανε, κατὰ τοὺς
 ἑμοὺς καὶ ἄλλων ὑπολογισμοῦς. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἐτάφη ὅσον
 ἦτο δυνατόν ταχύτερον, διότι ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εὐχέρεστον τοῖς
 νεκροῖς ὁ ἄνευ ἀναβολῆς ἐνταφιασμός αὐτῶν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ σκιά τοῦ Πα-
 τράκλου ποιεῖται λέγουσα τῷ Ἀχιλλεῖ (Ιλ. Ψ. 71). «Θάπτε με ὅτι τάχι-
 στα πύλας ἀΐδαο περήσω», ὡς βεβαιοῖ καὶ τὸ παρὰ Ξενοφῶντι, ἐν Ἀπομνημ.
 «Τῆς ψυχῆς ἐξελεύσεως, ἐν ἣ μόνῃ γίγνεται φρόνησις, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειο-
 τάτου ἀνθρώπου τὴν ταχίστην ἐξεπέμψαντες ἀφανίζουσιν».

Ἄν θέλετε, δημοσιεύσατε τὰς παρατηρήσεις μου ταύτας, αἵτινες δύναν-
 ται καὶ νὰ παρὰσχωσιν ἀφορμὴν διασαφήσεων, καὶ φωτισθῶ κἀγὼ ἂν τὰ
 εἰρημένα μοι εἰσὶν ἐσφαλισμένα καὶ ὑπάρχουσιν ἄλλαι μαρτυρίαι ἀναιρετικαὶ
 τῶν ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ Σοφοκλέους φερομένων περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ
 τρόπου τῆς ταφῆς αὐτοῦ εἰδήσεων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Νοεμβρίου 1872.

Δ. Πζ.

Ἀπάντησις Τέλφου.

Ο ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ὁ κ. Δ. Πζ. γράφει ἐν τῷ ἀριθμῷ 57 τῶν «Καιρῶν», ὅτι παρετήρησε
 μετ' ἀπορίας ἐν τῷ μυθιστορηματί μου *Οἱ Τριάκοντα Τύραννοι τῶν Ἀθη-
 νῶν* σφάλμα ἱστορικὸν οὐσιώδες, εἰπόντος δηλαδὴ ἐμοῦ ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτάφη
 ἐν Κολωνῷ τῷ ἰππεῖῳ, ὃ κατ' αὐτὸν δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰς γνωστὰς περὶ

τούτου μαρτυρίας. Ἀλλὰ τούτων τῶν μαρτυριῶν μίαν μόνον ἀναφέρει, τὸν
 ἀνώνυμον τοῦ Σοφοκλέους βιογράφον, παρ' ᾧ εὐρὼν τὰ ἐξῆς: «τῶν δὲ πα-
 τρῶν αὐτοῦ τάφον ἐπὶ Δεκελείᾳ κειμένων πρὸ σταδίων τοῦ τείχους ἔν-
 δεκα», συμπεραίνει ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτάφη ἀναντιρρήτως ἐν Δεκελείᾳ, ἔνδεκα
 σταδίους (7000 περίπου πόδας) μακρὰν τοῦ τείχους, ὅπου κατεσκευάσαν ἐκεῖ
 οἱ Λακεδαιμόνιοι καταλαβόντες τὸ χωρίον.

Λυποῦμαι ὅτι ὁ κ. Πζ. δὲν εἶχε πρὸ χειρῶν ἀκριβῆ τοῦ βιογράφου ἔκδο-
 σιν ὡς π. χ. τὴν τοῦ Westermann (*Vitarum scriptores Graeci minores*,
Brunsvigae 1845), ὅπου ἀναγιγνώσκονται (σελ. 130) τὰ ἐξῆς: καὶ ἐπὶ τὸν
 πατρῶν τάφον ἐτέθη τὸν ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ κατὰ τὴν Δεκελείᾳ φερούση κεί-
 μενον πρὸ τοῦ τείχους ἔνδεκα σταδίων».

Ἐντεῦθεν προκύπτει φανερῶς, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς δὲν ἐτάφη ἐν Δεκελείᾳ,
 ἀλλ' ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἣ φέρει κατὰ τὴν Δεκελείαν.

Ἐὰν δὲ οὕτως ἔχη, οὐδαμῶς ἔξεστι ν' ἀριθμῶμεν τοὺς ἔνδεκα σταδίους
 ἀπὸ τοῦ τείχους τῆς Δεκελείας, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνου τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἡ τοῦ
 ἐνταφιασμοῦ πομπὴ δὲν ἐξῆλθε τῆς Δεκελείας, ἀλλὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπο-
 ρεύθη ἐν τῇ ὁδῷ, ἣ ἔφερε κατὰ τὴν Δεκελείαν.

Τοῦτο δεικνύει καὶ τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Θουκυδίδου (VII, 19) «ἀπέχει δὲ
 ἡ Δεκελεία σταδίους μάλιστα τῆς τῶν Ἀθηναίων πόλεως εἴκοσιν καὶ ἑκατὸν»,
 ἐξ οὗ ἔπεται, ὅτι, ἐὰν ὁ Σοφοκλῆς, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου Δ. Πζ. γνώμην,
 ἐτάφη ἐν τόπῳ ἔνδεκα σταδίους ἀπέχοντι τοῦ τείχους τῆς Δεκελείας, θὰ
 ἐθάπτετο ἑνῆα καὶ ἑκατὸν σταδίους (ἐξήκοντα καὶ πέντε χιλίους καὶ τετρα-
 κοσίους περίπου πόδας) μακρὰν τοῦ τείχους τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ τίς ἤθελε
 τὸ πιστεῦσαι ὅτι νεκρικὴ πομπὴ τοσούτων σταδίων δρόμον διήλθε;

Ἀπ' ἐναντίας ἡ τοῦ ἀνωνύμου βιογράφου μαρτυρία, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτέθη
 εἰς τὸν πατρῶν τάφον πρὸ τοῦ τείχους ἔνδεκα σταδίων, συγκριθεῖσα μετὰ
 τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ λέγοντος (VIII, 67) ὅτι Κολωνός ἐστὶν ἱερὸν Ποσειδῶ-
 νος ἔξω πόλεως, ἀπέχον σταδίους μάλιστα δέκα, ἀναπόφρακτον γεννᾷ εἰκα-
 σίαν, ὅτι ὁ πατρῶς τάφος τοῦ Σοφοκλέους ἦτο ἐν Κολωνῷ τῷ ἰππεῖῳ, ὅπου
 καὶ ἐγεννήθη.

Ὁ κ. Δ. Πζ. εὕρισκε καὶ ἄλλο σφάλμα ἱστορικὸν ἐν τῷ ὅτι κατ' ἐμὲ ἐζη-
 τήθη ἡ ἄδεια τοῦ Λυσάνδρου νὰ ταφῆ ὁ Σοφοκλῆς, διότι, κατ' αὐτὸν, ὁ Λύ-
 σανδρος ἦτο τότε ναύαρχος τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου πόρρω τῶν Ἀθηνῶν, ὅταν
 ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανε.

Ταύτης τῆς τοῦ ἀξιοστίμου ἀντιπάλου μου γνώμης τὸ ἐναντίον ἀποδει-
 κνύουσι Ξενοφῶν, Λυσίας, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ Πλούταρχος.

Ὁ μὲν Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς (βιβλ. Β'. κεφ. Β'. § 4) λέγει τάδε
 «Λύσανδρος δὲ ἀφικόμενος εἰς Αἴγινα ἀπέδωκε τὴν πόλιν Αἰγινηταῖς ... μετὰ
 δὲ τοῦτο δηρώσας Σαλαμίνα ὤρμισατο πρὸς τὸν Πειραιᾶ ναυσὶ πεντήκοντα
 καὶ ἑκατὸν καὶ τὰ πλοῖα εἶργε τοῦ εἰσπλου». Καὶ ἔπειτα (§ 22) «μετὰ δὲ

ταῦτα Λύσανδρος τε κατέπλει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατήρσαν καὶ τὰ τείχη κατέσκαπτον».

Ὁ δὲ Λυσίας (κατ' Ἀγοράτου § 34)· «τότε καὶ ὁ Λύσανδρος εἰς τοὺς λιμένας τοὺς ὑμέτερους εἰσέπλευσε, καὶ αἱ νῆες αἱ ὑμέτεραι Λακεδαιμονίους παρεδόθησαν, καὶ τὰ τείχη κατεσκάφη, καὶ οἱ Τριάκοντα κατέστησαν».

Ὁ δὲ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (XIII, 107).

«Εὐθὺς οἱ μὲν τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεῖς Ἅγρις καὶ Πausανίας μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν πρὸς τοῖς τείχεσιν ἐστρατοπέδευον, Λύσανδρος δὲ πλέον ἢ διακοσσίας τριήρεις εἰς τὸν Πειραιᾶ κατέπλευσεν».

Ὁ δὲ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Λυσάνδρου (XIV, 5)· «ἤδη δὲ καὶ τοὺς ἐν ἄστει κακῶς ἔχειν ὑπὸ λιμοῦ πυνθανόμενος κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ παρεστήσατο τὴν πόλιν, ἀναγκασθεῖσαν ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ἐκέλευε ποιῆσθαι τὰς διαλύσεις».

Τέλος πάντων ὁ κ. Δ. Πζ. δὲν εὐρίσκει ὀρθῶς ἔχον τὸ τοῦ μυθιστορήματος μου χωρίον ὅπου λέγω, ὅτι τὴν τρίτην ἡμέραν ἐξεκόμισαν τὸν ἀποθανόντα Σοφοκλέα, διότι κατ' αὐτὸν ὁ ἀποθανὼν ἐτάφη ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον. Ὡς πρὸς τοῦτο ἀναφέρει καὶ τὴν σκικὴν τοῦ Πατρόκλου, λέγουσαν τῷ Ἀχιλλεῖ (Ἰλιάς Ψ, 71)· «θάπτε με ὅτι τάχιστα πύλας ἀίδαο περήσω». Τί ἔπεται ἐντεῦθεν; Μήπως ὁ Πατρόκλος ἐτάφη ὅσον τάχιστα μετὰ τὸν θάνατόν του; Ὁχι. Ἄς χρονολογήσωμεν ὀλίγον.

Τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου διηγεῖται ἡ XVI ῥαψωδία τῆς Ἰλιάδος. Μετὰ τὸν θάνατόν του συνέβη ἡ Μενελάου ἀριστεία (XVII ῥαψωδία), καὶ ἐν μέρος τῶν γεγονότων τῆς XVIII ῥαψωδίας. Ταῦτα συμπληροῦσι μίαν ἡμέραν, διότι ἐν ταύτῃ τῇ ῥαψωδίᾳ (στίχ. 241—242) ἀναγινώσκωμεν· «ἠέλιος μὲν ἔδου, παύσαντο δὲ δῖοι Ἀχαιοὶ φυλόπιδος κρατερῆς».

Τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου ἐγένετο ἡ Μήριδος ἀπόρρησις, ἡ Θεομαχία, ἡ Μάχη παραποτάμιος, ἡ Ἐκτορος ἀναίρεσις (ῥαψωδία XIX—XXII). Ὅτι ταῦτα τὰ συμβάντα περιέχει ἡ δευτέρα ἡμέρα τοῦτο δεῖκνυε σαφῶς ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος στίχος τῆς XIX ῥαψωδίας. Ἡ δὲ μὲν κροκόπεπλος ἀπ' Ὁμηροῦ ῥοῶν ὄρνυθ' ἐν ἀθανάτοισι φῶς φέροι ἠδὲ βροτοῖσιν»· ἔπειτα δὲ ὁ 57—58 στίχος τῆς XXIII ῥαψωδίας· «αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο, οἱ μὲν κακκείοντες ἔβαν κλισίην δε ἑκαστος».

Μετὰ ταῦτα ἐν τῷ 109 στίχῳ τῆς XXIII ῥαψωδίας λέγεται. «Μυρομένοισι δὲ τοῖσι φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς». Τουτέστιν ἐφάνη ἡ τρίτη ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ τοῦ Πατρόκλου κηδεῖα.

Καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀριστουργημάτων ἐποχῆς ἐθάπτοντο οἱ ἀποθανόντες τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, διότι Πλάτων λέγει ἐν τοῖς νόμοις (XII, 959) «Εἴη δ' ἀν σχεδὸν ὡς τ' ἀνθρώπινα μέτρον ἔχουσα τριταῖα πρὸς τὸ μνημα ἐκφορά». Μάρτυρά τούτου ἔχομεν καὶ Ἀντιφῶντα τὸν λέγοντα (περὶ Χορευτοῦ § 44)· «οὐ-

τοι τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἢ ἀπέθανεν ὁ παῖς, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ἢ προέκειτο, οὐδ' αὐτὸν ἠζίουσι αἰτιάζεσθαι ἐμὲ οὐδ' ἀδικεῖν, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἢ ἐξεφέρετο ὁ παῖς, πεπεισμένοι ἦσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κτλ.»

Ὅλων τούτων οὕτως ἐχόντων, πέποιθα ὅτι δὲν ἤμαρτον κατ' οὐδένα τρόπον ἐν τῇ διηγήσει τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Σοφοκλέους κατὰ τῆς ἱστορικῆς τῶν τότε συμβάντων ἀληθείας.

Ἐν Πέστη τῇ 18|30 Δεκεμβρίου 1872.

I. B. ΤΕΛΦΥΣ.

Ἀπάντησις Πζ.

ΠΑΛΙΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Κύριε Συντάκτα τῶν Καιρῶν.

Χαίρω ὅτι ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πέστης καθηγητῆς κ. Τέλφους ἠξίωσε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς περὶ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Σοφοκλέους ἐναντίας τῆ γνώμῃ του παρατηρήσεις μου, καὶ ἐπέστειλεν ὑμῖν ἀπάντησιν κατ' αὐτῶν, τὴν ἐν ἀριθ. 65 τῶν «Καιρῶν» καταχωρισθεῖσαν· λυποῦμαι ὅμως ὅτι ὁ κ. καθηγητῆς ἐν τῇ προκειμένῃ ἀπαντήσῃ του, ἐξολισθήσας εἰς νέας παραδρομὰς, βαρύτερας μάλιστα τῶν προτέρων καὶ ἀντικρως ἀντικειμένας εἰς ἀκραιφνεῖς τῆς ἱστορίας μαρτυρίας, προκαλεῖ δευτέραν ταύτην παρ' ἐμοῦ ἐνόχλησιν.

Ἐξετάσωμεν ἐν πρὸς ἐν τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα.

A'.

Ἐγὼ εἶπον, καὶ ὀρθῶς τὸ εἶπον, ὅτι καὶ ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὁ καθηγητῆς κ. Τέλφους ἔσφαλαν εἰπόντες, ὅτι ἐζητήθη ἡ ἀδεια τοῦ Λυσάνδρου νὰ ταφῇ εἰς τὸν πατρῶον τάφον ὁ Σοφοκλῆς, διότι ὁ Λύσανδρος ἦτο πόρρω τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς. Ὁ κ. Τέλφους ἀπολαγούμενος λέγει τάδε· «Ταύτης τῆς τοῦ ἀξιοτίμου ἀντιπάλου μου γνώμης τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύει Ξενοφῶν, Λυσίας, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ Πλούταρχος»· ἔπειτα στιχολογεῖ τὰς περὶ ἐλεύσεως τοῦ Λυσάνδρου εἰς Ἀθήνας ῥήσεις τῶν εἰρημένων συγγραφέων, ἃς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ ἀπαντήσῃ τοῦ κ. Τέλφους, ἐν ἀρ. 65 τῶν «Καιρῶν» (καὶ ἀνωτέρω).

Τώρα προσέξατε, κ. συντάκτα, ἵνα καταμάχητε τὴν πλάνην τοῦ ἀξιοτίμου καθηγητοῦ κ. Τέλφους.

Ἡ τοῦ Ἀριστοφάνους κωμῳδία Βάτραχοι ἐδιδάχθη ἐπὶ Καλλίου Ἀθηναῖον ἀρχοντος ἐπωνύμου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀθηναίων, ἀγομένην ἐν μηνί

Γαμηλιῶνι, ὃν διὰ τοῦτο οἱ Ἴωνες Ἀθηναίων ἀλεγον, ἢ κατ' ἄλλους ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι, δηλαδὴ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον, ἕνα μῆνα πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Κοῶν. Συγχρόνως δ' ἐδιδάχθη καὶ ἡ τοῦ Φρυγίου κωμῶδία *Μούσαι*, καὶ ἡ τοῦ Πλάτωνος (τοῦ κωμικοῦ) *Κλεοφῶν*. Ὁ εἰρημένος Καλλιῆς ἦτο ἄρχων τὸ τρίτον ἔτος τῆς 63 Ὀλυμπιάδος. «Τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν τῆς ἐνενηκοστῆς καὶ τρίτης Ὀλυμπιάδος ἄρχοντας Ἀθήνησι Καλλίου μετ' Ἀντιγένη» (Διον. Ἀλικ. Ἀρχ. Ζ). «Τὸ δὲ δράμα (οἱ Βάτραχοι) τῶν εὖ καὶ φιλοπόνως πάνυ πεπονημένων, ἐδιδάχθη ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος τοῦ μετ' Ἀντιγένη διὰ Φιλωνίδου εἰς Ἀθήνας· πρῶτος ἦν, δεύτερος Φρύνιχος Μούσαις, Πλάτων τρίτος Κλεοφῶντι (ὑποθ. Βατράχ.). Λέγει δὲ «τὸν μετ' Ἀντιγένη», ἕνα μὴ γείνη σύγχυσις μετ' ἄλλον Καλλίαν, τὸν ἄρχοντα τοῦ 1 ἔτους τῆς 92 Ὀλυμπιάδος τὸν μετὰ Κλεοκρίτου (412 π. Χ.) καὶ ἄλλον πρότερον τούτου.

«Οἱ Βάτραχοι ἐδιδάχθησαν τὰ 405 π. Χ. 93 Ὀλυμπ. 3. Muller ἱστορ. ἑλλ. φιλολ. ΚΗ.»

Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ ἐνιαυτὸς παρ' Ἀθηναίοις μετὰ τὸν ἄρχοντα Ἀψευδῆ (433 π. Χ.) ἤρχετο περὶ τὰ μέσα τοῦ θέρους, ἦτοι τὸν κατ' αὐτοὺς Ἐκατομβαιῶνα (Ἰούλιον). «Ἀθηναῖοι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἤρχοντο ἀπὸ Ἐκατομβαιῶνος». (Θεοδ. Γαζ.) καὶ σαφέστερα ὁ Πλάτων νομ. ζ'. «Ἐπειδὴν μέλλῃ ὁ νέος ἐνιαυτὸς μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς τῷ ἐπιόντι μηνὶ γενέσθαι κτλ.»

Ἐν τοῖς Βατράχοις ποιεῖται ὁ Ἡρακλῆς λόγον τῷ μέλλοντι νὰ καταβῆ εἰς τὸν Ἄδην Διονύσῃ ν' ἀναγάγῃ ἐκεῖθεν τὸν Σοφοκλῆ.

Ἐὶτ' οὐχὶ Σοφοκλέα, πρότερον ὄντ' Ἐυριπίδου
μέλλεις ἀναγαγεῖν, εἴπερ ἐκεῖθεν δεῖ σ' ἄγειν;

Ὅτε δὲ προσεκληθῆ ν' ἀνέλθῃ ἐξ Ἄδου ὁ Αἰσχύλος ἀντὶ τῶν ἄλλων

Ἄγε δὴ χαίρων, Αἰσχύλε, χώρει
καὶ σῶζε πόλιν τὴν ἡμετέραν.
γνώμαις ἀγαθαῖς, καὶ παιδεύς
τοὺς ἀνοήτους· πολλοὶ δ' εἰσὶ κτλ.

λέγει (ἐν τῷ αὐτῷ δράματι πάντοτε) πρὸς τὸν Πλούτωνα

Ταῦτα ποιήσω· σὺ δὲ τὸν θῆκον
τὸν ἐμὸν παράδος Σοφοκλεῖ τηρεῖν
καὶ διασώζειν κτλ.

Ἐν ταῖς συγχρόνως δὲ διδασκασίαις Μούσαις τοῦ Φρυγίου φέρονται τὰδε,

Μάκαρ Σοφοκλέης, ὃς πολλὸν χρόνον βιοῦς
ἀπέθανεν, εὐδαίμων ἀνὴρ καὶ δεξιός,
πολλὰς ποιήσας καὶ καλὰς τραγωδίας,
καλῶς δ' ἐτελεύτησεν οὐδὲν ὑπομείνας κακόν.

Ἐκ τούτων ἀριδῆλως καταφαίνεται, καὶ πάντες ὁμολογοῦσι, καὶ αὐτὸς πάντως ὁ κ. Τέλφους δὲν δύνανται ν' ἀρνηθῆ, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἦτο ἀποθαμμέ-

νος τοῦλάχιστον τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον τοῦ 405 π. Χ. ὅτε ἐδιδάχθησαν βεβαίως τὰ εἰρημένα δράματα ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος.

Τὸν Φεβρουάριον λοιπὸν τοῦ 405 π. Χ. δὲν ἔζη ὁ Σοφοκλῆς. Τὸ πότε δ' ἀκριβῶς ἀπέθανε πρὸ τοῦ Ἰανουαρίου ἢ τοῦ Φεβρουαρίου τούτου εἶναι ἄλλης διατριβῆς ὑπόθεσις, ὡς καὶ ἡ ἐπενεγκοῦσα τὸν θάνατον αὐτοῦ αἰτία.

Ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Καλλικρατίδας, διαδεξάμενος τὸν Λύσανδρον, ἀπέθανε κατὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν· ἐπειδὴ δὲ νόμος ἐκώλυε νὰ ναυαρχῆ τις δις, οἱ Σπαρτιῶται ὠνόμασαν μὲν ναύαρχον Ἀκρατόντινα, τὸν δὲ ἀρχαῖον ναύαρχον Λύσανδρον ἔστειλαν παρὰ τούτῳ ὡς ἐπιστολέα μὲν λόγῳ, ἔργῳ δὲ κύριον ἀπάντων (Πλουτ. Λυσ. Ζ, Διόδ. ΙΓ. 100, Ξενοφ. ἑλλ. Β. 1).

Ὁ Λύσανδρος ὡς τοιοῦτος, ἀφ' οὗ ἐπὶ μακρὸν διέμεινε εἰς τὰ παράλια Ἀσίας τῆς Μικρᾶς, καὶ κατέστρεψε τέλος τὸν τῶν Ἀθηναίων στόλον ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, ἤλθεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐπολιόρησε τὰς Ἀθήνας διὰ θαλάσσης, καὶ ὁ Πausanias εἰσέβαλε καὶ ἐπολιόρησεν αὐτὰς διὰ ξηρᾶς στρατοπεδεύσας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τὸν Νοέμβριον τοῦ 405, ἦτοι τὸ 4 ἔτος τῆς 93 Ὀλυμπιάδος, ἐπὶ ἄρχοντος Ἀλεξίου, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Καλλίαν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου Καλλίου ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς. Ἄρα ἤλθεν ὁ Λύσανδρος εἰς Πειραιᾶ δέκα μῆνας μετὰ τὴν τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν Μουσῶν τοῦ Φρυγίου διδασκαλίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Σοφοκλῆς δὲν ἦτο ἐν τοῖς ζῶσι. Τὴν ἐπὶ Ἀλεξίου ἄρχοντος, τοῦ μετὰ τὸν Καλλίαν, ἔλευσιν τοῦ Λύσανδρου βεβαιούσι καὶ ἄλλαι μαρτυρίαι, καὶ αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Διόδωρος, οὗς ἐκάλεσε μάρτυρας ἐναντίον μου ὁ κ. Τέλφους. Ἄρα δὲν ἔσφαλα ἐγὼ εἰπὼν, ὅτι ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Λύσανδρος ἦτο πόρρω τῶν Ἀθηναίων σφάλλει ὅμως βεβαίως ὁ κ. Τέλφους πιστεύων ὅτι ὁ Λύσανδρος ἦτο ἐν Ἀθήναις, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς. Αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Τέλφους παρατεθεῖσαι μαρτυρίαι τοῦ Ξενοφῶντος καὶ Διοδώρου κλπ. εἶναι οὐχὶ κατ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ἐμοῦ. Ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Διόδωρος ῥητῶς λέγουσιν, ὅτι ὁ Λύσανδρος ἤλθεν εἰς Πειραιᾶ ἐπὶ Ἀλεξίου ἄρχοντος. Ὁ Διόδωρος μάλιστα προστίθησιν ἐν τοῖς ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος, τοῦ προκατόχου τοῦ Ἀλεξίου, γεγονόσι καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σοφοκλέους. «Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐτελεύτησεν ὁ Σοφοκλῆς ὁ Σοφίλου ποιητῆς τραγωδιῶν κλπ. Τοῦτο βεβαιούται καὶ ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐπὶ Κολωνῷ Οἰδίποδος «Σαφές δὲ τοῦτ' ἔστιν ἐξ οὗ ὁ μὲν Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις ἀνάγει τοὺς τραγικούς ὑπὲρ γῆς, ὁ δὲ Φρύνιχος ἐν Μούσαις, ἀσυχκαθῆκε ταῖς Βατράχοις, φησὶν οὕτως»

Μάκαρ Σοφοκλέης, ὃς πολλὸν χρόνον βιοῦς
ἀπέθανεν κτλ.

Καὶ τὸ Πάριον χρονικὸν ἔχει ἐν ἀρ. 65 ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτελεύτησεν ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου (ἴδε Clinton Fasti Hellenici τόμ. II 83). Ὡστε ἡ περιγραφή καὶ παράθεσις τῶν ῥητῶν Ξενοφῶντος, Διοδώρου κλπ. ἂ ἐστιχολό-

γησεν ὁ κ. Τέλφους, χωρὶς νὰ προσέζη' εἰς τὴν χρονολογίαν τῶν γεγονότων, καταμαρτυροῦσιν αὐτοῦ καὶ κυροῦσι τὸν ἐμὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι *ὄτε ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Λύσανδρος ἦτο πόρρω τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰ παράλια Ἀσίας τῆς Μικρᾶς* ὡς ἐπιστολεὺς τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν ἐπί ψιλῶ ὀνόματι ναύαρχον Ἄρατον. (Ἴδε Ἑλλ. Ξενοφ. Α. δ. I, Β, κ. 7. 10, Β. 6, 5, καὶ Διόδ. Σικελ. βιβλ. ΙΓ. 80. 103. 104. Β. 107).

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ὁ Λύσανδρος δὲν ἦτο εἰς Ἀθήνας, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, τίς ἦτο ὁ ἐπιτρέψας τὸν εἰς τὸν πατρῶον τάφον ἐνταφιασμὸν του; Ὁ ἄλλο βέβαια ὁ ἐν Δακελείᾳ ἡγούμενος τῆς ἐκεῖ κατοχῆς βασιλεὺς Ἄγις, ὅπως εἶπόν που καὶ πέρυσιν. Ὁ δὲ πολὺς F. W. Schneidewin ἐν τῷ προλόγῳ του εἰς τὴν Γ' ἔκδοσιν τοῦ Σοφοκλέους, παραδεχόμενος ὀρθῶς καὶ αὐτὸς, ὅτι ὁ Λύσανδρος ἦτο πόρρω τῶν Ἀθηναίων, διευθύνων τὸν πελοποννησιακὸν στόλον, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, καὶ θέλων νὰ συμβιβάζῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνωμόμου βιογράφου λεγόμενα, λέγει, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐν Δακελείᾳ φρουρᾶς τῶν Λακεδαιμονίων Ἄγιδος ἐσφαλμένως ὠνομάσθη ὁ Λύσανδρος ὡς ἐπιτρέψας διὰ κήρυκος τοῖς Ἀθηναίοις νὰ θάψωσι τὸν Σοφοκλέα εἰς τὸν πατρῶον τάφον.

Ἄν θέλῃ καὶ νεωτέρους ὑπολογισμοὺς καὶ μαρτυρίας ὁ κ. Τέλφους περὶ τοῦ ὅτι κατὰ Νοέμβριον τοῦ 405 π. Χ. ἦτοι δέκα μῆνας τοῦλάχιστον μετὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁμολογουμένως δὲν ἔζη ὁ Σοφοκλῆς, ἐλθὼν ἐπολιόρησε τὰς Ἀθήνας ὁ Λύσανδρος καὶ οἱ λοιποὶ, ἂν μὴ ἀρκοῦσιν ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Διόδωρος κλ. ὡν τὴν μαρτυρίαν εἰς ζήτησιν τοῦ θέματός του ἐκάλεσε, δύναται νὰ ἔδῃ τὸν Θιρουόλδον, τὸν περιώνυμον Γρότε, τὸν ἡμέτερον Κωνσταντῖνον Παππαρηγόπουλον, καὶ ὃν ἀνθέλῃ ἄλλον ἱστορικὸν ἀρχαῖον ἢ νέον. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου τοῦ Σοφοκλέους, ἃς ἔδῃ ὅλους τοὺς νέους βιογράφους του καὶ τοὺς συγγραφεῖς ἱστορικῶν ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐν οἷς διακρίπτει ὁ παρ' ἡμῖν κείμενος πολὺς Μύλλερ. Ἄλλ' ἀφοῦ ὑπάρχουσιν ἀναντίρρητοι ἀρχαῖαι μαρτυρίαι, οἷα καὶ ἀνωτέρω παραθετεῖσθαι, παρέλκουσι πάντως αἱ τῶν νεωτέρων.

Ἐν ταῦτοις ἀπορῶ πῶς δὲν ἐμνημόνευσεν ὁ κ. Τέλφους καὶ προτέρως τινὸς παροδικῆς ἐλεύσεως τοῦ Λυσάνδρου εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς, ὅτε καὶ ἠσπάζατο τὸν εἰς ἐντάμωσίν του κατελθόντα Ἄγιν, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος. Ἀλλὰ καλῶς ἐποίησε σιωπήσας ταύτην, διότι καὶ ὁ Διόδωρος λέγει, ὅτι τότε «μέγα μὲν οὐδὲν οὐδ' ἄξιον μνήμης ἔπραξε, δι' ὃ καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἀναγράφειν ἐσπουδάσαμεν», καὶ διότι οὗτος ὁ εἰς Ἀττικὴν πλοῦς τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἡ κατεσπευσμένη ἀναχώρησίς του ἐγένετο ἐπὶ Ἀλεξίου ἀρχοντος τὸ 4 ἔτος τῆς 93 Ὀλυμπιάδος, μετὰ τὸν θάνατον δηλονότι τοῦ ἐπὶ Καλλίου ἀρχοντος ἀποβιώσαντος Σοφοκλέους. (Ἴδε Διόδ. Σικελ. ΙΓ. 193 καὶ ΙΓ. 104. Ἴδε καὶ ὑπόθ. Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῶ).

Κατὰ πάντα ταῦτα καταπίπτει ἀθρόος ἀνεπανόρθωτον πτώσιν ὁ ἰσχυρι-

σμός τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πέστης καθηγητοῦ κ. Τέλφους, ὅτι ἦτο εἰς Ἀθήνας ὁ Λύσανδρος ὅταν ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, καὶ μένει κραταῖα καὶ ἀκράδαντος ἡ ἀλήθεια ὅτι «ὅταν ἀπέθανεν ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Λύσανδρος ἦτο πόρρω τῶν Ἀθηναίων».

Β'

Χωροῦμεν νῦν εἰς τὸ θολερὸν ζήτημα, τὸ περὶ τοῦ τόπου ἐνθα ἔκειντο οἱ τοῦ Σοφοκλέους πατρῶοι τάφοι, ὅπου καὶ οὗτος ἐτέθη. Ἐλπίζομεν ν' ἀποδιηθήσωμεν καὶ ταῦτα διὰ τῆς λογικῆς καὶ ἐκ πλαγίου ἀποδείξωμεν.

Ὅτε ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανεν, ἡ Δακελεία κατεῖχετο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες εἶχον ἐπιτείχισαι αὐτήν, Ἀλκιβιάδου ὑποθεμένου. Τούτων δὲ ἡγεῖτο Ἄγις ὁ ἕτερος τῶν τῆς Σπάρτης βασιλέων. Ὅτι ἡ κατοχὴ αὕτη ἐγένετο ὀχληρὰ καὶ πᾶν ἐπιζήμιος τοῖς Ἀθηναίοις εἶναι ἀναντίρρητον. Ὁ Θουκυδίδης διὰ βραχέων μὲν, κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐκφραστικώτατα ὅμως ἐκθέτει τὰ περὶ τούτου «Τότε δὲ ζυνεχῶς ἐπικαθημένων, καὶ ὅτε μὲν καὶ πλεόνων ἐπιόντων, ὅτε δὲ ἐξ ἀνάγκης τῆς ἴσης φρουρᾶς καταβούσης τε τὴν χώραν καὶ ληστείας ποιουμένης, βασιλείως τε παρόντος τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων Ἄγιδος, ὃς οὐκ ἐκ παρέργου τὸν πόλεμον ἐποιεῖτο, μέγαρα οἱ Ἀθηναῖοι ἐβλάπτοντο. Τῆς τε γὰρ χώρας ἀπάσης ἐστέρηντο καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες νῆτομολήκεσαν, καὶ τούτων τὸ πολὺ μέρος χειροτέχναι' πρόβατα τε πάντα ἀπολάλει καὶ ὑποζύγια». (Θουκ. Ζ. 27). Ἐκ τούτων ὅμως δὲν πρέπει νὰ υποθέσῃ τις, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν στενῶς ἐντὸς τοῦ ἄστεος καὶ τῶν ἀπὸ τούτου εἰς Πειραιᾶ σκελῶν πολιορκημένοι' διότι ὁ αὐτὸς Θουκυδίδης ἐπιφέρει τοῖς εἰρημένοις καὶ τάδε «Ἴπποι τε» (τῶν Ἀθηναίων δηλονότι) «ὀσημέραι ἐξελανόντων τῶν ἱππέων πρὸς τὴν Δακελείαν καταδρομὰς ποιουμένων καὶ κατὰ τὴν χώραν φυλασσόντων, οἱ μὲν ἀπεχωλοῦντο ἐν γῆ ἀποκρότῳ τε καὶ ζυνεχῶς ταλαιπωροῦντες, οἱ δ' ἐπιτρώσκοντο» (Θουκ. Ζ. 27) ἐξ ὧν γίγνεται δῆλον, ὅτι οἱ ἐν Δακελείᾳ κατέθεον μὲν τὴν χώραν καὶ λαφυραγωγούντες ἐπανήρχοντο εἰς τὸ τεῖχος των, οἱ ἱππεῖς ὅμως τῶν Ἀθηναίων ὀσημέραι ἐξήλαντο πρὸς τὴν Δακελείαν καταδρομὰς ποιούμενοι, φυλασσόντες δὲ κατὰ τὴν χώραν' ἄλλως δὲν ἦθελον ἀνθέξει οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ ἐννέα ὄλα ἔτη, καθ' ἃ οἱ Λακεδαιμόνιοι διέμενον ἐν Δακελείᾳ. Ὅτε δὲ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 405 ἐπολιορκήθησαν στενὰ διὰ θαλάσσης τε καὶ ξηρᾶς, τοῦ μὲν Λυσάνδρου κλείσαντος τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, τοῦ δὲ Πανσανίου καὶ λοιπῶν στρατοπεδευσάντων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴν, οὐδ' ἐπὶ ἑξ μῆνας ἡδυνήθησαν ν' ἀνθέξωσιν' ὅθεν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰς ὀλεθρίας ἐκείνας προτάσεις τῶν Λακεδαιμονίων.

Ὅτι δὲν εἶχον πολλὴν ἀνάγκην οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Δακελείας, οὐδ' ἦσαν στενῶς πολιορκημένοι, μαρτυρεῖ αὐτὸς πάλιν ὁ Θουκυδίδης ἱστορῶν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπεμψαν εἰς τὰ ἴδια τοὺς μαχαιροφόρους Θρᾶκας,

τριακοσίους και χιλίους, ἐλθόντας βραδύτερον τῆς ἐκπλεύσεως τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους εἰς Σικελίαν, μεθ' οὗ ἤθελον συμπλεύσει ἐκεῖσε· ἐθεώρησαν δὲ πολυδάπανον νὰ τοὺς κρατήσωσιν ἕνεκα τῆς Δεκελείας· «Τὸ γὰρ ἔχειν πρὸς τὸν ἐκ τῆς Δεκελείας πόλεμον αὐτοὺς πολυτελές ἐφαίνετο· δραχμὴν γὰρ τῆς ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν». Ἄν εἶχον πολλὴν ἀνάγκην, ἤθελον βέβαια τοὺς κρατήσει, χωρὶς νὰ παλυσυλλογισθῶσι τὴν τότε χρηματικὴν τῆς πόλεως στενοχωρίαν.

Ἀπόδειξις ἄλλη, ὅτι δὲν ἦσαν στενωδῶς πολιορκημένοι εἶναι ὅτι, κατὰ τὸν αὐτὸν Θεουκιδίδην, καὶ τὸν Ὠρωπὸν κατεῖχον μέχρι τινός οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸ Σούνιον ἠδυνήθησαν νὰ τειχίσωσι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἰππειον Κολωνὸν ἐκκλησίαν (συνέλευσιν) νὰ ποιήτωσι (Θουκ. Η'. 4. 54. 60. 67 «Ἐπειτα ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐφῆκε, ξυνέκλησαν ἐκκλησίαν εἰς τὸν Κολωνόν (ἔστι δὲ ἱερὸν Ποσειδῶνος ἕξω πόλεως ἀπέχον σταδίους μάλιστα δέκα)»).

Ὅτε δὲ ποτε ὁ Ἄγις ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ, ἐκ Δεκελείας ἐφορμῶν, εἰς τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, ἔφεραν ἐκ Πελοποννήσου «στρατιὰν πολλήν» ἀπακρουσθεὶς δὲ μετὰ ζημίαν τοῦ εἰς Δεκέλειαν, «ἀπέπεμψεν ἐπ' οἴκου» τὴν ἐπελθούσαν στρατιὰν καὶ ἔμεινε πάλιν μετὰ τὴν προτέραν φρουρὰν (Θουκ. Η'. 71). Ὅτε δὲ, ἠττηθέντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων περὶ Κυζίκου, (410 π. Χ.) ἔπεμψαν πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας περὶ εἰρήνης, ὁ ἀρχιπρεσβευτὴς Ἐνδῖος εἶπεν ἐπ' ἄλλοις καὶ τάδε τοῖς Ἀθηναίοις «Ἡμεῖς μὲν ἀπασαν τὴν Πελοπόννησον γεωργούμεν, ὑμεῖς δὲ βραχὺ μέρος τῆς Ἀττικῆς» (Διόδωρ. Σικ. ΙΓ. 52) ὅπερ δηλοῖ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν τούλάχιστον μέρους τῆς Ἀττικῆς, καὶ τοῦτο βέβαια δὲν θὰ ἦτο τὸ πορρωτάτω τῆς πόλεως. Τοῦτο ἀναντιρρήτως βεβαίον καὶ ἡ περὶ τῆς ἀποκρούσεως τοῦ Ἄγιδος, πλησιάσαντός ποτε ἐν ἀσελήνῃ νυκτὶ εἰς τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων (408 π. Χ.) εἰδήσις (ἴδ. Διόδωρ. ΙΓ. 72).

Ὅσακις γίνεταί λόγος περὶ αὐτομόλων ἢ προσφύγων ἢ δραπετῶν, πάντοτε ἀναφέρεται ὅτι εἰς Δεκέλειαν κατέφευγον (Διόδ. ΙΓ. 103 κλ.).

Μένει λοιπὸν ἀδιαφιλονεικητὸν, ὅτι ὁ Κολωνὸς καὶ ἐν γένει ἢ περιχώρος τούλάχιστον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄλλα ἀπωτέρω μέρη ἦσαν εἰς πλήρη κατοχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἄν λοιπὸν ἀπέχετο κατὰ τὸν ἀξιότιμον κ. Τέλφον ὁ πατρῷος τάφος τοῦ Σοφοκλέους ἕνδεκα σταδίους ἀπὸ τοῦ τείχους τῶν Ἀθηναίων, καὶ δὴ ἦτο ἐν Κολωνῷ, δὲν ἦτο οὐδεμίαν ἀνάγκην νὰ ζητηθῇ ἡ ἄδεια τῶν ἐν Δεκελείᾳ, 120 σταδίους τῶν Ἀθηναίων ἀφαστηκίαι, ἵνα τεθῇ εἰς αὐτὸν ὁ νεκρὸς τοῦ Σοφοκλέους. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐζητήθη ἡ ἄδεια, ἔπεται ὅτι ὁ τάφος ἦτο οὐχὶ ἕνδεκα σταδίους πρὸ τοῦ τείχους τῆς Δεκελείας, ὅπως βεβαιοῦται ἐκ τῆς ὀρθῆς ἀντιλήψεως τοῦ κειμένου τοῦ μόνου περὶ τούτου ποιουμένου λόγον ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Σοφοκλέους· διότι ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀδείας δὲν ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ πλησιάσωσι τόσοον εἰς τὸ ἐν Δεκελείᾳ εἰρημένον τεῖχος.

Ἴδου δὲ ἀμφότερα τὰ περὶ τούτου χωρία, παραλλάσσοντα κατὰ λέξιν πρὸς ἄλληλα.

Κατὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ Westermann, ἦν μοι συνιστᾶ ὁ κ. Τέλφος, ἔχει οὕτως «ἐπὶ τὸν πατρῷον τάφον ἐτέθη τὸν ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ κατὰ τὴν Δεκέλειαν φερούση κείμενον πρὸ τοῦ τείχους ἕνδεκα σταδίων· φησὶ δὲ ὅτι καὶ τῆ μνηματι αὐτοῦ σειρήνα ἐπέστησαν, οἱ δὲ κηληδόνα (χελιδόνα;) χαλκῆν, καὶ τοῦτον τὸν τόπον ἐπιτετεχικότων Λακεδαιμονίων κατ' Ἀθηναίων Διόνυσος κατ' ὄναρ ἐπιστάς κτλ.».

Κατὰ δὲ τὴν προτεταγμένην ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Σοφοκλέους ὑπὸ Γαισφόρδ μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Βρουνκίου καὶ Sheaferi ἐκ κειμένου τοῦ Ἑλμπελίου, ἔχει ὡς ἐξῆς· «Τῶν δὲ πατρῶων αὐτοῦ τάφων ἐπὶ Δεκέλειαν κειμένων πρὸ σταδίων τοῦ τείχους ἕνδεκα καὶ τοῦτον τὸν τόπον ἐπιτετεχικότων Λακεδαιμονίων κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπίπερ οὐχ οἶόν τε ἦν αὐτὸν ΕΚΕΙ θάπτειν, Διόνυσος κατ' ὄναρ ἐπιστάς κτλ.».

Οὐδεμίαν ἐν τούτοις μαρτυρίαν ὑπάρχει, ὅτι ἔκειτο ὁ τάφος εἰς τὸν Κολωνόν, ἔνθα τὸν θέλει καὶ τὸν θέτει ὁ κ. Τέλφος, μεταθέσας αὐτὸν ἐκ τῆς ἰδίας του θέσεως. Αἱ τοιαῦται μεταθέσεις ἀπὸ τινος ἤδη χρόνου εἰσὶν οἷον εἶπεῖν τοῦ συρμού. Οὕτω καὶ ἔναγχος ἠθέλησεν ἄλλος νὰ μεταθέσῃ τὴν Πνύκα ἀλαχόσε, καὶ ἂν μὴ ἐκράτει αὐτὴν ὁδᾶξ εἰς τὴν θέσιν τῆς ὁ ἐλλόγιμος Γρ. Παπαδόπουλος, ἠθέλαμεν τώρα περιτρέχει τῆδε κἀκεῖσε νὰ εὐρωμεν ποῦ ἀρὰ γε εἶναι ἡ Πνύξ ἀφ' οὗ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἦναι ἐκεῖ ὅπου εἶναι.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ καθηγητοῦ κ. Τέλφους, ὅτι δὲν εἶναι πιστευτὸν ὅτι νεκρικὴ πομπὴ διήλθεν ἑκατὸν ἐννέα σταδίους ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἐπὶ Δεκέλειαν, δὲν φαίνεται ἰσχυρόν. Ἄν ἔπροπε, κατὰ τὰ πάλαι ἔθιμα, νὰ ἐνταφιασθῇ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τοῖς πατρῷοις ἡρώϊοις, οὐ μόνον ἐπὶ Δεκέλειαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Θορικόν, τὸν διπλάσιον τῆς Δεκελείας ἀπέχοντα τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπὶ Σούνιον ἔτι ἂν ἦσαν αὐτὰ, ἤθελον ἐκεῖ τὸν ἐνταφιάσει χωρὶς νὰ μετρήσωσι τὴν ἀπόστασιν. Δὲν εἶδά που λελεγμένον, ὅτι ἂν ἦτο πλησίον τοῦ τόπου, ὅπου ἀπέθνηκε τις, ὁ πατρῷος τάφος, τὸν ἔθετον εἰς αὐτὸν, ἂν δὲ μακρὰν, δὲν ἐλάμβανον τὸν κόπον νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς αὐτόν. Ἡ εὐσέβεια δὲν μετρεῖ ἀποστάσεις καὶ οἱ οἰκεῖοι δὲν κουράζονται τὰ νόμιμα τοῖς νεκροῖς ἀπαδιδόντες.

Οἱ ἀρχαῖοι λέγουσιν ἡμῖν, ὅτι ἐν τῷ Ἰππεῖῳ Κολωνῷ ἦσαν βωμοὶ Ποσειδῶνος Ἰππίου καὶ Ἀθηναῖας Ἰππίας, ἠρώων δὲ Πειρίθου καὶ Θησέως, Οἰδίποδος τε καὶ Ἀδράστου, ἔτι δὲ καὶ ἄλλος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ναός (Παισ. Α. 30) ἱερὸν Προμηθέως κλπ., ὅτι ἐκεῖ που οὐ πόρρω τῆς Ἀκαδημίας ἦτο Πλάτωνος μνημα κτλ. ἂν δὲ ἦτο ἐν αὐτῷ, ὅπως ὁ κ. Τέλφος θέλει, καὶ τάφος τοῦ Σοφοκλέους, ἢ καὶ πλησίον που τοῦ Κολωνοῦ, ἕνδεκα σταδίους ἀπὸ τοῦ περιβάλου τῆς πόλεως, δὲν ἤθελε τὸ ἀποσιωπήσει ὁ Παιουσάνικας, ὅστις μνη-

μονεύει πλήθους άλλων τάφων ἐν τῷ ἔξω Κεραμειῷ καὶ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν ἀνδρῶν ἦσαν τοῦ Σοφοκλέους ἐπιφανῶν.

Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι δὲν ὑπῆρχε ὁδὸς ἀρχομένη ἀπὸ τινος τῶν πυλῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄγουσα εἰς Δεκέλειαν, ὀνομαζομένη ὁδὸς ἐπὶ Δεκέλειαν ἦταν πύλαι ἀχαρνικαί, ἐξ ἧν ἐξήρχοντο οἱ εἰς Ἀχαρνὰς πορευόμενοι, ὑπῆρχεν ὁδὸς, ὀνόματι ἱερὰ, ἄλλη ὀνόματι Στεριακὴ ἐν Μεσογαίᾳ κτλ. ἀλλὰ ὁδὸς ἰδίως Δεκελικὴ λεγομένη δὲν ὑπῆρχε· ὁδὸς δὲ ἐπὶ Δεκέλειαν, ἢ ἄγουσα ἐπὶ Δεκέλειαν, θὰ ὀνομαζέτο Ἰσως ἢ ὠρισμένως εἰς Δεκέλειαν ἄγουσα ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου εἰς αὐτὴν δήμου ἐκ τῶν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἄττος· ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρχεν ὀνομαστί τοιαύτη ὁδὸς, ὁ λόφος Κολωνός, «ὕψ' ὄν, κατὰ τὸν κ. Τέλφον, ἀναπαύεται ἢ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ κόνης», δὲν ἔκειτο μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Δεκελείας. Αἱ Ἀθηναίαι, ὁ Κολωνός καὶ ἡ Δεκέλεια ἀποτελοῦσι τρίγωνον, ἕκαστος δὲ τῶν τόπων τούτων κεῖται ἐν μιᾷ τῶν γωνιῶν τοῦ τριγώνου· ὥστε ὁ ἀπερχόμενος ἐξ Ἀθηναίων εἰς Δεκέλειαν δὲν διέβαινε διὰ τοῦ Κολωνοῦ. Δι' ἄλλης πύλης ἐξήρχοντο οἱ μεταβαίνοντες εἰς Κολωνόν, δι' ἄλλης δὲ οἱ εἰς Δεκέλειαν, ἄλλη δὲ ἦτο ἢ ἄγουσα εἰς Κολωνόν ὁδὸς, ἢ ἢ δι' αὐτοῦ διερχομένη, καὶ ἄλλη ἢ εἰς Δεκέλειαν, ὡς δύναται τις νὰ βεβαιωθῇ ἐκ τῆς θέσεως τῶν δύο τούτων χωρίων πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀκριβεστέρων δημογράφων τῆς Ἀττικῆς C. Hanriot, ἀρχαῖον μέλος τῆς Ἀθήνησι γαλλικῆς σχολῆς, ἀδιστακτικῶς παραδέχεται, ὅτι ὁ τάφος τοῦ Σοφοκλέους ἦτο ἐπὶ Δεκέλειαν, καὶ μεταχειρίζεται μάλιστα τοῦτο ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ Δεκέλεια ἦτο ὅπου νῦν τὸ Τατόιον, διότι κεῖται ἔνδεκά που σταδίους πρὸ τοῦ ὑψώματος Κατσιμιδίου, ὅπου ἦτο τὸ φρούριον τῶν Λακεδαιμονίων, τὸ τεῖχος. (Hanriot, *Dèmes de l'Attique* P. III σελ. 122). Ταῦτα περὶ τοῦ τάφου τὸ νῦν εἶναι.

Γ'.

Ἐπειδὴ εἶπον ἐγὼ ἐν τῇ πρώτῃ διατριβῇ μου, τῇ ἐν ἀριθ. 57 τῶν «Καιρῶν» καταχωρισθεῖση (ἴδε καὶ ἀνωτέρω ταύτην) καὶ διὰ μαρτυριῶν ἀρχαίων τὸ ῥήμα μου τοῦτο ἐβεβαίωσα ὅτι «ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς εὐάρεστος τοῖς νεκροῖς ὁ ἄνευ ἀναβολῆς ἐνταφιασμὸς», καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σοφοκλῆς θὰ ἐτάφη ὅσον ἦτο δυνατόν ταχύτερον, ὁ κ. Τέλφος φέρει μαρτυρίας ὅτι, ὁ νεκρὸς ἐξεκομίζετο τὴν τρίτην ἡμέραν. Ἡ βεβαίωσις αὕτη παρέλκει πάντως, διότι ἐγὼ εἶπὼν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, ἐνόησον ὅτι δὲν ἀνεβάλλετο πέραν τοῦ ὠρισμένου πρὸς ταφὴν χρόνου. Πάντες γνωρίζουσιν ὅτι οἱ νεκροὶ τὸ πάλαι ἐνεταφιάζοντο τριήμεροι. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ παραδείγματα ὅτι καὶ διήμεροι ἐνεταφιάζοντο νεκροὶ ὡς καὶ ὑπερτριήμεροι. Οὕτω ὁ Φερεκύδης ἐτάφη διήμερος, τὴν ὑστεραίαν δηλονότι τοῦ θανάτου του, τοῦ δὲ Τιμολέοντος ἀνεβλήθη ἐπὶ ἡμέρας ἢ ταφῇ, ἵνα δυνηθῶσιν οἱ Συρακούσιοι νὰ παρα-

σκευάσωσι τὰ περὶ ταύτην, συνέλθωσι δὲ εἰς τὴν κηδεῖαν του περίοικοι καὶ ξένοι. Τὰ περὶ ἐνταφιασμῶν τῶν ἀρχαίων γνωρίζομεν ὅπως οὐδὲν ἐπαρκῶς, καὶ ὅ,τι εἴπομεν περὶ τούτου δὲν φαίνεται νὰ ἦναι εὐσάλευτον.

Ταῦτα λοιπὸν περὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἐνταφιασμῶν τοῦ Σοφοκλέους. Ὡς ἐπίμετρον δὲ φέρομεν καὶ ἄλλο χρονολογικὸν ὀλίσισμα τοῦ κ. Τέλφου, ὅπερ δὲν εἶναι ἐκτὸς τοῦ προκειμένου. Λέγει ἐν τοῖς «Τριάκοντα Τυράννοις» του (ἀριθ. 44 τῶν «Καιρῶν») τάδε· «Ἐν Ἀθήναις, ἃς καὶ πάλιν ὁ Λύσανδρος μετὰ τὴν τοῦ Σοφοκλέους κηδεῖαν ἐπέκειτο πολιορκῶν, ἐνέσκηπτεν ἦδη, τοῦ σίτου παντάπασιν ἐκλιπόντος, ἀκάρτετος λιμὸς· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀθυροὶ ἐκαρδόκουεν τὴν ἐπάνοδον τοῦ Θηραμένου, δι' οὗ πολλὴν πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Σοφοκλέους χρόνον ἐπρεσβεύσαντο εἰς Λακεδαίμονα περὶ εἰρήνης».

Ἐπισημαστέον ὅτι ταῦτά εἰσιν ἐσφαλμένα χρονολογικῶς καὶ ἱστορικῶς μανθάνει ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν ἐξῆς·

Ὅτε μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανολεθρίαν, οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου καὶ τὸν χειμῶνα 405—404 π.Χ. πολιορκούμενοι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀπόρουσαν εἰς τὴν γῆν, οὔτε συμμάχων αὐτοῖς ὄντων, οὔτε σίτου ἔστειλαν πρέσβεις παρὰ Ἄγιν ἀβουλόμενοι σύμμαχοι εἶναι Λακεδαιμονίους ἔχοντες τὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιᾶ, καὶ ἐπὶ τούτοις συνθήκας ποιῆσθαι· Οὗτος δὲ εἶπε νὰ πορευθῶσιν εἰς Λακεδαίμονα, ὡς μὴ ἔχων τοιαύτην ἐξουσίαν, καὶ ὅτε, πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς Σπάρτην, ἐμνησθήσιν αὐτοῖς τὸ ἀπαράδεκτον τῶν προτάσεων των, καὶ ἐπανελθόντες ἀπήγγειλαν τὴν ἀποτυχίαν εἰς τὴν πόλιν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνέπεσον εἰς ἀθυμίαν «ῥοντο γὰρ ἀνδραποδισθῆσθεσθαι», ὁ ἐκ τοῦ δήμου Στεφάνος τῆς Πανδιονίδας φυλῆς Θηραμένης, υἱὸς τοῦ Ἄγνωνος, ἢ κατ' ἄλλους Κεῖος τὴν πατρίδα υἱὸς δὲ ποιητοῦ τοῦ Ἄγνωνος, ἀνὴρ ὀλιγαρχικὸς καὶ ὅπως οὐδὲν ῥαδιοῦργος καὶ στρόφις, ἐπρότεινε νὰ πέμψωσιν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ Λύσανδρον ὡς πρεσβευτὴν. Περφθὴς δὲ διέτριβε παρὰ Λυσάνδρῳ τρεῖς μῆνας καὶ πλείον. Ἐπανελθὼν δὲ ἀπρακτικὸς εἰς τὴν πόλιν εἶπεν ὡς παρὰ Λυσάνδρου, νὰ τὸν στείλωσιν εἰς Λακεδαίμονα πρὸς τοὺς κυρίους τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης ἐφόρους. Αἰρεθεὶς δὲ πρεσβευτῆς εἰς Λακεδαίμονα αὐτοκράτωρ (πληρεξούσιος) δέκατος αὐτὸς καὶ μεταβὰς ἐκεῖ καὶ οὐδὲν ποθητὸν τοῖς Ἀθηναίοις κατορθώσας ἐπανῆλθεν οὐ μόνον κομιστῆς τῶν περὶ καθαιρέσεως τῶν τειχῶν καὶ παραδόσεως τοῦ στόλου καὶ καθόδου τῶν φυγάδων προτάσεων, ἀλλὰ καὶ ὑποστηρικτῆς αὐτῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν μετὰ μικρὰν συζήτησιν τοὺς ὀλεθρίους αὐτοὺς ὄρους, αἵτινες καὶ ἐξετελέσθησαν καὶ ὁ ἐνιαυτὸς (κατὰ Ξενοφῶντα) ἔληγεν, ὁ ἐπὶ Ἀλεξίου δηλονότι ἄρχοντας.

Ὁ σταλεὶς λοιπὸν εἰς Λακεδαίμονα πρεσβευτῆς δέκατος κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον τοῦ 404 π.Χ. Θηραμένης, πῶς λέγεται ὑπὸ τοῦ κ. Τέλφου σταλεὶς «πολλὴν πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Σοφοκλέους χρόνον»· ἐν ᾧ ὁ κ. Τέλφος

τυχος Σοφοκλής ἦτο ἤδη ἀποθαμμένος τὸν Φεβρουάριον τοῦ προλαβόντος ἔτους, ἦτοι τοῦ 405 π. Χ. ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος, καὶ ἐν ᾧ ὀλίγον ἀνωτέρω ὁ κ. Τέλφω λέγει, ὅτι μετὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Σοφοκλέους πάλιν ὁ Λύσανδρος δεινῶς ἔκειτο πολιορκῶν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνέσκηπτεν ἤδη τοῦ σίτου παντάπασι ἐπιλιπόντος, ἀκάθεκτος λιμὸς», οὗ ἕνεκα ἐπροσεβύσαντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Λακεδαιμονίους (διὰ Θηραμένους) περὶ εἰρήνης;

Ἄφ' οὗ λοιπὸν μετὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Σοφοκλέους ἀπεστάλη ὁ Θηραμένης εἰς Σπάρτην, πῶς ἐστάλη «πολὺν πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Σοφοκλέους χρόνον» κατὰ τὸν ἀξιότιμον καθηγητὴν τοῦ ἐν Πέστη Πανεπιστημίου κ. Τέλφω;

Δ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ.

Ἡ ΜΙΚΡΑ ΚΟΜΗΣΣΑ

Ἰπὸ ΟΚΤΑΒΙΟΥ FEUILLET

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'*

7 Ὀκτωβρίου.

Παῦλε συμμερίζομαι τὴν λύπην σου ἐξ ὅλης καρδίας. Ἄφες ὁμῶς νὰ σ' εἶπω ὅτι κατ' αὐτὰ τὰ συμπτώματα, τὰ ὁποῖα περιγράφεις, ἢ ἀσθένεια τῆς καλῆς σου μητρὸς οὐδεμίαν παρέχει ἀφορμὴν εὐλόγου ἀνησυχίας. Τοιαῦται ὀδυνῆραὶ ἀλλ' ἀκίνδυνοι κρίσεις εἶναι συνήθεις αὐτῇ ἀπὸ ἐτῶν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος. Ἔχε λοιπὸν θάρρος καὶ ὑπομονήν.

Ἰπακούων εἰς τὴν ῥητῶς ἐκφρασθεῖσαν θέλησίν σου ἐξακολουθῶ τὴν διηγήσιν τῶν μικρῶν μου βασάνων. Τὰ προαισθήματα τῆς πείρας καὶ τῆς φιλικίας σου ἐπληρώθησαν καὶ ἔχω τῷ ὄντι μείζονα ἀνάγκην παρηγορίας ἢ συμβουλῶν. Οὔτε ἡ καρδία οὔτε ἡ συνείδησίς μου εἶναι ἡτυχος, καίτοι ἐξετέλεσα αὐστηρῶς τὸ καθήκον μου. Πολλάκις μ' ἔρχεται νὰ ζηλεύσω τοὺς ὑπακούοντάς ἀνευ ἐνδοιασμοῦ καὶ ἀγῶνος εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ὁρμάς, διώκοντας μόνην τὴν ἡδονὴν καὶ φεύγοντας πᾶν δυσάρεστον. Ὀδυνῆραὶ τῷ ὄντι βάσανος εἶναι ἡ συνείδησις εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον, πρὸ πάντων ὅταν δὲν εἶναι βέβαιος ὅτι ὑπάρχει ὑπερτέρα τις πρόνοια μὴ ἀφίνουσα ἀβράβευτον τὴν θυσίαν.

Ἐπανέρχομαι ἤδη εἰς τὰς σχέσεις μου μετὰ τῆς κυρίας Πάλμης. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐξηγήσεως, ἣν σοὶ διηγήθην ἐν τῇ τελευταίᾳ μου ἐπιστολῇ, κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως περιορίσω τὰς σχέσεις ταύτας ἐντὸς τῶν ὁρίων φιλικῆς οἰκειότητος, τῆς μόνης κατὰ τὴν γνώμην μου μεταξὺ ἡμῶν ἐπιθυμητῆς. Κἀκεῖνη δέ μοι ἐφάνη κατὰ τὸ σύνθημα εὐδιάθετος καὶ ζωνηρά. Παρετήρησα μόνον ὅτι ἡ φωνὴ καὶ τὸ βλέμμα τῆς, ὁσάκις μοὶ ἀπέτεινε

* 19. σελ. 465.

τὸν λόγον, μετεῖχον σοβαρῶς τινος εὐπροσηγορίας οὐχὶ συνήθους αὐτῇ. Κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας, καίτοι ἐξηκολούθησα νὰ φέρωμαι πρὸς τὴν μικρὰν κόμησσαν κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρετον, ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ μὴ διακρίνω ὅτι εἶχε χάσει μέγα μέρος τῆς συνήθους εὐθυμίας κατεχομένη ὑπὸ προφανοῦς τινος ἀνησυχίας. Οἱ χορευταὶ ἠπόρουσαν βλέποντες πολλάκις αὐτὴν οὕτως ἀφηρημένην καὶ μηχανικῶς μᾶλλον ἀκολουθοῦσαν ἢ διευθύνουσαν ὅπως πρὶν τὰς ἐσπερινὰς δικασκιάσεις. Πολλάκις ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ στραβίλου ἐλεγετο κουρασθεῖσα, ἄφινεν ἀποτόμως τὸν συγχορευόντα ἀνευ κυρίας καὶ ἀπεύρετο συνοφρωμένη καὶ περίφροντις εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης· ἂν δὲ ὑπῆρχεν ἔδρα τις κενὴ πλησίον τῆς ἰδικῆς μου ἐκάθητο ἐκεῖ καὶ ἤρχιζε συνδιάλεξιν τινα ἀλλόκοτον καὶ διακεκομμένην, οἷα ἢ κατωτέρω:

— Ἄν δὲν δύναμαι νὰ γείνω ἀσκητῆς, δύναμαι νὰ γείνω καλογραφεύς;
Τί θὰ ἐλέγετε ἂν μ' ἐβλέπετε εἰσερχομένην αὐριον εἰς μοναστήριον;

— Θὰ ἐπερίμενα νὰ ἐξέλθετε μεθαύριον.

— Τόσην μόνον πεποιθήσιν ἔχετε εἰς τὰς ἀποφάσεις μου;

— Τόσην μόνον, ὅταν αὐταὶ εἶναι τρελλαί.

— Καὶ μόνον τρελλάς ἀποφάσεις δύναμαι νὰ λάβω κατὰ τὴν γνώμην σας;

— Κατὰ τὴν γνώμην μου χορεύετε ἐξαίσιμα καὶ ὡς τεχνίτης θαυμαζῶ καὶ θεωρῶ τοῦτο ὡς ἀρετήν.

— Διατί κολακεύετε τοὺς φίλους σας;

— Δὲν σὰς κολακεύω, οὐδ' ἔτυχέ ποτε νὰ εἶπω πρᾶγμα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ᾔηται ἡ ἀδολος ἔκφρασις τοῦ φρονήματός μου. Μὴ λησμονήτε, κυρία μου, ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοβαρὸς ἄνθρωπος.

— Οὐχὶ ὁμῶς ὅταν ὁμιλήτε μετ' ἐμοῦ.

— Δὲν ἐννοῶ τί θέλετε νὰ εἴπετε.

— Πῶς μ' εὐρίσκετε ἀπόψε;

— Μ' ἐθαμβώσατε.

— Τοῦτο εἶναι πολὺ. Γνωρίζω ὅτι δὲν εἶμαι ὡραία.

— Δὲν σὰς λέγω ὅτι εἶσθε ὡραία, ἀλλὰ χαριστάτη.

— Τοῦτο τὸ δέχομαι, διότι τὸ πιστεύω καὶ ἐγώ. Ἀληθῶς ὡραία εἶναι ἡ χήρα τοῦ Μαλαβάρ.

— Ναί· ἀλλ' ἤθελον νὰ τὴν ἴδω ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

— Διὰ νὰ καῖτε καὶ σεῖς μετ' αὐτῆς;

— Τὸ ἐμαντεύσατε.

— Πότε ἀναχωρεῖτε τοῦ πύργου;

— Τὴν ἐρχομένην ἐβδομάδα, πιστεύω.

— Θὰ ἔλθετε νὰ μὲ ἴδῃτε εἰς Παρίσιους;

— Ἄν μοὶ δίδετε τὴν ἀδειαν.

— Ὅχι, δὲν σὰς τὴν δίδω.

- Καὶ διατί, ἂν ἀγαπάτε ;
 — Κατὰ πρῶτον λόγον, διότι δὲν πιστεύω νὰ ἐπιστρέψω εἰς Παρισίους.
 — Ὁ λόγος οὗτος μοὶ φαίνεται εὐπρόσωπος. Καὶ ποῦ σκοπεύετε νὰ ὑπάγετε, κυρία μου ;
 — Δὲν ἐξεύρω. Θέλετε νὰ ἐπιχειρήσωμεν περιοδεῖαν πεζοί, ἡμεῖς οἱ δύο ;
 — Μετὰ χαρᾶς. Πότε φεύγομεν ;

Καὶ τὰ λοιπά. Περιττὸν νομίζω νὰ σοὶ παραθέσω κατὰ λέξιν δεκάδα ὁμοίων διαλόγων, ὧν τὴν εὐκαιρίαν ἐπεδίωξεν ἡ κυρία Πάλμης ἐν διαστήματι τεσσάρων ἡμερῶν, ἐπιθυμοῦσα προφανῶς νὰ καταστήσῃ τὴν συνεννόησιν ἡμῶν ἔτι μᾶλλον ἐγκάρδιον, ἐνῶ ἐγὼ ἠγωνιζόμην μετ' ἴσης ἐπιμονῆς, ὅπως αἱ συνδιαλέξεις ἡμῶν περιορίζονται πάντοτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς συνήθους καὶ τετριμμένης κοινωνικῆς χαριτολογίας. Ἡ μικρὰ κόμησα ἐνόει τοῦτο καὶ ὅτε μὲν ἐγέλα, ὅτε δὲ μοὶ παρετήρει μετὰ τινος δυσχερεστημένης ἐκπλήξεως ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐκείνη καθίστατο σοβαρωτέρα, τοσοῦτον ἐφαινόμην ἐγὼ ἐπιπόλαιος.

Πάντα ταῦτα δύσκολον ἦτο νὰ διαφύγῃσι τὴν προσοχὴν τοῦ ζηλοτύπου καὶ κακοβούλου κοινοῦ, ὅπερ κατεσκόπευε καὶ τὰ ἐλάχιστα διαδήματα τῆς κυρίας Πάλμης, ἥτις ἄλλως οὐδὲ κόκκον ἔχει ὑποκρίσεως. Παρατηροῦσα ἐνίοτε τὴν πληξὶν καὶ στενοχωρίαν, ἣν μ' ἐπροξένουν τὰ ἐφ' ἡμῶν προσηλούμενα περίεργα βλέμματα. — «Σὰς ἐκθέτω, μοὶ ἔλεγε· τώρα φεύγω.» Ἐγὼ δὲ καίτοι ζωηρῶς διαμαρτυρούμενος οὐδεμίαν κατέβαλλον προσπάθειαν, ὅπως τὴν κρατήσω· διότι εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ ὑστεροβουλίας ἐπεθύμουν ν' ἀπομακρύνω τὴν κυρίαν Πάλμην, ἐφ' ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατὸν χωρὶς νὰ τὴν προσβάλω. Ἀναγκάζομαι δὲ μάλιστα καὶ νὰ προσθέσω, ὅτι πολλάκις ἠναγκάσθην νὰ ἐπικαλεσθῶ εἰς βοήθειάν μου ὅσων εἶχον φρόνησιν καὶ σταθερότητα, ὅπως καταστείλω τὸ συμπαθὲς αἶσθημα τὸ ὅποιον διήγειρεν ἐν ἐμοὶ ἡ ἐρασμιότης, ἡ χάρις καὶ ἡ εὐπροσηγορία τῆς χαριτοδρότου ταύτης γυναικός.

Ἄλλ' ἔρχομαι ἤδη εἰς τὴν σκηνήν, ἥτις ἐπέθεσε τέλος εἰς τὴν ἐπίπονον τοῦτον καὶ μάταιον δυστυχῶς ἀγῶνα. Ὁ μαρκήσιος Μαλουὲ πρὸς ἀποχαιρτισμὸν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ἥ; ὁ σύζυγος μετέβαινε εἰς τὴν διπλωματικὴν θέσιν του, εἶχε προσκαλέσει εἰς μεγαλοπρεπῆ χορὸν τοὺς ἐπισημοτέρους κατόικους ὅλης σχεδὸν τῆς ἐπαρχίας. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τὸ πλῆθος κατέκλυζε τὰς ἀπεράντους ἰσογείους αἰθούσας τοῦ πύργου, καταστραπτούσας τὴν ὄρασιν ἐκ τῶν φώτων, τῶν ἀνθέων, τῶν γυμνῶν ὤμων καὶ τῶν ποικίλων ἐσθῆτων. Ἐνῶ ἠγωνιζόμην ν' ἀνοίξω δίοδον πρὸς τὴν αἰθουσαν τοῦ χοροῦ, εἶδον ἀντικρῦ μου τὴν κυρίαν Μαλουὲ, ἥτις μακρυνθεῖσα ὀλίγον τοῦ πλῆθους :

- Λοιπὸν, μοὶ εἶπεν, ἀγαπητέ μου κύριε, ἐστράβωσαν πάλιν τὰ πράγματα ;
 — Πῶς, εἶπον, τί συνέβη πάλιν ;
 — Δὲν ἐξεύρω· ἀλλὰ προσέχετε· ὀφραίνομαι τρικυμῖαν. Ἡ ἐμπιστοσύνη μου εἰς τὴν εὐθύτητά σας εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀπερίοριστος. Πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν διαψεύσετε. Δὲν ἔχω δίκαιον ;

Ἡ φωνὴ τῆς καλῆς μαρκησίας ἦτο συγκεκινημένη καὶ τὸ βλέμμα τῆς ὑγρὸν.
 — Κυρία μου, ἔσπευσα ν' ἀπαντήσω, θέλω φραγῆ ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης ταύτης. Ἀλλὰ κάλλιον ἦτο ἂν μ' ἀφίετε ν' ἀναχωρήσω πρὸ ὀκτῶ ἡμερῶν !

— Καὶ πῶς ἦτό ποτε δυνατὸν νὰ προέδω ὅτι συμβαίνει σήμερον. . .
 Σιωπὴ !

Στραφεῖς τότε εἶδον τὴν κυρίαν Πάλμην ἐξερχομένην τῆς αἰθούσης καὶ σχίζουσαν ὡς θρικυμωτῆς τὰς τάξεις ὑποκλινοῦς πλήθους, θαυμάζοντος τὴν ὄντως ἔξοχον κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην κομψότητα αὐτῆς καὶ χάριν. Πρῶτην τότε φορὰν ἐφάνη καὶ εἰς ἐμὲ ἡ κυρία Πάλμη πράγματι ὠραία, ἕνεκα ἴσως τῆς ἀσυνήθους ἐξέψεως, ἐξ ἧς ἡ φυσιογνωμία τῆς ὑφίστατο ἀκτινοβόλον τινὰ μεταμόρφωσιν.

— Πῶς μ' εὐρίσκετε ἀπόψε ; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην τῆς μικρᾶς Κομήσης ἀπεκρίθην διὰ ψιθυρισμοῦ ἐκφράζοντος ἀνεπιφύλακτον ἐπιδοκιμασίαν, ἥτις ἄλλως ἦτο εὐάνχγνωστος ἐπὶ τοῦ προσώπου μου.

— Σὰς ἐζήτησαν, ἐξηκολούθησεν, ὅπως σὰς δεῖξω τὸ ἀνθοκομεῖον, τὸ ὅποιον ὑπὸ τὰ φῶτα εἶναι ὄντως μαγευτικόν. Ἐλθέτε !

Ταῦτα λέγουσα ἔλαβε τὸν βραχίονά μου καὶ διηυθύνθημεν πρὸς τὸν ὑλοσκεπῆ ἀνθῶνα, ὅστις ἠνοίγετο εἰς τὴν ἀντικρῦ θύραν τῆς αἰθούσης, παρατείνων μέχρι τοῦ δάσους διὰ λαβυρίθων ἀειπρασίνων φυτῶν καὶ εὐώδεστών ἀνθέων τὴν λαμπρότητα τοῦ χοροῦ. Ἐνῶ ἰστάμεθα θαυμάζοντες τὰς κρυσταλλίνας λυχνίας, αἵτινες ἐστιλβῶν ἐν μέσῳ τῆς βλαστήσεως τῶν τροπικῶν, ὡς ἀστερισμοὶ ἄλλου ἡμισφαιρίου, προσήλθον διάφοροι χορευταὶ ζητοῦντες τὴν τιμὴν νὰ στροβιλίσωσι μετὰ τῆς κυρίας Πάλμης. Αὕτη ὁμῶς ἀπέπεμψε πάντας, καίτοι συνήνωσα μετὰ πολλῆς αὐταπαρνήσεως τὰς παρακλήσεις μου εἰς τὰς ἰδικὰς των.

— Παράδοξον πρᾶγμα, μοὶ εἶπεν ἡ κόμησα, ὅτε ἐμείναμεν μόνοι, ἐγὼ σὰς κρατῶ καὶ σεῖς μὲ ἀποπέμπετε ;

— Θεὸς φυλάξοι ! Ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ στερεῖσθε ἐξ ὑπερβολικῆς καλωσύνης πρὸς με διασκεδάσιν, τὴν ὁποίαν γνωρίζω ὅτι ἀγαπάτε.

— Ἀφήσατε τὰς ὑπεφυγὰς. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐγὼ σὰς ζητῶ καὶ σεῖς μὲ ἀποφεύγετε. Τοῦτο δύναται νὰ φανῆ ἱκανῶς παράδοξον εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' εἰς ἐμὲ εἶναι ἀδιάφορον. Ἀπόψε τοῦλάχιστον ἐνοῶ νὰ διασκεδάσω ὅπως θέλω, καὶ σὰς ἀπαγορεύω νὰ ταράξετε τὴν εὐτυχίαν μου. Ἐχω ὅσα χρειάζομαι ὅπως λογίζομαι εὐτυχῆς, καλὴν μουσικὴν, ὠραία ἀνθη καὶ φίλον εἰς τὴν πλευράν μου. Τὸ μόνον δυσάρεστον εἶναι ὅτι εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον δὲν ἔχω μεγάλην πεποίθησιν.

— Ἐχετε μέγα ἄδικον.

— Ἐξηγήσατέ με λοιπὸν τὴν διαγωγὴν σας τέλος πάντων. Διατί δὲν θέλετε ποτὲ νὰ σπουδαιολογήσητε μετ' ἐμοῦ ; Διατί δὲν θέλετε ποτὲ νὰ μὲ

εἶπετε οὕτε ἓνα λόγον ἀπόζοντα ἐμπιστοσύνης καὶ ἀληθοῦς φιλίας.

— Ἀλλὰ σκεφθῆτε, κυρία μου, ποῦ ἠδυνάμεθα νὰ κατανητήσωμεν διὰ τοιούτων λόγων;

— Τί σὰς μέλλει; Ἀλλόκοτον πρᾶγμα εἶναι νὰ φροντίζετε περὶ τούτου περισσότερον ἢ ἐγώ.

— Ἀλλὰ τί ἰδέαν θὰ εἴχετε περὶ ἐμοῦ, ἂν μεθ' ὅσα ἔτυχε ν' ἀκούσετε, ἐπεχειροῦν νὰ σὰς ἀρέσω;

— Δὲν ζητῶ τοῦτο, ἀνέκραξε ζωηρῶς.

— Δὲν τὸ ζητεῖτε, κυρία μου· ἀλλ' εἰς τοῦτο ἤθελον καταλήξει αἱ σχέσεις ἡμῶν, ἂν ἀπεμακρύνοντο ἐπὶ μίαν μόνην στιγμήν τῶν ὁρίων τῆς κοσμικῆς ἐπιπολαιότητος. Ἐνομήθητε ὅτι ἂν ὑπάρχη ἐπὶ γῆς ἄνθρωπος μὴ δυνάμενος νὰ σὰς ἀποτεῖνῃ τὴν ἐλαχίστην ἐρωτικὴν λέξιν χωρὶς νὰ καταστῇ ἄξιος περιφρονησεως, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἰμὶ ἐγώ. Δὲν λέγω ὅτι εὕρισκω εὐχάριστον τὴν θέσιν ταύτην, εἰς ἣν περιέπεσα ἐκ σφάλματός μου, διὰ τὸ ὅποιον λυποῦμαι ἐξ ὅλης καρδίας, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εὕρισκομαι εἰς τοιαύτην θέσιν καὶ ἀδύνατον μοὶ εἶναι νὰ τὸ λησμονήσω.

— Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα πολλῆς φρονήσεως.

— Εἰπέτε μᾶλλον, κυρία μου, ὀδυνηρὰ θυσία.

Ἡ κυρία Πάλμη ἔστεισε τὴν κεφαλὴν ὡς μὴ πιστεύουσα μετὰ τινος δὲ στιγμᾶς σιωπῆς: «Ἐξεύρετε, εἶπεν, ὅτι μοὶ ὠμιλήσατε ὡς ἂν ἤμην αἰσχροὶ γυνή;

— Τί λέγετε, κυρία μου!

— Λέγω τὴν ἀλήθειαν. Ἐνῶ εἰμαι χήρα καὶ ἐλευθέρη, σεῖς πιστεύετε ὅτι ἀδύνατον μοὶ εἶναι νὰ ὑποθέσω εἰς τὸν λέγοντα μὲ γλυκεῖς λόγους ἄλλον σκοπὸν ἢ νὰ μὲ καταστήσῃ ἐρωμένην του. Τοῦτο ἤθελον εἶναι ἴδιον δυσφήμου γυναικός, καὶ ἐγὼ δὲν εἰμαι τοιαύτη, οἰκονομήσατε καὶ ἂν ἔχετε περὶ ἐμοῦ γνώμην. Ὁ Θεός, μεθ' οὗ συναναστρέφομαι γονυπετῆς πολὺ συχνότερα ἀφ' ὅσον πιστεύετε μ' ἐπιφυλάττει μέχρι τοῦδε ἀπὸ παντὸς παραπτώματος. Ἐλπίζω ὅτι οὐδ' εἰς τὸ μέλλον θέλω ὑποπέσει εἰς τοιαῦτα. Τοῦτο ὅμως ἐξαρτᾶται ἤδη κατὰ πολὺ καὶ ἐκ τῆς καλῆς σας θελήσεως.

— Τῆς θελήσεώς μου κυρία;

— Χωρὶς νὰ τὸ ἐνοήσω καὶ δὲν ἠξέυρω πῶς, καταρωθῶσατε ν' ἀποκτήσετε μεγίστην ἐπὶ τῆς τύχης μου ἐπιρροήν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν θέλετε νὰ μεταχειρισθῆτε αὐτὴν ἐπ' ἀγαθῶ.

— Καὶ τί ν' δικαιώματι . . . τί κοινὸν ἔχων πρὸς ὑμᾶς δύναμαι τοῦτο; » ἀπεκρίθη μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως.

— Πῶς! εἶπε δι' ἐντόνου καὶ τεταρκαγμένης φωνῆς, περιμένετε νὰ σὰς εἶπω ἐγὼ καὶ τοῦτο; Ἡ ἐρώτησις αὕτη εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον σκληρὰ, ἢ ταπεινώσις πολὺ μεγάλη!

Ταῦτα εἰπούσα ἀφῆκεν ἀποτόμως τὸν βραχίονά μου καὶ ἐπέστρεψεν εἰς

τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ, ἐγὼ δὲ ἔμεινα ἐπὶ τινὰ χρόνον διστάζων περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐν ἀρχῇ ἐσκέφθην ν' ἀκολουθήσω τὴν κυρίαν Πάλμην καὶ νὰ ἐξηγήσω αὐτῇ ὅτι ἠπατάτο, ἀποδίδουσα ὑβριστικὴν ἔνοιαν εἰς τὴν ἐρώτησιν, δι' ἧς εἶχον ἀπαντήσει εἰς ὑπαινιγμὸν τινὰ αὐτῆς, τὸν ὅποιον δὲν εἶχον ἐνοήσει, ὡς μὴ ἐκφρασθέντα ὅσον ἐνόμιζεν ἐκείνη σαφῶς. Μετὰ ὀριμωτέραν ὁμῶς σκέψιν προτιμότερον ἐνόμισα νὰ μὴ προκαλέσω νέαν καὶ φοβερωτέραν ἐξήγησιν, ἀνεχόμενος μᾶλλον νὰ ὑποστῶ πᾶσαν δυσμενῆ ὑπόνοιαν καὶ νὰ χωνεύσω ἐν σιωπῇ τὴν πνίγουσαν τὴν καρδίαν μου πικρίαν. Ὑπὸ τοιούτων κατεχόμενος αἰσθημάτων κατέλιπον τὸ πλῆρες ὀχληροῦ θορύβου ἀνθοκομεῖον καὶ ἐξῆλθον εἰς τὸν κήπον. Ἡ νύξ καίτοι ψυχρὰ ἦτο ὀραία. Ὑπερβὰς τὴν φαινήν ζώνην, ἣν ἐσχημάτιζε περὶ τὸν πύργον τὸ ἐκ τῶν παραθύρων ἐκπορευόμενον φῶς, διητυθῆθη γοργῶ βήματι πρὸς τὴν σκιάν τῆς ἐνούσης τὸν κήπον μετὰ τοῦ δάσους διπλῆς δενδροστοιχίας· ἀλλὰ μόλις εἰσελθὼν ὑπὸ τὸν πυκνὸν τοῦτον θόλον ἠσθάνθη χεῖρα ψαύουσαν τὸν βραχίονά μου καὶ φωνὴν τεταρκαγμένην, ἣν ἀμέσως ἀνεγνώρισα, λέγουσαν ἀποτόμως: — Πρέπει νὰ σὰς ὀμιλήσω!

— Κυρία μου! δι' ὄνομα Θεοῦ! τί κάμνετε; Πῶς θυσιάζετε οὕτω τὴν ὑπόληψίν σας. . . Δὲν σκέπτεσθε ὅτι ἐνδέχεται νὰ σὰς ἴδῃ τις. . . ἐπιστρέψατε ταχέως εἰς τὸν χορὸν. . . ἔλθετε νὰ σὰς συνοδεύσω.

Ταῦτα λέγων ἐζήτου νὰ λάβῃ τὴν μικρὰν κόμησσαν ἐκ τοῦ βραχίονος, ἀλλ' αὕτη μὲ ἀπόθησε κρᾶζουσα.

— Ἐχω ἀπόφασιν νὰ σὰς ὀμιλήσω. . . Ἐνοῶ πόσον ἀκατάλληλος εἶναι ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος. . . ὅτι τοῦτο θέλει αὐξήσει τὴν κακὴν σας πρὸς με ὑπόληψιν. Καὶ ἐν τούτοις, ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, οὐδέποτε ἠμάρτησα. . . εἴθε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὑπὲρ οὗ ἐλησμόνησα. . . ὅσα σήμερον λησμονῶ. Καὶ ὁ πρῶτος. . . οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἤκουσε τρυφερὸν λόγον ἐκ τῶν χειλέων μου. . . καὶ ἐν τούτοις δὲν μὲ πιστεύετε!

Ακθὼν τότε ἀφοπτερός τὰς χεῖράς της — «Σὰς πιστεύω, ἀνέκραξα, καὶ σὰς ἐκτιμῶ καὶ σὰς ἀγαπῶ ὡς φιλιτάτην θυγατέρα. . . Ἀλλ' ἀκούσατέ με, παρακαλῶ μὴ προκαλεῖτε οὕτως ἀναφανδὸν τὸν κόσμον τοῦτον τὸν ἄσπλαγχνον καὶ τὸν κακὸν. . . ἐπιστρέψατε εἰς τὸν χορὸν, ὅπου ἔρχομαι καὶ ἐγὼ ἀμέσως. . . μὴ ἐκτίθεσθε ἄνευ ἀνάγκης.

Ἡ δυστυχὴς γυνὴ κατελήφθη ὑπὸ λυγμῶν· αἰσθανόμενος δὲ ὅτι κλονεῖται ἐτοποθέτησα αὐτὴν ἐπὶ μαρμαρίνου ἐδωλίου καὶ ἔμεινα ὄρθιος κρατῶν τὴν χεῖρά της. Τὸ σκότος ἦτο πυκνὸν περὶ ἡμᾶς καὶ ἐν τῇ σιωπῇ τῆς νυκτὸς ἠκροώμην ὡς ἐν ὄνειρῳ τὸν ἦχον τοῦ βέαντος ὑπὸ τὰ δένδρα βυακίου, τοὺς ἐξεγείροντας τὰ στῆθος τῆς συντρόφου μου σπασμῶδεις λυγμούς καὶ ἐκ διαλειμμάτων τὸν μισητὸν θόρυβον τοῦ χοροῦ. Ἡ στιγμή ἦτο ἐξ ἐκείνων, τὰς ὁποίας οὐδέποτε δύναται τις νὰ λησμονήσῃ.

Ἡ κυρία Πάλμη συνῆλθε τέλος πάντων εἰς ἑαυτὴν καὶ ὀρθωθεῖσα μοὶ εἶπε

σταθερῆ φωνῇ— Μὴ ἀνησυχεῖτε διὰ τὴν ὑπόληψίν μου· ὁ κόσμος ἐσυνείθισε τὰς τρέλλας μου· ἄλλως τε ἐφρόντισα ὅπως μὴ ἀνεκκαλυφθῆ ἡ ἀπουσία μου. Ὀλίγον ὅμως μὲ μέλει ἂν τὴν παρκτηρήτη. Εἶσθε ὁ μόνος ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου θέλω τὴν ὑπόληψιν καὶ δυστυχῶς ὁ μόνος ὅστις μὲ περιφρονεῖ . . . Τοῦτο εἶναι σκληρόν . . . δὲν αἰσθάνεσθε καὶ σεῖς ὅτι εἶναι ἄδικον;

— Κυρία μου!

— Ἀκούσατέ με, καὶ εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς πείσῃ ὅτι λέγω ἀλήθειαν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν. Ἀπὸ τοῦ πρώτου βλέμματος τὸ ὅποῖον προσηλώσατε ἐπ' ἐμὲ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν σᾶς ἐπλησίασα, ἐνῶ ἐζωγραφίζετε τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας, ἤσθάνθη ὅτι ἤμην ἰδική σας . . . Οὐδέποτε ἠγάπησα οὔτε θ' ἀγαπήσω ἄλλον ἄνθρωπον . . . Θέλετε νὰ γείνω σύζυγός σας; Εἶμαι ἀξία τούτου, τὸ ὀρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅστις μὰς βλέπει.

— Φιλτάτη κυρία μου . . . κόρη μου, ἡ καλωσύνη σας, ἡ τρυφερότης σας μὲ συγκινοῦσι μέχρι βόθους ψυχῆς . . . ἠσυχάσατε, παρακαλῶ, μὴ μὲ τρελλάνετε, καθ' ἣν ὥραν ἔχω τόσην ἀνάγκην τοῦ λογικοῦ μου!

— Ἄν ὀμιλῆ ἡ καρδιά σας, ἀκούσατε τὴν φωνὴν τῆς . . . δι' αὐτῆς πρέπει νὰ μὲ κρίνετε. . . Ἄλλ' αἰσθάνομαι ὅτι ἀμφιβάλλετε ἀκόμη καὶ ἀνησυχεῖτε διὰ τὸ παρελθόν μου . . . Πόσον ἡ κοινὴ γνώμη ἦν περιεφρόνησα καὶ κατεπάτησα ἐκδικεῖται σήμερον σκληρῶς! Αὕτη μὲ φονεύει.

— Ὅχι, κυρία μου, ἀπατάσθε . . . σκέπτομαι μόνον ὅτι οὐδὲν δύναμαι νὰ σᾶς προσφέρω ὡς ἀντάλλαγμα τῆς θυσίας, ἣν μοὶ προσφέρετε, τῶν ἔξω, τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων τῆς κοσμικῆς ζωῆς.

— Ἄλλὰ τὴν ζωὴν ταύτην τὴν ἀποστρέφομαι! Μῆπως πιστεύετε ὅτι ἤθελόν ποτε λυπηθῆ τοιοῦτον βίον καὶ εἶμαι ἀκόμη ἡ τρελλὴ τὴν ὁποῖαν ἐγνωρίσατε; Τὸ πιστεύετε καὶ δὲν ἐξεύρω τί νὰ κάμω ὅπως μὴ τὸ πιστεύετε. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι οὔτε τὴν λύπην ταύτην ἤθελα σᾶς προξενῆσαι οὔτε ἄλλην καμμίαν. Ἀφοῦ σᾶς ἐγνωρίσα, ἀπεκαλύφθη εἰς ἐμὲ ἄλλος τις κόσμος ὑψηλότερος καὶ ἀξιοπρεπέστερος, τὴν ὁποῖον οὐδ' ἐφάνταζόμην ὑπάρχοντα καὶ ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν δύναμαι πλέον νὰ ζήσω! Δὲν αἰσθάνεσθε ὅτι λέγω τὴν ἀλήθειαν;

— Μάλιστα, κυρία, λέγετε τὴν ἀλήθειαν . . . ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς παρουσίας ὥρας . . . ὥρας πυρεττοῦ καὶ ἐξάψευς. Ἄλλ' ὁ νέος οὗτος κόσμος, τοῦ ὁποίου ἡ ὀπτασία σας ἐθάμβωσεν, ὁ ἰδανικὸς κόσμος εἰς τὸν ὁποῖον θέλετε νὰ ζητήσετε ἰσόβιον ἄσυλον κατὰ προσκαίρου πλήξεως, δὲν ἤθελε τηρήσει ὅσα φαίνεται ὑποσχόμενος. Ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ μετάνοια καὶ ἡ δυστυχία σας περιμένουσιν ἐκεῖ μετ' ὀλίγον. Ἄγνωστος ἂν ὑπάρχη ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα καὶ καρδίαν ἀκούοντως εὐγενῆ, ὅπως κατορθώσῃ νὰ καταστήσῃ τὴν πραγματικότητα ὅσον τὴν ὀνειρεύεσθε ὡραίαν· γνωρίζω ὅμως ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο . . . τὸ ὁποῖον ἤθελον θεωρήσει ὡς τόσον γλυκὺ, εἶναι ἀνώτερον τῶν

δυνάμεών μου, καὶ θὰ ἤμην ὄχι μόνον μωρὸς ἀλλὰ καὶ ἔνοχος ἂν τὸ ἐδεχόμην.

— Τοικύτη εἶναι ἡ τελευταία σας ἀπόφασις, καὶ τίποτε δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ τὴν μεταβάλῃ;

— Τίποτε.

— Χαίρετε λοιπὸν, κύριε . . . Εἶμαι δυστυχῆς, δυστυχεστάτη. Ταῦτα εἶποῦσα ἐσφίξε σπασμωδικῶς τὴν χεῖρά μου καὶ ἀπεμακρύνθη δρομαίως.

Ἄμα ἔπαυσα νὰ τὴν βλέπω, κατέπεσα ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου, ὅπου εἶχε καθίσει, καὶ τότε, Παῦλε μου, πᾶσά μου ἡ δύναμις μ' ἐγκατέλιπεν. Ἐκρυψα τὸ πρόσωπόν μου μετὰ τῶν χειρῶν καὶ ἔκλαυσα ὡς παιδίον. Ἡ κόμησσα, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν ἐπκνήθη πλέον. Κατορθώσας νὰ ἠσυχάσω ὁπωσοῦν, ἠσθάνθη ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῶ, ἔστω καὶ μίαν μόνην στιγμήν εἰς τὸν χορόν. Καθ' ὅσον ἠδυνήθη νὰ κρίνω οὐδεὶς εἶχε παρατηρήσει τὴν ἐν τῷ κήπῳ συνέντευξιν· ἡ δὲ κυρία Πάλμη ἐχέρευε μετὰ πυρετώδους εὐθυμίας. Παρατεθέντος μετ' ὀλίγον τοῦ δειπνοῦ ὠφελήθη ἐκ τῆς συγχύσεως, ἣν προὐκάλεσεν ἡ μετάβασις εἰς τὸ ἐστιατόριον, ὅπως ἀποσυρθῶ ἀπαρατήρητος εἰς τὸν κοιτῶνά μου.

Τὴν ἐπιούσαν τὸ πρῶτ' ἐζήτησα νὰ ὀμιλήσω ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς κυρίας Μαλουῆ, εἰς ἣν ἐνόμισα καθήκόν μου νὰ εἶπω τὰ πάντα. Ἡ ἀφήγησίς μου ἐλύπησε μὲν, ἀλλ' οὐδόλως ἐξέπληξεν αὐτήν.

— Ἐμάντευαν, μοὶ εἶπε, τοιοῦτόν τι καὶ καθ' ὅλην τὴν νύκτα δὲν ἐκοιμήθη. Νομίζω ὅτι ἐπράξατε ὅ,τι ἔπρεπε, ὡς φρόνιμος καὶ τίμιος ἄνθρωπος. Τὸ πρᾶγμα ἐν τούτοις μοὶ φαίνεται σκληρόν. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἔχει τὸ κακὸν νὰ διεγείρῃ ἀνώμαλα πάθη καὶ νὰ δημιουργῆ περιπτώσεις, αἵτινες καθιστῶσι δυσχερῆ τὴν διάκρισιν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἐνῶ αὕτη ἔπρεπε νὰ εἶναι εὐδιάκριτος καὶ πλατεῖα. Τώρα ὑποθέτω ὅτι θέλετε ν' ἀναχωρήσετε.

— Μάλιστα, κυρία μου.

— Ἔστω. Ἄλλὰ περιμεῖνατε ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὅπως ἡ ἀναχώρησις αὕτη μὴ ὀμιλήσῃ φυγὴν, ἥτις μεθ' ὅσα ὁ κόσμος δὲν ἔλειψε νὰ παρατηρήσῃ ἤθελεν ἔχει τι τὸ γελοῖον καὶ ἴσως ὑβριστικόν. Τοῦτο σᾶς τὸ ζητῶ ὡς θυσίαν. Ἄλλως τε σήμερον γευόμεθα παρὰ τῷ κ. Βρεῦλῃ, ὅπου σᾶς δίδω τὴν ἄδειαν νὰ μὴν ἔλθετε. Τοῦτο εἶναι κέρδος μιᾶς ἡμέρας. Αὐριον θέλω προσπαθῆσαι νὰ οἰκονομήσω τὰ πράγματα ὅπως κάλλιον δυνηθῶ καὶ μεθαύριον ἀναχωρεῖτε.

Οὕτω λοιπὸν, Παῦλε, θέλω σ' ἐπανίδει μετὰ τρεῖς ἡμέρας· καὶ ἔχω μεγάλην τούτου ἀνάγκην· καθότι οὐδέποτε ἠσθάνθη ἐμαυτὸν μᾶλλον μεμονωμένον καὶ διακαέστερον ἐπιθυμοῦντα νὰ σφίξω τὴν χεῖρά σου καὶ ν' ἀκούσω τὴν φωνὴν σου λέγουσαν: «Ἐκαμες τὰ χρέας σου».

(Ἔπεται συνέχεια).

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΠΕΙΡΑΪΚΑΙ

Α' ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟ ΕΝ ΠΕΙΡΑΪΕΙ

Προσκόμματα παρεμβλήθηεντα εις την κατά τὸ θέατρον σκαφήν ὑπὸ τινος τῶν κατεχόντων γήπεδα ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ κοίλου καὶ τῆς ὀρχήστρας καὶ ἡ ἐλπίς ἀποσοβήσεως τούτων ἠνάγκασάν με νὰ καταλίπω ἐπὶ μικρὸν τὰ κατὰ τὰς σκαφὰς ταύτας ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐκθέσεως ὀλοκλήρου τοῦ ἀπολειπομένου μέρους, ὅπερ ἤθελε συμπληρώσει ἐν βραχεῖ τὴν ὅλην ἔρευναν. Δυστυχῶς ὁμως πᾶσαι αἱ πρὸς κατανίκησιν τῶν ἀναφανέντων κωλυμάτων προσπάθειαι ἐματαιώθησαν ἀπέναντι τῆς ἐπιμονῆς μεθ' ἧς ἀνθίσταται εἰς τε τὰς ἐπισήμους καὶ ἰδιωτικὰς ἐνεργείας ὁ κατέχων διὰ τοῦ γηπέδου τοῦ μέρος τοῦ δεξιοῦ κέρατος τοῦ κοίλου καὶ τὸ δεξιὸν καὶ ἀπὸ τοῦ κέντρου καὶ ἐξῆς τῆς ὀρχήστρας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἐπιμονὴ τούτου καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἀπραξία τῆς Ἑταιρίας δύναται ἐπὶ μακρὸν ἔτι νὰ παραταθῆ καλὸν θεωρῶ νὰ διεξέλθω, σύμφωνα πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν, πάντα τὰ ἀνευρεθέντα, ἀφ' ἧς διέκοψα τὴν τῶν κατὰ τὸ κτίριον τοῦτο ἀφήγησιν, ἀφίπων τὰ λοιπὰ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐξιλέωσιν τοῦ κατόχου ἐνεργείαν.

Μετὰ τὰ ἤδη γνωστὰ γενόμενα μέρη (ἴδε *Παρασσὸν* ἐν φυλλ. Μαΐου), οὐκ ὀλίγα προσετέθησαν ἐν τε τῷ κοίλῳ καὶ κατὰ τὸ λοιπὸν κτίριον διὰ τῆς καθ' ἑκάστην δραστηρίως προβαίνουσας ἐργασίας, χάρις τῇ συχνοτάτῃ ἐποπτεία τοῦ Ἄτλαντος τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, τοῦ μόνου παρ' ἡμῖν ἐμπείρου περὶ τὰ τοιαῦτα, τοῦ ἀληθοῦς καὶ εἰλικρινοῦς διδασκάλου, Στεφάνου τοῦ Κουμανούδη.

Καὶ ἐν μὲν τῷ κοίλῳ, ἐν ᾧ ἐδημοσιεύοντο τὰ μνημονευθέντα ἀνευρίσκοντο καὶ ἕτερα μέρη παρουσιάσθησαν δηλ. δύο ἔτι κερκίδες, ὥστε ἔφθασεν ὁ ἀριθμὸς τούτων ἤδη εἰς ἑνὲξ, μετὰ ὑποφαινομένης ἀρχῆς τῆς δεκάτης καὶ τῶν μεταξὺ ἀναλογουσῶν κλιμακίδων. Ἐπειτα διηυθύνθη ἡ σκαφή πρὸς Ν. καὶ Α. παρακολουθοῦσα τὴν φοράν τῶν τῶζων τῶν κατὰ τὸ ἀνώτατον τοῦ κοίλου, πάντοτε ὁμως ἐπιφυλακτικῶς καὶ ὅσον ἦτο δυνατόν μετὰ προσοχῆς μὴ κινήσῃ τὸν χόλον τοῦ κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ κοίλου ἐμποδίσαντος τὴν σκαφήν. Οὕτω δ' ἀνεφάνη ἡ γραμμὴ καὶ τῶν τριῶν τῶζων καὶ τῶν διὰ μέσου τοίχων χωροῦσα ἐν καμπῇ πρὸς τὸ ΝΑ. καὶ τερματιζομένη ἐπὶ βράχου ἀρκούντως ὑψηλοῦ, καταλλήλως τετμημένου ὥστε νὰ ἀποτελῇ τὴν ἀνάχωσιν τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ κοίλου. Ὁ βράχος οὗτος εἶνε ὁ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἀνευρεθέντα ὅμοιον κατὰ τὸ ἀριστερὸν πέρασ καὶ τὴν πρὸ αὐτοῦ πάροδον, ἀκριβῶς δ' ἐκεῖνος, ὃν κατὰ μὲν ἀρχαίαν τὴν σκαφήν, μετὰ τὴν ἀξίνην εἰς χε-

ρας, ἀποξέσας τὰ χῶματα ἔδειξα εἰς τὸν κ. Κουμανούδη, προαγγέλλων τὴν εὐρεθεῖσαν ἤδη δεξιὰν πάροδον.

Ταῦτοχρόνως ἤρχισε νὰ καθαρίζηται καὶ τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ κοίλου τὸ πρὸς τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ πρὸς Α. καὶ ἐξῆς. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὀλοκλήρον τὸ πρὸς τὴν εἰρημένην ὁδὸν μέρος ἔπαθε δεινὴν καταστροφὴν ὅτε ἐτέμνετο ἡ πρὸς τὴν Ζέαν αὕτη ὁδός. Πρὸς τὸ τέρμα τοῦ κοίλου ἐντεῦθεν ἀμφότερα τὰ ἐξωτερικὰ τῶζα ἠφανίσθησαν μετὰ τῶν διὰ μέσου τοίχων, μόλις δὲ περὶ τὸ μέσον τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀναφαίνεται τὸ δεύτερον τῶζον καὶ περὶ τὸ τέλος τὸ τρίτον, τὸ ἐξώτερον· εἰς τοιαύτην δὲ θέσιν εὐρίσκονται ἔνεκα τῆς καταστροφῆς ὥστε κάλλιστα δύναται νὰ δικαιολογηθῇ τὸ κατ' ἀρχὰς ἀκατανόητον αὐτοῦ ἀπὸ μέρους καὶ τινων τῶν εἶδη μονοστέρων καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχαιολογούντων. Διότι βλέπει τις λίθους μεμονωμένους ἐδῶ, τοίχους διεσπασμένους ἐκεῖ, ἀνοίγματα τετραγωνικὰ περαιτέρω, καὶ ταῦτα κατεστραμμένα, ἄτινα πάντα μόνον διὰ καταλλήλου ἀρμονικοῦ συνδυασμοῦ εἶνε καταληπτά, ἄλλως σύγχυσις καὶ ἀπορίαν ἐμβάλλοντα, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέρους.

Ὡστε ἐπὶ τοῦ κοίλου οὕτως ἀποκαλυφθέντος καὶ κατὰ τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ πέρασ παρουσιάσθησαν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον ἔχνη τοίχων ἀκτινωτῶν τὰ τῶζα συνεχόντων εἴκοσι τριῶν. Οἱ τοῖχοι οὗτοι εὐρίσκονται εἰς ποικιλούσας ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις, ἄλλοτε μὲν μεγάλα ἄλλοτε δὲ μικρὰ ἀποτελοῦντες τὰ σφηνοειδῆ ἀνοίγματα, τὴν δὲ κατασκευὴν ἀνώμαλοι λίαν καὶ οὐδαμοῦ τῆς ὅλης γραμμῆς σῶοι, ἀλλὰ διεσπασμένοι ἢ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῶζον. Ἐντὸς τοῦ ἑνδεκάτου ἀπὸ Ν. διαμερίσματος μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μέσου τῶζου καὶ κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν αὐτοῦ εὐρέθη ἐνηκοδομημένον ἐν τοῖς τελευταίοις λίθοις τῶν θεμελίων, ἐδῶλιον τοῦ θεάτρου καλῶς εἰργασμένον, λίθου ἐγγυρῶν, μῆκος 1,22, πλάτους 0,92, ὕψους 0,33. Καθαρισθέντος τοῦ περὶ αὐτὸ χώρου παρουσιάσθη ἐγγὺς αὐτοῦ καὶ δεύτερον ὅμοιον, μετὰ τοῦ πρώτου χρησιμεῖον ὡς πῶμα φρέατος ἐν τῷ βράχῳ τετμημένου καὶ ὑπὸ τὰ θεμέλια κειμένου. Ἡ ἐπιπέδωσις τοῦ φρέατος τούτου ὡς ἔχει δηλαῖ, ὅτι ἐγένετο ὅτε κατεσκευάσθη τὸ θέατρον ἐκ τῶν ἤδη παρσκευασμένων ἐδῶλιων. Ἐντὸς δὲ τοῦ μετὰ τοῦτο δωδεκάτου διαμερίσματος ἀνευρέθη ὁ ὅρος ὁ δημοσιευθεὶς ἐν τῷ φύλλῳ τοῦ παρελθόντος μηνός, τὸ μόνον ἐνεπίγραφον λείψανον τὸ ἐκ τῆς προκειμένης ἐρεῦνης.

Πέραν τοῦ κοίλου προσετέθη ἤδη εἰς τὰ ἐννέα προϋπάρχοντα ἀνοίγματα τοῦ ὑδραγωγείου καὶ δέκατον. Τὰ ἀνοίγματα ταῦτα ἀντιστοιχοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τὰς κερκίδας, τῶν δὲ μεταξὺ κλιμάκων ἀντίστοιχα εἶνε οἱ λίθοι οἱ χωρίζοντες τὰ ἀνοίγματα. Ἡδη δὲ δύναται τις πλέον νὰ ὀρίσῃ καὶ τὴν θέσιν τῶν κερκίδων ἦσαν δηλ. περιτταῦ ἀριθμοῦ καὶ ἀκριβῶς δέκα τρεῖς, εἰ καὶ τούτου ἔτι δύσκολος θεωρεῖται ὁ προσδιορισμὸς.

Ἡ σκαφή χωρήσασα πρὸς τὸ ΝΑ ἀνέδειξε καὶ τὴν δεξιὰν πάροδον καὶ τὸ

πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀπολειπόμενον τῆς σκηνῆς. Ὁ τοίχος δηλ. ὁ μαρμαρίνος πρὸς τὸ ΝΔ. χωρῶν εἰς μῆκος μέτρων 24,22 σχηματίζεται καὶ ἐνταῦθα κατὰ ἄλλοτε περιγραφὴν ἀντίθετον ἄκρον, ἀφίνων δηλ. πρὸς τὴν πάροδον προεξέχον τετράγωνον σχῆμα κτιρίου, οὗ ἀπεκαλύφθη ἡ δυτικὴ γωνία πρὸ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ πάροδος. Δὲν ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ὁλόκληρον τὸ τετράγωνον κτίσμα, ἐξ ἀναλογίας ὅμως δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὴν διάταξιν αὐτοῦ κατὰ τὰ ἐλλείποντα ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἤδη ἀντιθέτου πρὸς Β. μέρους, οὐτινος ἐφάνη ἡ πρὸς βορρᾶν ἀντικρὺ τοῦ βράχου τῆς ἀριστερᾶς παρόδου, χωροῦσα γραμμὴ εἰς ἐξ μέτρων μῆκος, ἀπὸ δὲ τοῦ σημείου τούτου τρεπομένη κατ' ὄρθην πρὸς Α. καὶ τελευτῶσα εἰς ἀπόστασιν 2,13, ὅπου ἐξακολουθεῖ ὁ βράχος τετμημένος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπὶ τι γραμμῆν. Μετὰ τρίτην καὶ τετάρτην ἐν τεθλασμένη κατ' ὀρθὰς κάθετον καμπὴν τοῦ βράχου ἀναφαίνεται, ἀφίνων κενὸν τι ἐν τῷ μεταξύ, ὁ γνωστὸς τοίχος ὁ ὀπισθεν τοῦ προσκηνίου ὁ διευθυνόμενος πρὸς Ν. παραλλήλως τῷ τοίχῳ τοῦ προσκηνίου. Ὁ τοίχος οὗτος καὶ κατὰ τὸ νότιον μέρος χωρῶν ἔχει μῆκος 29,60 περίπου καὶ σταματᾷ καὶ κατὰ τὰ δύο ἄκρα εἰς τομὴν τοῦ βράχου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφίσταται ὀλίγον, ἀφίνων κενὸν κατάλληλον εἰς ἐνίδρυσιν ἄλλου λίθου· τούτου δὲ τοῦ κενοῦ σαφεστέρην τὴν σημασίαν θὰ ἴδωμεν εὐθὺς κατόπιν.

Εἰς ἀπόστασιν 4,85 ἀπὸ τοῦ τοίχου τούτου παραλλήλως ὀπισθεν αὐτοῦ ἐκτείνεται μακροτέρα γραμμὴ θεμελιώσεως ἐν τῷ βράχῳ ἐνεσημαμμένης εἰς βάθος 0,85. Ἡ γραμμὴ αὕτη, ἀρκούντως βαθεῖα, φέρει ἴχνη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τοῦ ἐνιδρυμένου τοίχου, λίθους κατὰ χώραν κειμένους. Παρεκτεινομένη κατὰ τι δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ προηγουμένου τοίχου, κάμπτεται κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα. ἐν γωνίᾳ ὀρθῇ πρὸς τὸ ΒΔ., εἰς μῆκος 6,40 κατὰ τὸ Ν. κέρας καὶ 6,10 κατὰ τὸ Β., ἀποτελεῖ δ' οὕτω στενόμακρον οἰκοδόμημα, ὅμοιον ἐν μέρει ταῖς στοαῖς. Κατὰ τὸ Ν. ἄκρον ἐπὶ τοῦ πέρατος τῆς πρὸς τὸ ΒΔ. προεξοχῆς ἐσώθη ὁ τελευταῖος λίθος ἐν τῷ βράχῳ κατὰ χώραν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος ἕτερος ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλευρᾶς ταύτης καὶ τρίτος μέγας ἐπὶ τῆς πρὸς Α. γωνίας. Ὁ κατὰ τὸ σχῆμα στοᾶς ἐκτεινόμενος οὗτος τοίχος κατὰ τὰς δύο προεξοχὰς αὐτοῦ ἀπέχει ἰκανῶς τῶν ἄκρων τοῦ προηγουμένου, σημειωθέντος τοίχου τοῦ ὀπισθεν τοῦ προσκηνίου, οὕτως ὥστε ἀφίνεται ἀνοιγμα ἐν ᾧ ἦτο ἴσως κατεσκευασμένον θύρωμα, καὶ τοῦτο συντείνει τὰ μέγιστα εἰς ἐρμηνείαν καὶ τῆς προμνημονευθείσης ἐν τῷ βράχῳ τομῆς κατὰ τὰ τέρματα τοῦ προμνημονευθέντος τοίχου ἀμφότερα, μάλιστα δ' ἐνισχύεται τις εἰς τοῦτο ἐκ τοῦ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον. Ὡστε τὸ κενὸν τοῦτο, οὗ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἐχρησίμευσεν εἰς ἐνίδρυσιν τῆς παραστάδος θύρας εὐρισκομένης κατὰ τὰ δύο ἄκρα τοῦ μετὰ τὴν σκηνὴν οἰκοδομήματος, στοᾶς, ἢ τινος τοιούτου.

Ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ὀπισθεν τοῦ προσκηνίου ἐν ἔτι σημείον παρατηρήσεως ἄξιον ἀπαντᾷ· λείψανον δηλ. κίονος λίθου ἐγγωρίου ὀλίγον πρὸ τοῦ τέρματος τοῦ Ν. κατὰ χώραν ἰδρυμένον, ἐμβάλλει εἰς ἀπορίαν διὰ τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς

πρὸς τὸ λοιπὸν σχέδιον. Περιέργος ἔτι καὶ δυσεξήγητος εἶνε ἡ μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν σκηνὴν διαχωρισμάτων ποικίλη διαίρεσις καὶ τομὴ τοῦ βράχου. Περιεργότατον δὲ πάντων τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ὑψωμα τοῦ βράχου τὸ ἀμέσως πρὸ τῆς σκηνῆς καὶ κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς τετμημένον, τὸ πρὸς τὴν ὀρχήστραν κατακλινές ἡρέμα, ὡσεὶ τεσσάρων μέτρων ἕκτασιν ἔχον.

Ἀκόμη ἔχω νὰ προσθέσω ἐκ τῶν κατὰ τὴν ὀρχήστραν τὴν διαφορὰν ἐνὸς τῶν ἀνοιγμάτων τοῦ ὑδραγωγείου, τοῦ πρὸς τὴν σκηνὴν δηλ. πρώτου ἀριστερόθεν. Τοῦτο μετὰ ὑπολογισμὸν οὐχὶ ἀκριβῆ ἴσως τοῦ ἄλλου χώρου, εἰς οἰκονομίαν τοῦ ἀπολειπομένου, κατεσκευάσθη μῆκος ἔχον μείζον τῶν ἄλλων, ἦτοι 2,92. Ἐντὸς τοῦ τελευταίου τούτου ὑπάρχει καὶ ἡ ὀπή, δι' ἧς ἐξέβαλλον τὰ ὕδατα δι' ὄχετοῦ διευθυνόμενα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ὀπή πρὸς τὸ ΝΑ. ἀποβλέπουσα, εἶνε ἀψιδωτῆ, ὕψους 0,50 περίπου, πλάτους 0,40. Τὸ δ' ἐσωτερικὸν τοῦ ὑδραγωγείου πλάτος εἶνε 0,80, κατὰ δὲ τὸ στόμιον μόνον 0,72.

Ἐνταῦθα δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τεματίζεται ἡ ξηρὰ ἀφήγησις τῆς σκαφῆς τοῦ θεάτρου, ἢ τῆς πορείας τῆς ἐργασίας καὶ τέλος ἡ ἐξέλιξις τῆς δι' ἔργου πλέον, δι' αὐτῆς τῆς σκαπάνης, ἐπικυρώσεως τῆς ὑπάρξεως θεάτρου κατὰ τὴν Πειραικὴν χερσόνησον. Ὅποσον τὸ θεάτρον τοῦτο, τότε κατεσκευάσθη, ὁποῖαν ὀνομασίαν ἔφερε, πῶς κατεστράφη καὶ οὕτως ἐν ἐρείποις περιήλθεν εἰς ἡμᾶς, καὶ τόσα καὶ τόσα ἄλλα ἀποβλέποντα τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ τὴν ἄλλην, ἔπειτα καὶ γενικώτερά τινα περὶ τῶν τοῦ Πειραιῶς θεάτρων, ταῦτα πάντα, ἐκτὸς τῆς μέχρι τοῦδε ξηρᾶς ἀφηγήσεως κείμενα, ἀποτελοῦσιν ἴδιον κύκλον ἰδίας καὶ εὐρυτέρας χρήζοντα ἐρεύνης.

Β'. ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΟΥΝΙΧΙΑΝ.

Ἄφ' οὗ ἀπεκαλύφθη τὸ ἀμφοτεροῦς τοῦ Πειραιῶς θεάτρον, ἀπελείπετο νὰ βεβαιωθῆ ἤδη ἂν διέσωζε καὶ τὸ ἕτερον, τὸ γνωστὸν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας, ἂν διέσωζεν ἀξιοσημεῖωτα ἴχνη ὑπὸ τὰ χώματα τὰ ἐπισωρευθέντα ἐπὶ τοῦ χώρου, ἐν κατέχει κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας. Πρὸ ἐτῶν ἰκανῶν ἐφαίνετο μὲν ὁ χώρος ἐπιτήδειος εἰς ὑπαρξιν τοιούτου κτιρίου καὶ ἐτοποθετεῖτο ἐκεῖ τὸ ἐν καὶ μόνον ὑπὸ τῶν πλείστων σημειούμενον θεάτρον τοῦτο τῆς Μουνιχίας καὶ ἐδεικνύοντο ὑπὸ τῶν σημειούντων τοπογράφων καὶ λείψανα τούτου, ἐθεωρεῖτο δ' ἀσφαλεστάτη ἢ κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο θέσις του, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον μαρτύρια ἰκανὰ, τὰ ἐκ τῆς σκαπάνης, ἵνα πείσωσιν εἰς τοῦτο, διὸ τὰ πάντα περιωρίζοντο, μάλιστα τὰ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου, περιωρίζοντο εἰς λόγους.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ὅμως τοῦ θεάτρου τοῦ Πειραιῶς, τοῦ κατὰ τὴν Ζεᾶν, ἀπεφάσισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξιν δύο

ἐν Πειραιεὶ θεάτρων καὶ διὰ πραγμάτων, νὰ ἐνεργήσῃ ἐρευνας εἰς τὸ ὑποδεικνύμενον μέρος. Διότι τῇ ἀληθείᾳ ἦτο μὲν γνωστὴ, γνωστοτάτη ἡ θέσις τοῦ θεάτρου εἰς πρότερον χρόνον καὶ ὅλ' ἐφαίνοντο βεβαίως τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν σημειούμενα λείψανα, ἀλλ' ἔκτοτε ἠλλοιώθη ὁ τόπος τοσοῦτον ὥστε καὶ εἰς τοὺς κάλλιστα εἰδόμενους νὰ φαίνεται ὅλως ἀγνωστος, ἔνεκα τῶν χωμάτων τῶν ἀπὸ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου ὑπὸ τῶν βροχῶν καταπεσόντων, τὸ πλεῖστον δ' ἔνεκα τῆς ἐπισωρεύσεως ἣν ἐνήργησεν ὁ κάτοχος τοῦ τόπου ἐκεῖνου πρὸς ἰσοπέδωσιν τοῦ κατακλινοῦς τοῦ ἐδάφους. Καὶ οἰκίσκοι δ' ἐρπύσαντες ἔφθασαν μέχρι τῆς θέσεως τῆς ὀρχήστρας σχεδὸν, ὥστε καὶ ἡ ὄψις τοῦ τόπου μετεβλήθη οὐσιωδῶς, καὶ διὰ τὰς ἐργασίας πλεῖστα ὑπέρχουσι τὰ προσκόμματα.

Ἐν τούτοις ἡ Ἐταιρεία διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς κ. Δ. Φιλίου ἐποιήσατο ἔναρξιν τῆς σκαφῆς· μετὰ διαφόρους δ' ἀγόνους, δακιμὰς παρουσιάσθη ἐπὶ τέλους μέρος τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ περὶ τὴν ὀρχήστραν καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτὸ πρὸς τὸ κοῖλον τελευταία βαθμῆς. Τὸ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου (5 Ἰουνίου) εἶχε φανῆ μέρος δύο ἀνοιγμάτων καὶ ὁ διὰ μέσου χωρίζων λίθος. Διότι παραδόξως καὶ τοῦτα ἔχει τὸ ὑδραγωγεῖον καθ' ὁμοίον τινα τρόπον πρὸς τὸ τοῦ Πειραιῶς κατασκευασμένον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ ἀνοίγματα φέρουσι καὶ χεῖλος εἰς ἐπακούμβησιν βεβαίως τοῦ καλύπτοντος πώματος· ἔτι δ' ἐν τούτῳ τὸ μῆκος τῶς ἀνοιγμάτων ὑπερβαίνει τὸ τῶν ὁμοίων τοῦ ἑτέρου, τὸ δὲ πλάτος αὐτῶν ὦν καὶ τὸ τῶν χωριζόντων λίθων φαίνεται μικρότερον τοῦ τῶν ἄλλων.

Ἐντὸς ὀλίγου λοιπὸν καθαριζομένου καὶ τούτου ὅλ' εἶνε τις εἰς θέσιν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῶν δύο θεάτρων τοῦ Πειραιῶς καὶ ἐπιχειρήσῃ τὸ κυριώτερον, τὴν διάκρισιν αὐτῶν τὴν κατὰ τὸ ὄνομα, ἵνα δειχθῇ ὅτι ἔχει λόγον καὶ λόγον ἰσχυρὸν ἢ παρὰ τοῖς παλαιοῖς νῦν μὲν τοιαύτη νῦν δὲ τοιαύτη ὀνομασία, ἐπειδὴ παρὰ μὲν Θουκυδίδῃ καὶ Λυσίᾳ τὸ θέατρον φέρει τὸν προσδιορισμὸν τὰ πρὸς τῇ *Μουνιχίᾳ*, *Μουνιχίᾳσι*, παρὰ δὲ Ξενοφῶντι τὸ ἐκ *Πειραιεὶ* ἀφορίζεται ὅλως ἀντιδιαστελλόμενον σαφέστατα καὶ εὐκρινέστατα τοῦ πρώτου. Εἶνε δὲ σπουδαία ἡ διάκρισις τῶν δύο θεάτρων καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ παρὰ Ξενοφῶντι, διὰ τε τὴν εὐχερεστέραν λύσιν τοῦ χωρίου ὅπου ἀναφέρεται καὶ τὸν ἐκ ταύτης ἀσφαλέστερον καθορισμὸν σημείων τινῶν τῆς τοπογραφίας τοῦ Πειραιῶς, ἅτινα ἄλλως παρ' ἄλλοις φέρονται ἔνεκα ἐσφαλμένης ἐκδοχῆς σημείων τινῶν τῆς πόλεως καὶ ἐσπευσμένης λίαν παρατηρήσεως τῶν προσδιοριστέων.

Ἐν Πειραιεὶ τῇ 6ῃ Ἰουλίου 1880.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΗΣ
καθηγητῆς τοῦ ἐν Πειραιεὶ Γυμνασίου

ΡΩΜΑΙΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Ἐξ ὅσων ἀνήνεγκε τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων ὁ διευθύνων τῆν ἐν Ῥώμῃ γαλλικὴν Σχολὴν κ. Geffroy μανθάνομεν τὰ ἑξῆς

περὶ τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, ἃ σπεύδομεν, κατὰ τὸ σύνθηες, νὰ μεταδώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ *Παρνασσῶ*.

Ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἡ Κωνσταντινικὴ λεγομένη *βασιλικὴ* ἔτι δὲ καὶ τρεῖς ναοὶ, οἵτινες ὁμοῦ εἶχον χρησιμεύσει εἰς ἀποτελέσει τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ. Ἐκεῖ ἀνεσκάφησαν καὶ πλεῖστα ἐπιγραφαί, ὧν μία, ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων, ἐγένετο θέμα τῆς μελέτης τοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἐν Ῥώμῃ διατρίψαντος διαπρεποῦς ἀρχαιολόγου καὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς κ. Οὐαδδιγγτῶνος. Μετὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἐπιστάντος τοῦ θέρους διεκόπησαν, ὡς εἰκός, αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῇ Φαρνεσίᾳ καὶ ἐκλείσθη, κατὰ τὸ εἰωθός, καὶ ἡ Οὐατικὴ βιβλιοθήκη, ὥστε καὶ αἱ περὶ τὰ χειρόγραφα ἐργασίαι τῶν παρὰ τὸν Τίβεριν λογιῶν κατέπαυσαν. Τῆς Φαρνεσίνας αἱ ἀνασκαφαὶ δὲν θὰ ἐπαναληφθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Τιβέρους ἐπιτροπείας, παρὰ ἀφ' οὗ πρότερον κτισθῆ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἀντὶ τοῦ σημερινοῦ προχώματος λίθινον κρηπίδωμα πρὸς προφύλαξιν τοῦ πολυτίμου παλατίου, ἔνθα τόσα λαμπρὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος εὐρέθησαν. Δὲν κρίνομεν δὲ ἕξω τοῦ προκειμένου νὰ ἀναγγείλωμεν ἐνταῦθα τοῖς φιλαρχαίοις ὅτι ἂν ἐπιθυμῶσι περὶ Ῥωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων πληροφορίας πλείονας ἐκείνων, ἃς προσπαθεῖ νὰ μεταδώσῃ ὁ *Παρνασσός*, δύνανται νῦν εὐτυχῶς νὰ ἀναγνώσῃ βιβλίον γαλλικὸν γλαφυρότατον μὲν κατὰ τὴν λέξιν ἀκριβέστατον δὲ κατὰ τὰς παρεχομένας εἰδήσεις. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐφέτος (1880) ἐκδοθὲν, ἐπιγράφεται *Promenades Archéologiques, Rome et Pompei*, καὶ εἶνε ἔργον τοῦ περιπόστου τῆς Γαλλίας Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἐξάρχου λατινιστοῦ κ. Goston Boissier. Οἱ ἀρχαιολογικοὶ περίπατοι ἔχουσι συνηθροισμένην εἰς ἐν πᾶσαν ἀρχαιολογικὴν εἰδησιν ἀναφερομένην εἰς τὰς ἀποκαλύψεις τὰς γενομένας μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1879. Τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, κεφάλαια μεγάλα, ἐπιγράφονται· περὶ τῆς ἀγορᾶς, περὶ τοῦ Παλατίου, περὶ τῶν κρυπτῶν ἢ *κατακομβῶν*, περὶ τῆς τοῦ Ἀδριανοῦ ἐπαύλεως, περὶ τῆς Ὀστίας, περὶ τῆς Πομπηίας. Ταῦτα δὲ τὰ κεφάλαια εἶχον ἤδη πρότερον ἀπὸ τοῦ 1876, τμηματικῶς δημοσιευθῆ ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων*, ἡμεῖς δὲ ἐν τοῖς προτέροις τόμοις τοῦ *Παρνασσῶ* εἶχομεν πειραθῆ νὰ δώσωμεν τινα ἔννοιαν αὐτῶν.

Ἄς προσθέσωμεν ἀκόμη ὅτι ὁ διευθυντῆς τῆς ἐν Ῥώμῃ γαλλικῆς Σχολῆς ὀριστικῶς διαψεύδει, ἣν πρότερον ὑπὸ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν εἶχε μεταδώσει εἰδησιν ὅτι δῆθεν ὁ κ. Alb. Thomas ἐταῖρος τῆς αὐτῆς Σχολῆς εἶχεν ἐντύχει χειρογράφῳ περιλαμβάνοντι μέρος τῆς ἀπολεσθείσης *Ἱστορίας*, τοῦ Τρώγου Πομπηίου. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον τοῦ δεκάτου αἰῶνος, γενομένης ἀκριβεστέρας ἐρευνῆς ἐδείχθη ὅτι εἶνε παράδοξον ἀντίγραφον τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ ἐπιτομῆως τοῦ Τρώγου, μετὰ πλείστων παρεμβολῶν ἐκ τῶν τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Τακίτου, τοῦ Σαλλουστίου, τοῦ Σενέκα καὶ τοῦ Ἰουλίου Μαξιμου.

Τέλος, ἀγγέλλεται καὶ τοῦτο ἐκ Ῥώμης, ὅτι ἡ συλλογὴ τῶν μεσαιωνικῶν τεχνουργημάτων, ἣτις εἶχεν ἀρχίσει νὰ σχηματίζεται ἐν τινι στενῷ χώρῳ τοῦ ἄνω πατώματος τοῦ Μουσείου Κίρχερ, μετεκομισθῆ εἰς τὰς εὐρείας αἰθούσας παλαιοῦ μοναστηρίου ὀνομαζομένου Carlo le Case.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 14 Ἰουλίου 1880.

Σ. Κ. Σ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΞΕΛΙΝΟΥΝΤΟΣ

Ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Ῥώμης *Φαμμούλα* ἐδημοσιεύθη ἐπιγραφή εὐρεθεῖσα κατὰ τὰς προσφάτους ἀνασκαφὰς τῆς Ξελινούντος ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἐν Σικελίᾳ πόλεως, ἣδε

ΘΕΟΙΣ ΚΑΤΑΧ:
ΜΑΡΚΙΑ ΚΑΙΣΑΡΟΣ Δ:
ΕΖΗΣΕΝ ΕΤΗ ΛΕ:
ΜΥΣΤΙΣ ΘΥΓΑΤΡΙ
ΙΔΙΑ: ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

ἦτοι Θεοῖς καταχθονίοις· Μαρκία Καίσαρος δ. ἔζησεν ἔτη λε'. Μύστις θυγατρεῖ ἰδίᾳ μνήμης χάριν.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ὁ τύπος τοῦ Σ εἰς Ε καὶ τὰ κύρια ὀνόματα δηλοῦσι τὴν ἐπιγραφὴν κατὰ τοὺς Καισαρικοὺς χρόνους. Τὸ λατινικὸν ὄνομα Μαρκία μαρτυρεῖ ὅτι ἡ θανούσα εἶχε μὲν λατινικὸν ὄνομα, ὡς δὲ ἰταλιῶτις κατοικοῦσα ἐν ἐλληνικῇ ἀποικίᾳ, ἔνθα ἐλάλουν ἐλληνιστί, ἡ ἐνταριασθεῖσα ἦτο μία τῶν ἐλληνίδων ἀποίκων.

Δύο δυσκολίαι ἀπαντῶνται εἰς ἀκριβῆ ἐρμηνείαν τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ μονόψηφον Δ καὶ ἡ λέξις Μύστις. Ὁ ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς κ. Φ. Μαριώτης ἰταλὸς καὶ ἐλληνιστὴς ἐκλαμβάνει τὸ μονόγραμμα Δ ἀρχικὸν τῆς λέξεως δούλη ὡς συνηθεῖτο παρὰ Λατίνους ἐπιγραφοποιοῖς νὰ γράφηται τὸ ἀρχικὸν L τῆς λέξεως Libertus (ἀπελεύθερος), καὶ τὸ S τῆς λέξεως Servus (δούλος)· περὶ δὲ τῆς λέξεως Μύστις λέγει ὅτι δηλοῖ ἱερείαν μεμνημένην (inniziata) ἢ ὄνομα κύριον. Ἐρμηνεύει ὅθεν «Agli dei infernali Marcia Serva di Cesare, visse anni 35. Mistide alla figlia col proprio per memoria. (Πρὸς καταχθονίους θεοῦς. Μαρκία δούλη Καίσαρος. ἔζησεν ἔτη 35. Μύστις πρὸς τὴν θυγατέρα τῆς ἐξ ἰδίων διὰ μνήμην).

Οὐχὶ ἀλόγως τὸ ἀρχικὸν Δ ἐκλαμβάνει ὁ κ. Μαριώτης δούλην ὑπονοῶν· διότι καὶ ἐν ἄλλαις ἐλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς τὸ δούλη αἰνιττεται διὰ τοῦ Δ. (Boech corpus inscriptionum graecarum Vol. II ins 2104), ὡς καὶ τὸ ἐλεύθερος διὰ τοῦ Ε καὶ τὸ ἀπελεύθερος διὰ τοῦ Α. Οὔτε πρωτοφανὴς ἡ δῆλωσις ἐτῶν τοῦ ἀποβιοῦντος ἐν νεκρικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἐν πολλαῖς ὁμοίαις Κερ-

κυρκαϊκῆς καὶ Ἀττικαῖς οὐ μόνον διὰ τῶν κεφαλαίων γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν Ἀττικῶν σημείων ἀριθμῶν γράφεται.

Τὸ Μύστις δὲν ἐκφράζει τὸν χαρακτῆρα γυναικὸς μεμνημένης (inniziata), ὡς στοχάζεται ὁ κ. Μαριώτης· ἀλλ' εἶναι κυριωνυμία λαμβανομένη ἐκ μετουσιαστικοῦ ὀνόματος ἐκδηλοῦντος τὸ ἐπιτήδευμα μύστου, ἧς ἡ ὀνομαστικὴ ἀρσενικοῦ μύστης, καὶ τοῦ θηλυκοῦ μύστις (γεν. μύστιδος). Διὸ τὸ Μύστις εἶναι κύριον τῆς ἀφιερωσάσης μητρὸς πρὸς τὴν θυγατέρα Μαρκίαν ὄνομα. Τοῦτο εὐρηται καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς δικασζούσαις ὀνόματα θεῶν καὶ ἀνθρώπων ταυτώνυμα μετουσιαστικῶν, ὡς Πολίτης καὶ ἡ Πολίτις, ὁ Φάνης καὶ ἡ Φανίς. Μύστης ἐπωνυμία Θεοῦ Διονύσου καὶ Μύστις ὄνομα σύμφωνο τροφοῦ Διονύσου παρὰ Σιδωνίους. Τὸ δὲ ἰδίᾳ ἐννοεῖται ἐπιρηματικῶς ὡς ἐξ ἰδίων ἢ ἰδίᾳ δαπάνῃ κατεσκευάσεν ἡ Μύστις τὸ μνημεῖον.

Ἐκ τούτων συνάγεται ἡ ἐξῆς ἐρμηνεία τῆς ἐπιγραφῆς — Θεοῖς καταχθονίοις Μαρκία Καίσαρος δούλη ἔζησεν ἔτη λε'. Ἡ δὲ Μύστις ἡ μήτηρ, ἐποίησε τὸ μνημεῖον τῆς θυγατρὸς εἰς μνήμην ἰδίᾳ δαπάνῃ.

Ἐκ Ζακύνθου 27 Ἰουνίου 1880.

Π. ΧΙΩΤΗΣ.

ΕΙΔΗΞΕΙΞ

Εἷς τῶν κίωνων τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς κατέπεσεν ἐκ τῆς ὑψιστάς καὶ οἱ λοιποὶ δ' ἀπειλοῦνται ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου ὑπὸ καταπτώσεως. Πρὸς τοῦτο μετέβη ἐπὶ τόπου ἐπιβαίνουσα τοῦ πολεμικοῦ ἀτμοπλοίου *Σαλαμηνίας* ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας μετ' εἰδήμονος ἀρχιτέκτονος καὶ μηχανικοῦ ὅπως σπουδάζῃ τὴν κατάστασιν τῶν λειψάνων τούτων. Γενομένου δ' ὑπολογισμοῦ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης ἦτις θ' ἀνέληθον εἰς τρισχιλίαις περίπου δραχμαῖς, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία ἀπεφάσισε τὴν τε ἴδρυσιν τοῦ καταπεσόντος κίονος καὶ τὴν στερέωσιν τῶν λοιπῶν ὡς καὶ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν ἐπιστηλίων.

— Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἡ εἰς Σούνιον μεταβάσασα ἐπιστρέφουσα εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀναβύσσου καὶ παρέλαβεν ἐπὶ τῆς Σαλαμινίας καὶ ἐκόμισεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις μουσεῖον τοὺς δύο ἐκείνους ἐνεπιγράφους λίθους, οἵτινες κείμενοι ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Νικολάου ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Kirchoff καὶ τοῦ ἡμετέρου κ. Πρχαβῆ.

— Αἱ παρὰ τὸ Δίπυλον ἀνασκαφαὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἔληξαν οὐδενὸς ἐτέρου ἀξίου λόγου εὐρεθέντος πλὴν τῆς γνωστῆς νεκρικῆς στήλης.

— Ἐκ Χιρωνεῖας γράφουσιν ἡμῖν ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ ἐξακολοθοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκη ἐν τῷ ἐκκαρισθέντι περιβόλῳ τοῦ αὐτόθι λέοντος· ἀνευρέθησαν δὲ καὶ ἄλλοι νεκροὶ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων, παρὰ τούτους δὲ καὶ ἔχνη ὄπλων ὡς φαίνεται ἐκ τῆς

κατιώσεως τῶν ὀστέων. Ἐκ τῶν νέων εὐρεθέντων νεκρῶν εἰς φέρει διαμπερές τραῦμα τῆς κεφαλῆς, ἄλλος δ' ἔχει τὰς πλευρὰς τετραυσιμένους. Οἱ νεκροὶ ἄμα εὐρισκόμενοι καλύπτονται μὲ λεπτὸν στρώμα χύματος, ἡ διατήρησις ὁμῶς αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι φαίνεται δυσκολωτάτη.

— Τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον θέλει κατέλθει εἰς Ὀλυμπίαν ὁ διδάκτωρ κ. Τρόυ μετὰ τῶν κκ. Δαίρπελδ καὶ Πούργολδ ὅπως ποιήσῃ συμπληρωτικὰς τινὰς σκαφὰς, αἵτινες θέλουσι διαρκέσει μέχρις Ἰανουαρίου, μεθ' ὃ ὁ μὲν κ. Πούργολδ θέλει ἔλθει εἰς Ἀθήνας ἔνθα θέλει παραμείνει ὡς ἑταῖρος τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, οἱ δὲ λοιποὶ δύο θ' ἀπέλθωσιν εἰς Βερολίνον.

— Ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδίας ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου εἰς Δῆλον ἔνθα γίνονται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ὀμόλ καὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς σχολῆς. Ὁ κ. Καββαδίας ἔχει τὴν ἐντολὴν νὰ κατατάξῃ καὶ τὸ ἐν Μυκῶνι μουσεῖον τῶν ἐν Δῆλῳ γενομένων εὐρημάτων.

— Ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ δαπάναις τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Reuleaux φίλου στενοῦ τοῦ ἀποδιώσαντος Φραγκίσκου Στράκ θέλει ἀνατεθῆ ἡ ἐξῆς ἐκ μαρμάρου ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή· «Τῷ εὐρέτῃ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, τῷ διαδῶσαντι τὴν ἑλληνικὴν τέχνην ἐν Γερμανίᾳ, τῷ καθηγητῇ Φραγκίσκῳ Στράκ ἀποδιώσαντι κατ' Ἰούνιον τοῦ 1880 ἐν Βερολίνῳ, τὸν λίθον τοῦτον εἰς τῶν φίλων ἀνέθηκεν».

— Ἐκ τῶν δύο ἰταλῶν ἀρχαιολόγων οὓς ἀπέστειλεν ἐνταῦθα ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις πρὸς σπουδὴν ἐπιτοπίαν τῶν ἀρχαιοτήτων ὁ μὲν κ. Αἰμίλιος Γερκαρδίνης μετὰ περιοδεῖν τῆς Πελοποννήσου ἀνεχώρησε κληθεὶς εἰς Ῥώμην, ὁ δὲ κ. Α. Βιόλας ἀναχωρεῖ προσεχῶς, ἐλπίς δ' εἶναι ὅτι θέλει ἐπανέλθει τὸν χειμῶνα.

— Ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις προτίθεται νὰ συστήσῃ ἐν Ἀθήναις ῥωσικὴν ἀρχαιολογικὴν καὶ φιλολογικὴν σχολὴν ὁμοίαν τῇ Γαλλικῇ καὶ Γερμανικῇ σχολῇ. Πρὸς τοῦτο ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας ὁ κ. Θεόδωρος Σόκολοφ καθηγητῆς ἐν τῷ ἱστορικο-φιλολογικῷ ἰνστιτούτῳ καὶ ὑφηγητῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρούπολεως καὶ οἱ κκ. Γιαρσετέττ καὶ Δατίσοφ καθηγηταὶ ὁ μὲν ἐν Βίλνᾳ ὁ δ' ἐν Πετρούπολει.

— Ὁ κ. Φραγκίσκος Λενορμὰν δημοσιεύει ἐν τῷ ἀγγλικῷ περιοδικῷ Contemporary Review σειρὰν ἀρθρῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ ἐπιγραφομένων les mystères d' Eleusis étude d' Histoire religieuse.

— Ἡ ἐν Λονδίνῳ ὑφισταμένη ἐταιρεία ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐταιρεία πρὸς διατήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων» ἀπεράσισε τὴν συγκρότησιν ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς διαρκοῦς ὑπὸ τὸν τίτλον «ἐπιτροπὴ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἁγίου Μάρκου» ἣτις σκοπὸν προτίθεται νὰ προστατεύσῃ τὴν διάσημον ἐκκλησίαν κατὰ πάσης ἀναγκαινίσεως ἐλαττωματικῆς καὶ παραβλαπτούσης τὸ ἀρχικὸν σχέδιον.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἣτις ἔχει ἔδραν τὸ Λονδίνον εἶναι διεθνῆς καὶ πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη θὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐν αὐτῇ. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ὤρισθη ὁ ἀρχιτέκτων κ. Λύσανδρος Καυταντζόγλου.

— Ἀντικείμενον τοῦ ἐν Παρισίοις ἐφετεινοῦ γραφικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἐπιλεγομένου τῆς Ῥώμης καθότι ὁ βραβεύμενος ἀποστέλλεται εἰς Ῥώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, εἶγεν ὀρισθῆ ὁ ἀναγνωρισμὸς τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τοῦ Τηλεμάχου κατὰ τὸ Π. τῆς Ὀδυσσεΐας· ταῖς διαγωνιζομένους δ' ὑποψηφίους ὑπεβλήθησαν ἰδίᾳ οἱ ἐξῆς στίχοι τῆς ἐν λόγῳ ῥαψωδίας (213—220).

Ὡς ἄρα φωνήσας (Ὀδυσσεὺς) κατ' ἄρ' ἔξετο Τηλέμαχος δὲ ἀμφιχυθεὶς πατέρ' ἐσθλὸν ὀδύρετο δάκρυα λείβων.

Ἀμφοτέροισι δὲ τοῖσιν ὑφ' ἡμερας ὄρωτο γόοιο κλαῖον δὲ λιγέως, ἀδινώτερον ἢ τ' οἰωνοὶ φῆναι ἢ αἰγυπιοὶ γαμφώνυχες, οἷοί τε τέκνα ἀγρόται ἐξεΐλοντο, πάρος πεπενηνὰ γενέσθαι.

Ὡς ἄρα τοί γ' ἔλεεινὸν ὑπ' ὄφρῳσι δάκρυον εἶδον
Καὶ νύ κ' ὀδυρομένοισιν ἔδω φῶς ἡέλιος.

Ἡ σικηνὴ ὡς γνωστὸν ὑπόκειται ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ Εὐμαίου. — Δέκα διηγωνίσθησαν, ἐκρίθη δὲ πολλῶ ἀνώτερον τῶν λοιπῶν τὸ ἔργον τοῦ κ. Doucet, ὅστις καὶ ἔλαβε τὸ βραβεῖον.

— Ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τινων φιλολογικῶν συλλόγων ἐσχηματίσθη ἐταιρεία, ἣτις προτίθεται νὰ μεταβῆ εἰς Βουλγαρίαν ὅπως ποιήσῃ ἀνασκαφὰς καὶ ἐν γένει ἐκμάθῃ τὴν χώραν ἐπισταμένως ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν, ἱστορικὴν, ἐθνογραφικὴν, κλιματολογικὴν κλπ. ἐποψίν. Κατὰ τὴν ἐσχάτως ἐν Πετρούπολει διαμονὴν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων παρουσιάσθησαν αὐτῷ τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν ἐν λόγῳ ἐταιρίαν πρόσωπα, ἦτοι ὁ Π. Σεμίονοβ, ἀντιπρόεδρος τοῦ γεωγραφικοῦ Συλλόγου, ὁ καθηγητῆς Μπεκέτοβ, ἀρτι πρόεδρος τοῦ ἐν Πετρούπολει συγκροτηθέντος Συνεδρίου τῶν Φυσικομαθηματικῶν, ὁ Α. Μάικοβ, πρόεδρος τοῦ γεωγραφικοῦ Συλλόγου καὶ ὁ γνωστὸς πανσλαυιστῆς Μπογιαιτς, ζητήσαντες παρὰ τοῦ ἡγεμόνος ἀρωγὴν ἐν τῇ πραγματοποιήσει τοῦ ἐν λόγῳ σχεδίου αὐτῶν, Ὁ ἡγεμὸν ὑπεσχέθη πᾶν μέσον νὰ καταβάλῃ ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου προσθέσας ὅτι αὐθωρεὶ θέλει φροντίσει μετὰ τὰς πρώτας ἀνασκαφὰς νὰ ἰδρῦσῃ Βουλγαρικὴν Ἐθνικὴν Μουσεῖον.

Δύο Νορμανδοὶ τυχοδιώκται. Ὁ κ. Γουσταῦος Σλουμβέργερ περὶ οὗ πολλὰκις ἐγένετο μνεία ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ἐπέστειλεν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 18 Ἰουνίου τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημείας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γραμμάτων περιέργου πληροφορίας περὶ δύο Νορμανδῶν τυχοδιωκτῶν, ὧν τὰ μολυβδόβουλλα ἀπέκτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἐν Ἀνατολῇ ταξείδιά του. Οὗτοι εἶναι ὁ Hervé καὶ ὁ Roussel de Bailleul διάσημοι ἀρχηγοὶ Νορμανδικῶν σιτιῶν, οἵτινες κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα ἐνεργὸν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς τύχας τοῦ βυζαντιτικοῦ κράτους, ἐν τῷ στρατῷ τοῦ ὁποῦοι κατετάσσοντο ξένοι μισθοφόροι καλούμενοι ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *Φράγκοι*. Ὁ Hervé ἀναρπίζεται τὸ πρῶτον τῷ 1049 ἐν μάχῃ κατὰ τῶν Πετσενέγων τῷ δὲ 1051 ἐν μάχῃ κατὰ τῶν αὐτῶν. Τῷ 1057 ἀποδιώκεται ὑποπεσὼν εἰς δυσμένειαν, αὐτὸς δὲ ἀποσύρεται μετὰ τῶν μισθοφόρων εἰς Ἀρμενίαν, συμμαχεῖ μετὰ τινος τούρκου σουλτάνου ἔπειτα ἐξοργισθεὶς κηρύσσει κατ' αὐτοῦ πόλεμον καὶ τὸν νικᾷ, κατόπιν πολεμεῖ μετὰ τινος ἐμίρου ὅστις καὶ τὸν συλλαμβάνει διὰ δόλου καὶ τὸν παραδίδει εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦ Hervé ἔχει ἔμπροσθεν μὲν τὴν προτομὴν τοῦ ἁγίου Πέτρου ὅπως δ' ἐπιγραφὴν ἐν ἑπτὰ στίχοις μετὰ τὸς συνήθεις τύπους καὶ ἐν ἧ' ὁ Hervé ἐξελληνίζεται εἰς *Ἐρβέριον Φραγκόπουλον* καὶ φέρει τοὺς τίτλους Βεστιάριος, Μάγιστρος καὶ Στρατηλάτης Ἀνατολῆς. Ὁ βίος τοῦ ἄλλου τυχοδιώκτου τοῦ Roussel de Bailleul εἶναι παραδοξότερος ὁ βάρβαρος οὗτος *Φραγκόπουλος* ὡς τὸν ἀπεκάλουσι οἱ βυζαντινοὶ κατέλιπε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μετέβη εἰς Ἀσίαν μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, ἐκεῖ δ' ἐκ περιτροπῆς ἐπολέμει Τούρκους καὶ Ἕλληνας. Στρατὸς ἄξιος λόγου ὑπὸ τῆν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰωάννου Δούκα θείου τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Ζ' Δούκα μετέβη πρὸς σύλληψίν του ἀλλ' ἐν ἀτυχεῖ μάχῃ ὁ Δούκας συλλαμβάνεται καὶ ὁ Roussel διέρχεται θριαμβευτικῶς τὴν Ἀνατολὴν καὶ μετ' ὀλίγον ἀπειλεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπὶ στιγμὴν ἐσκέφθη αὐτὸς νὰ ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ ἀλλὰ προτίμησε νὰ ἀνακηρύξῃ ταιούτου τὸν αἰχμάλωτόν του Ἰωάννην. Ἀλλ' οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Δούκα συμμαχῆσαντες μετὰ τῶν Τούρκων πολεμοῦσι τὸν Roussel καὶ τὸν συλλαμβάνουσιν. Ἀπελευθερωθεὶς διὰ λύτρων ἐπανῆλθεν εἰς Ἀρμενίαν καὶ ἐξακολουθῶν τὸν τυχοδιωκτικὸν αὐτοῦ βίον ἀπειλεῖ τὰς παραλίαις τοῦ Πόντου πόλεις. Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς στέλλεται εἰς καταπολέμησίν του, ἀλλ' ὁ Roussel συμμαχεῖ μετὰ τοῦ σελδζουκίδου Τουτάρχ, ὅστις ὁμοίως τὸν παραδίδει αἰχμάλωτον εἰς τὸν Ἀλέξιον. Ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἔμεινε ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τυραννόμενος καὶ πάσχων ὅτε ἡμέραν τινὰ Μιχαὴλ ὁ Ζ' ἀπειλούμενος ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Βοτανιάτου καὶ τοῦ Βρυννίου ἀπελευθεροῖ τὸν Roussel καὶ βασιζόμενος εἰς τὴν ἀνδρείαν του τὸν ἀνακηρύττει ἀρχηγὸν μέρους τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ὁ πονηρὸς Νορμανδὸς ἰδὼν τὸν Μιχαὴλ ἐν οἰκτρᾷ θέσει καὶ πάντοθεν ἀπειλούμενον συμμαχεῖ μετὰ τοῦ νικητοῦ Βοτανιάτου, προδίδει τὸν ἀρχοντα Λογοθέτην τοῦ νικηθέντος αὐτοκράτορος καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀποθνήσκει ἴσως δηλητηριασμένος; (1078). Τὸ μολυβδόβουλλον τούτου ἔχει ἄφ' ἑνὸς μὲν τὴν Παρθένον προσευχομένην, φέρουσιν ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἄφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Μῆτερ Θεοῦ βοήθει τὸν δοῦλόν σου Οὐρσέλ βεστικάρτην τὸν Φραγκόπουλον.»